

Σχολή Επιστημών Υγείας και Πρόνοιας

Τμήμα Βιοϊατρικών Επιστημών

Σχολή Διοικητικών, Οικονομικών και Κοινωνικών Επιστημών

Τμήμα Αγωγής και Φροντίδας στην Πρώιμη Παιδική Ηλικία

Παιδαγωγικό τμήμα

Διδρυματικό Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών

Παιδαγωγική μέσω Καινοτόμων Τεχνολογιών και Βιοϊατρικών

Προσεγγίσεων

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

**Η διαχείριση της μετάβασης των βρεφών από την
οικογένεια στον βρεφικό σταθμό – απόψεις παιδαγωγών**

POST GRADUATE THESIS

**Managing the transition of infants from the family to nursery school-
Pedagogue views**

ΟΝΟΜΑ ΦΟΙΤΗΤΗ/NAME OF STUDENTS

Κουτεντάκη Μαρία

Koutentaki Maria

ΟΝΟΜΑ ΕΙΣΗΓΗΤΗ/NAME OF THE SUPERVISOR

Δρ. Μουσένα Ελένη

Dr. Mousena Eleni

ΑΙΓΑΛΕΩ/ΑΙΓΑΛΕΟ 2022

Faculty of Health and Caring Professions
Department of Biomedical Sciences
Faculty of Administrative, Financial and Social Sciences
Department of Early Childhood Education and Care

Department of Pedagogy

Inter-Institutional Post Graduate Program
Pedagogy through innovative Technologies and Biomedical approaches

POST GRADUATE THESIS

**Managing the transition of infants from the family to nursery school –
Pedagogue**

Koutentaki Maria

18034

Koutentakimarry@gmail.com

FIRST SUPERVISOR

Dr. MOUSENA ELENI

SECOND SUPERVISOR

SIDIROPOULOU TRIFAINI

AIGALEO 2022

Δήλωση συγγραφέα μεταπτυχιακής εργασίας

Η κάτωθι υπογεγραμμένη Κουτεντάκη Μαρία του Μιχαήλ, με αριθμό μητρώου 18034 φοιτήτρια του Διιδρυματικού Προγράμματος Μεταπτυχιακών Σπουδών Παιδαγωγική μέσω Καινοτόμων Τεχνολογιών και Βιοϊατρικών Προσεγγίσεων των Τμημάτων Βιοϊατρικών Επιστημών/ Τμήμα Αγωγής και Φροντίδας στην Πρώιμη Παιδική Ηλικία/Παιδαγωγική τμήμα των Σχολών Επιστημών Υγείας και Πρόνοιας/Σχολή Διοικητικών, Οικονομικών και Κοινωνικών Επιστημών του Πανεπιστημίου Δυτικής Αττικής και της Ανώτατης Σχολής Παιδαγωγικής και Τεχνολογικής Εκπαίδευσης, δηλώνω ότι:

«Είμαι συγγραφέας αυτής της μεταπτυχιακής εργασίας και ότι κάθε βοήθεια την οποία είχα για την προετοιμασία της, είναι πλήρως αναγνωρισμένη και αναφέρεται στην εργασία. Επίσης, οι όποιες πηγές από τις οποίες έκανα χρήση δεδομένων, ιδεών ή λέξεων, είτε ακριβώς είτε παραφρασμένες, αναφέρονται στο σύνολό τους, με πλήρη αναφορά στους συγγραφείς, τον εκδοτικό οίκο ή το περιοδικό, συμπεριλαμβανομένων και των πηγών που ενδεχομένως χρησιμοποιήθηκαν από το διαδίκτυο. Επίσης, βεβαιώνω ότι αυτή η εργασία έχει συγγραφεί από μένα αποκλειστικά και αποτελεί προϊόν πνευματικής ιδιοκτησίας τόσο δικής μου, όσο και του Ιδρύματος. Παράβαση της ανωτέρω ακαδημαϊκής μου ευθύνης αποτελεί ουσιώδη λόγο για την ανάκληση του πτυχίου μου».

Κουτεντάκη Μαρία.

Ευχαριστίες

Αρχικά, θα ήθελα να ευχαριστήσω την επιβλέπουσά μου Δρ. Ελένη Μουσένα, Επίκουρη Καθηγήτρια στο Τμήμα Αγωγής και Φροντίδας στην Πρώιμη Παιδική Ηλικία του Πανεπιστημίου Δυτικής Αττικής, για την υποστήριξη και την καθοδήγηση κατά την εκπόνηση της εργασίας μου.

Ένα μεγάλο ευχαριστώ στην υπέροχη οικογένειά μου, το σύζυγο και τις κόρες μας, για την υπομονή και την υποστήριξή τους.

Τέλος, ευχαριστώ όλους τους συναδέλφους, γνωστούς και μη, που με βοήθησαν να ολοκληρώσω το ερευνητικό μέρος της εργασίας μου.

Αφιέρωσεις

Στη μητέρα μου που έφυγε νωρίς...

Περίληψη

Εισαγωγή: Κάθε χρόνο πολλά παιδιά βρεφικής ηλικίας, έως 2,6 ετών, για διάφορους λόγους χρειάζεται να μεταβούν από το οικογενειακό περιβάλλον σε αυτό της μη υποχρεωτικής εκπαίδευσης, δηλαδή στον βρεφικό σταθμό. Οι μεταβάσεις αυτές είναι απαραίτητες για την ανάπτυξη και εξέλιξη του ανθρώπου, όμως σε αυτή την ευαίσθητη ηλικία μπορεί να εκδηλώσουν άγχος και δυσκολίες στην προσαρμογή. Το παιδί από το οικείο, δεδομένο περιβάλλον που βρίσκεται και απολαμβάνει την αποκλειστικότητα και τη συναισθηματική ασφάλεια, που του παρέχει η μητέρα του ή άλλο πρόσωπο φροντίδας, περνά στον βρεφικό σταθμό. Ένας νέος χώρος, άγνωστος και με όχι γνώριμα πρόσωπα. Σε αυτή τη διαδικασία τα συναισθήματα είναι πολλά και ανάμεικτα τόσο για την οικογένεια όσο και για το ίδιο το παιδί, το οποίο είναι ο μεγάλος πρωταγωνιστής της κάθε μετάβασης. Με την είσοδο του παιδιού στον βρεφικό σταθμό, τη σκυτάλη της αγωγής και της φροντίδας του παίρνει το παιδαγωγικό προσωπικό του βρεφικού σταθμού, το οποίο αποτελείται από άτομα κατάλληλα εκπαιδευμένα για την καλλιέργεια, την αγωγή και τη φροντίδα των παιδιών προσχολικής ηλικίας. Για να επιτευχθεί, όμως, η ολόπλευρη ανάπτυξή τους είναι απαραίτητη μία επιτυχής και όσο το δυνατόν ομαλή μετάβαση από την οικογένεια στον βρεφικό σταθμό.

Σκοπός: Ο σκοπός της παρούσας εργασίας είναι να διερευνήσει το ζήτημα της συγκεκριμένης μετάβασης, δηλαδή από την οικογένεια στον βρεφικό σταθμό, εξετάζοντας τις απόψεις παιδαγωγών πρώιμης παιδικής ηλικίας που εργάζονται σε βρεφονηπιακούς σταθμούς του Ν. Αττικής.

Μέθοδος: Η μέθοδος διερεύνησης είναι ποιοτική και η συλλογή των δεδομένων έγινε με ημι-δομημένη συνέντευξη, ώστε να καταγραφούν οι εμπειρίες, τα συναισθήματα, οι απόψεις και οι στρατηγικές των συναδέλφων σχετικά με το θέμα της έρευνας.

Αποτελέσματα: Τα αποτελέσματα της έρευνας δείχνουν ότι δεν είναι σαφής η έννοια της μετάβασης για τους ερωτώμενους. Οι ερωτώμενοι παρουσίασαν στρατηγικές προσαρμογής βρεφών, εκτός συγκεκριμένων περιπτώσεων που αναλύονται στην εργασία. Οι στρατηγικές που ακολουθούνται είναι ο αυξανόμενος χρόνος παραμονής στο σχολείο, σε μικρές ομάδες, με παρουσία ή όχι γονέων. Το γενικό συμπέρασμα είναι ότι οι ερωτώμενοι έχουν κοινά στοιχεία (σταδιακή είσοδος των παιδιών, σταδιακά πάντα με τις απαντήσεις τους δεν ακολουθούν συστηματικά πρόγραμμα μετάβασης από το σπίτι στον

βρεφικό σταθμό, αλλά κάνουν προσαρμογή του βρέφους στον Β.Σ. Επιπλέον, φαίνεται από τα ευρήματα ότι δεν γνωρίζουν επακριβώς τί είναι μετάβαση και τι μπορεί να σημαίνει όλο αυτό. Οι περισσότεροι από τους ερωτηθέντες χαρακτήρισαν με αρνητικά συναισθήματα, για τους ίδιους, τον πρώτο καιρό στον Π.Σ/Β.Σ. (έντονο άγχος και αγωνία σε σχέση με τα παιδιά, με τους γονείς, αλλά και με τον εαυτό τους). Τέλος, σχετικά με τους παράγοντες που τους βοηθούν ή τους παρεμποδίζουν στο έργο τους κατά την περίοδο της μετάβασης-προσαρμογής πλέον- αναφέρουν κυρίως τις παρεμβάσεις των γονέων και τη μη τήρηση του πλάνου και του ωραρίου που έχουν προσυμφωνήσει, τη συνεργασία μεταξύ των συναδέλφων, θέματα με τη διοίκηση. Αντίθετα, οι καλή συνεργασία με τους γονείς και τους συναδέλφους είναι βοηθά πάρα πολύ.

Συμπεράσματα: Είναι επιβεβλημένη η συνεχής επιμόρφωση των παιδαγωγών αναφορικά με τη συστηματική διαδικασία της μετάβασης των βρεφών από το οικογενειακό περιβάλλον στο περιβάλλον του Β.Σ. και ο επίσημος σχεδιασμός προγραμμάτων μετάβασης από την κρίσιμη βρεφική ηλικία.

Λέξεις κλειδιά: μετάβαση, βρέφη, ευημερία, ανθεκτικότητα.

Abstract

Introduction: Every year many infants, up to 2.6 years old, for various reasons need to move from the family environment to the compulsory education, that is, to the nursery. These transitions are necessary for human development and progress, but at this sensitive age they can cause stress and difficulties in adaptation. The child from the familiar, given environment, that there is and enjoying the exclusivity and emotional security, provided by his mother or other caregiver, passes to the nursery school. A new structure, unknown and with no familiar persons. In this process the emotions are many and mixed for both the family and the child, who is the major principal of every transition.

After the child entering the daycare center, the pedagogical staff of the daycare center takes the baton of his education and care, which consists of persons well trained in the cultivation, education and care of preschool children. However, to achieve the full development of the child, a successful and smooth transition from the family to the nursery is necessary.

Purpose: The purpose of this paper is to investigate the issue of this transition, that is from family to the nursery, examining the views of early childhood educators working in nursery schools in the Prefecture of Attica.

Method: The research method is qualitative and the data collection was done through a semi-structured interview, in order to record the experiences, feelings, views and strategies of colleagues on the research topic.

Results: The results of the research show that the meaning of the transition for the respondents is not clear. Respondents presented infant adjustment strategies, except in specific cases analyzed at work. The strategies are the increasing time spent in school, in small groups, with or without the presence of parents. The general conclusion is that the respondents, have common elements (gradual entry of children, gradual always with their answers do not systematically follow a program of transition from home to the nursery, but make adjustment of the infant to the Nursery School. In addition, it can be seen from the findings that they do not know exactly what a transition is and what it all means. Most of the respondents characterized with negative feelings, for themselves, the first time in the Nursery School (intense, anxiety and distress in relation to the children, with the parents, but also with themselves). Finally, regarding the factors that help or hinder them

in their work during the period of transition-adaptation now- they mainly mention the interventions of the parents and the non-observance of the plan and schedule that they have agreed upon, the cooperation between the colleagues, issues with the administration. On the contrary, good cooperation with parents and colleagues helps a lot.

Conclusions: It is imperative the continuous training of educators regarding the systematic process of transition of infants from the family environment to the environment of the nursery and the formal planning of transition programs from critical infancy.

Keywords: transition, infants, well-being, resilience.

Περιεχόμενα

	i
Ευχαριστίες	v
Αφιερώσεις	vii
Περίληψη	viii
Abstract	xi
Introduction:	xi
Συνοτομογραφίες	xvi
1. Εισαγωγή.....	1
2. Πρώτη Ενότητα- Θεωρητικό πλαίσιο.....	4
Κεφάλαιο 1. Επιλογή θέματος	4
1.1 Ερευνητικοί στόχοι.....	4
1.2 Ερευνητικά ερωτήματα.....	5
Κεφάλαιο 2. Αποσαφήνιση όρων.....	6
2.1 Τι σημαίνει μετάβαση;.....	6
2.1.1 Οι φάσεις της μετάβασης.....	7
2.1.2 Οι παράγοντες που επηρεάζουν τη μετάβαση	7
2.1.3 Οι στόχοι της μετάβασης.....	8
2.1.3 (α) Ευημερία και αίσθηση του ανήκειν.....	8
2.1.3 (β) Ψυχική ανθεκτικότητα.....	9
Επινοητικότητα	11
Αμοιβαιότητα.....	11
2.1.4 Μοντέλα μετάβασης	12
α) Οικολογικό Μοντέλο της ανθρώπινης ανάπτυξης.....	12
β) Μοντέλο των Επικαλυπτόμενων Σφαιρών	13
2.2 Ποιοι εμπλέκονται στη μετάβαση.....	14
Κεφάλαιο 3. Κοινωνική και συναισθηματική ικανότητα των παιδιών	16
3.1 Πώς μπορούν οι παιδαγωγοί να ενισχύσουν τις κοινωνικές και συναισθηματικές ικανότητες των παιδιών πρώιμης παιδικής ηλικίας.....	17
Κεφάλαιο 4. Αποτελεσματικές πρακτικές μετάβασης	19
3. Δεύτερη ενότητα-Ερευνητικό πλαίσιο	20
Κεφάλαιο 5. Μεθοδολογία	20
5.1 Μέθοδος της έρευνας	20
5.2 Ερευνητικό εργαλείο.....	20

5.3 Το δείγμα της έρευνας	21
5.4 Χρόνος διεξαγωγής των συνεντεύξεων	21
5.5 Περιορισμοί της έρευνας	21
4. Τρίτη ενότητα.....	23
Κεφάλαιο 6. Ανάλυση δεδομένων	23
6.1 Κωδικοποίηση δεδομένων	23
6.2 Ανάλυση δεδομένων ανά κωδικό	23
1. Χαρακτηριστικά ερωτώμενων	23
2. Πώς αντιλαμβάνονται οι παιδαγωγοί την έννοια της μετάβασης	24
3. Πότε οι παιδαγωγοί θεωρούν ότι ένα βρέφος έχει προσαρμοστεί;	28
4. Πρόγραμμα μετάβασης σχολικού πλαισίου	31
5. Τί είναι αυτό που μπορεί να ενισχύσει ή να παρεμποδίζει τη διαδικασία της μετάβασης στο χώρο που εργάζεστε	39
6. Πώς οι παιδαγωγοί μπορούν να υποστηρίξουν τα μικρά παιδιά σε αυτή τη δύσκολη φάση.	46
7. Δημιουργία σχέσεων ανάμεσα σε παιδαγωγούς και γονείς	48
8. Συναισθήματα παιδαγωγών κατά τη διάρκεια των μεταβάσεων	52
9. Η ιδανική μετάβαση ενός βρέφους από την οικογένεια στον Β.Σ.....	54
Κεφάλαιο 7. Συζήτηση αποτελεσμάτων.....	61
Κεφάλαιο 8. Συμπεράσματα.....	64
Κεφάλαιο 9. Επέκταση της έρευνας	66
Αναφορές.....	67
Παράρτημα	74
Β) Έντυπο συναίνεσης	77

Συντομογραφίες

Ελληνική ορολογία

Π.Σ. Παιδικός σταθμός

Β.Σ. Βρεφικός σταθμός

Τ.Ε.Ι. Τεχνολογικό Εκπαιδευτικό
Ίδρυμα

Ι.Ε.Κ. Ινστιτούτο Επαγγελματικής
Κατάρτισης

Τ.Ε. Τεχνολογική Εκπαίδευση

Π.Ε. Πανεπιστημιακή Εκπαίδευση

Ε.Α.Π. Ελληνικό Ανοικτό

Πανεπιστήμιο

1. Εισαγωγή

Είναι γνωστό ότι μετά την οικογένεια, το σχολείο αποτελεί την πρώτη μορφή κοινωνικοποίησης του ατόμου. Η πρώτη είσοδος είναι στην προσχολική αγωγή. Κάθε χρόνο, πολλά παιδιά που βρίσκονται στη βρεφική ηλικία (έως 2,6 ετών), για διάφορους λόγους, χρειάζεται να μεταβούν από το οικογενειακό περιβάλλον σε αυτό της μη υποχρεωτικής εκπαίδευσης, δηλαδή τον βρεφικό σταθμό.

Για την προσχολική εκπαίδευση και φροντίδα οι γονείς μπορούν να απευθύνονται σε βρεφικούς, παιδικούς ή βρεφονηπιακούς σταθμούς, ανάλογα με την ηλικία του παιδιού, σε δημόσιες ή ιδιωτικές δομές. Η ηλικία έναρξης ενός βρεφικού τμήματος είναι οι 6 μήνες μέχρι τα 2,6 έτη και έπειτα τα παιδιά εγγράφονται στον παιδικό σταθμό μέχρι 4 ετών. Σε ορισμένες περιπτώσεις και έπειτα από απόφαση Δημοτικού ή Διοικητικού συμβουλίου, ένα βρεφικό τμήμα μπορεί να δεχτεί βρέφη από 2 μηνών. (Πρότυπος Κανονισμός Λειτουργίας Δημοτικών Παιδικών και Βρεφονηπιακών Σταθμών Κ.Υ.Α. 41087/2017). Στην Ελλάδα η εκπαίδευση είναι υποχρεωτική από το Νηπιαγωγείο, το οποίο αποτελεί μέρος της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης, μαζί με το Δημοτικό Σχολείο. Τα παιδιά εισάγονται στην ηλικία των τεσσάρων ετών, στο τμήμα των προ-νηπίων.

Το μικρό παιδί, λοιπόν, από το οικείο δεδομένο περιβάλλον που βρίσκεται μέχρι τώρα και απολαμβάνει την αποκλειστικότητα και τη συναισθηματική ασφάλεια που του παρέχει η μητέρα/ο πατέρας του, ή άλλο πρόσωπο φροντίδας, περνά σε έναν «κόσμο», διαφορετικό. Ο χώρος περιέχει άγνωστα πρόσωπα, καινούρια αντικείμενα, νέες ρουτίνες. Τα συναισθήματα σε αυτή τη φάση είναι πολλά και ανάμεικτα τόσο για την οικογένεια όσο και για το ίδιο το παιδί, το οποίο είναι ο μεγάλος πρωταγωνιστής σε αυτή την μετάβαση. Βρίσκεται εκεί χωρίς τη θέλησή του με συναισθήματα άγχους, φόβου, ανησυχίας, που πολλές φορές δεν μπορεί να εκφράσει λεκτικά. Ένα πιο μικρό μωρό πιθανότατα να μην αντιδράσει όπως τα μεγαλύτερα, όταν περάσει από την ζεστή αγκαλιά του γονιού στην αγκαλιά της/του βρεφονηπιοκόμου. Από την άλλη μεριά και οι γονείς αποχωρίζονται το παιδί για πρώτη φορά από κοντά τους, το παραδίδουν σε κάποιον που δεν γνωρίζουν, οπότε είναι λογικό να συνυπάρχουν αισθήματα αβεβαιότητας, φόβου, ανησυχίας ή ακόμα και ζήλειας (Huntington, Provence, & Parker, 1992).

Στην πρωτόγνωρη αυτή εμπειρία παιδιού και γονέων έρχεται να προστεθεί το τρίτο πρόσωπο που εμπλέκεται στη διαδικασία που εξελίσσεται και είναι οι παιδαγωγοί

του βρεφικού σταθμού. Είναι άτομα κατάλληλα εκπαιδευμένα για την καλλιέργεια, την αγωγή και τη φροντίδα των παιδιών προσχολικής ηλικίας. Είναι εκείνοι που θα φροντίσουν τα μικρά στον σχολείο, που θα πείσουν τους γονείς ότι αυτή η συναισθηματική διαδικασία είναι φυσιολογική και αναπόφευκτη, που θα βρουν τρόπους επικοινωνίας και συνεργασίας με την οικογένεια για να διευκολύνουν τη μετάβαση.

Η ακόλουθη εργασία έχει ως στόχο να διερευνήσει το ζήτημα της μετάβασης των μικρών παιδιών από την οικογένεια στον βρεφικό σταθμό, εξετάζοντας τις απόψεις των επαγγελματιών προσχολικής ηλικίας, που εργάζονται σε δημοτικούς βρεφικούς/βρεφονηπιακούς σταθμούς του Ν. Αττικής, και να διερευνήσει τις απόψεις των παιδαγωγών σχετικά με το συγκεκριμένο ζήτημα, προβληματισμούς που ίσως δημιουργούνται, πώς αντιλαμβάνονται την έννοια της μετάβασης και τις πρακτικές που χρησιμοποιούν για να τη διευκολύνουν. Επίσης, για διευκρινιστικούς λόγους, στη συγκεκριμένη εργασία η αναφορά στους όρους βρέφος/παιδί, θα παραπέμπει σε παιδιά βρεφικής ηλικίας (6 μηνών έως 2.6 ετών) τα οποία εισέρχονται για πρώτη φορά στο βρεφονηπιακό σταθμό από το περιβάλλον του σπιτιού τους και στη φροντίδα επαγγελματιών του χώρου (βρεφονηπιοκόμοι, βοηθοί βρεφοκόμοι).

Η διερεύνηση και η καταγραφή των απόψεων των παιδαγωγών έγινε με σκοπό να συγκεντρωθούν στοιχεία που ενισχύουν ή παρεμποδίζουν το έργο των επαγγελματιών ώστε, αν είναι εφικτό, να αναδειχθούν τακτικές υποστήριξης και βελτίωσης ή ακόμα και πρακτικές που να αποφεύγονται, με αποτέλεσμα η κάθε μετάβαση να είναι μία ομαλή διαδικασία τόσο για τον/την παιδαγωγό όσο και το παιδί.

Η εργασία αποτελείται από τρεις ενότητες. Η πρώτη ενότητα αφορά στο θεωρητικό πλαίσιο της έρευνας. Το πρώτο κεφάλαιο περιγράφει την επιλογή του θέματος, τους ερευνητικούς στόχους και τα ερευνητικά ερωτήματα. Στο δεύτερο κεφάλαιο αναλύονται οι όροι που σχετίζονται με την μετάβαση, δηλαδή τί σημαίνει μετάβαση, οι φάσεις της, οι παράγοντες που την επηρεάζουν, οι στόχοι της μετάβασης και η περιγραφή αυτών, καθώς επίσης και τα θεωρητικά μοντέλα που περιγράφουν τη μετάβαση και ποιοι εμπλέκονται σε αυτήν. Το τρίτο κεφάλαιο αναφέρεται στην κοινωνική και συναισθηματική ικανότητα των παιδιών και με ποιον τρόπο μπορούν οι παιδαγωγοί να την ενισχύσουν στα παιδιά πρώιμης παιδικής ηλικίας. Η ενότητα ολοκληρώνεται με το τέταρτο κεφάλαιο το οποίο περιγράφει αποτελεσματικές πρακτικές μετάβασης.

Η δεύτερη ενότητα περιέχει το ερευνητικό πλαίσιο της εργασίας. Συγκεκριμένα αναλύει τη μέθοδο της έρευνας, το ερευνητικό εργαλείο που χρησιμοποιήθηκε, το δείγμα της έρευνας, το χρόνο διεξαγωγής των συνεντεύξεων και τους περιορισμούς της έρευνας.

Τέλος, στην τρίτη ενότητα αναλύονται τα δεδομένα και παρουσιάζονται τα αποτελέσματα, τα συμπεράσματα και οι πιθανές επεκτάσεις της ερευνητικής εργασίας.

2. Πρώτη Ενότητα- Θεωρητικό πλαίσιο

Κεφάλαιο 1. Επιλογή θέματος

Με δεδομένο ότι μετά την οικογένεια η κοινωνικοποίηση του παιδιού διευρύνεται στο χώρο του σχολείου, καθώς και ότι όλο και περισσότερα παιδιά βρεφικής ηλικίας επισκέπτονται τους βρεφονηπιακούς σταθμούς, οι παιδαγωγοί καλούνται να διαχειριστούν μια δύσκολη περίοδο της ζωής των μικρών παιδιών και των οικογενειών τους που αφορά τη μετάβαση και προσαρμογή τους στο βρεφικό σταθμό. Ο τρόπος με τον οποίο θα γίνει κάθε μετάβαση καθορίζει και την ομαλή ή όχι προσαρμογή. Πώς άραγε γίνονται οι μεταβάσεις στα βρεφικά τμήματα; Είναι μία προσεγμένη και μελετημένη διαδικασία ή γίνεται διεκπεραιωτικά;

Κατά την βιβλιογραφική αναζήτηση, ελληνική και ξενόγλωσση, τα ευρήματα σχετικά με το ζήτημα της μετάβασης των βρεφών ήταν περιορισμένα. Οι σχετικές αναφορές που βρέθηκαν αφορούν στην προσχολική ηλικία γενικά, κυρίως στην υποχρεωτική εκπαίδευση. Η μετάβαση σε γενικές γραμμές σαν έννοια παραμένει η ίδια, αλλά διαφοροποιούνται οι πρακτικές υποστήριξης λόγω της ευαίσθητης ηλικίας των παιδιών και του σταδίου που βρίσκεται αναπτυξιακά το καθένα καθώς και από τον τρόπο λειτουργίας κάθε πλαισίου.

Από την εργασιακή μου εμπειρία έχω εισπράξει ότι η συγκεκριμένη ηλικιακή ομάδα είναι ίσως «παραμελημένη». Μοιάζει κυρίως φροντίδα και φύλαξη των παιδιών χωρίς να συμπεριλαμβάνεται η καλλιέργεια και η αγωγή τους. Για τις μεγαλύτερες ηλικίες παιδιών υπάρχουν μελέτες και ερευνητικά προγράμματα σχετικά με τις μεταβάσεις. Παρ' όλα αυτά, η μετάβαση από το σπίτι στον Β.Σ. προϋποθέτει αλλαγές στη ζωή του βρέφους και θα ήταν πολύ σημαντικό και βοηθητικό, το πέρασμα στο νέο περιβάλλον, με ό,τι περιέχει αυτό, να γίνει όσο το δυνατόν πιο ομαλά για να ξεπεράσει το βρέφος γρηγορότερα ίσως αυτή τη στρεσογόνο διαδικασία.

1.1 Ερευνητικοί στόχοι

Η συγκεκριμένη εργασία, μέσα από τη διερεύνηση των απόψεων των παιδαγωγών, είναι μια προσπάθεια να αναδειχθεί η σημαντικότητα της μετάβασης, ότι στηρίζεται σε ένα θεωρητικό πλαίσιο που υποστηρίζει τους επαγγελματίες που ασχολούνται με παιδιά βρεφικής ηλικίας και μακροπρόθεσμα να δημιουργηθούν ή να αναπροσαρμοστούν

προγράμματα μετάβασης των μικρών παιδιών από το οικογενειακό περιβάλλον σε αυτό του βρεφονηπιακού σταθμού, ώστε να είναι η μετάβαση μία ομαλή διαδικασία για τον παιδί.

1.2 Ερευνητικά ερωτήματα

Η εργασία διερευνά την πρώτη μετάβαση των μικρών παιδιών από το σπίτι στον βρεφονηπιακό σταθμό, μέσα από τις καταγραφές απόψεων των παιδαγωγών που εμπλέκονται στη διαδικασία της μετάβασης. Τα ερωτήματα εξετάζουν,

- πώς αντιλαμβάνεται ο/η παιδαγωγός την μετάβαση,
- ποια είναι τα συναισθήματα που του/της προκαλεί η διαδικασία,
- τι μπορεί να τον/την δυσκολεύει ή όχι,
- αν το σχολικό πλαίσιο ακολουθεί οργανωμένο πρόγραμμα μετάβασης και τέλος,
- ποια εργαλεία χρησιμοποιεί ως επαγγελματίας για να υποστηρίξει τα μικρά παιδιά και τους γονείς τους σε αυτή την τόσο σημαντική φάση της ζωής τους.

Κεφάλαιο 2. Αποσαφήνιση όρων

2.1 Τι σημαίνει μετάβαση;

Οι αναφορές στον όρο είναι τόσες πολλές, ώστε είναι αδύνατον να αναφερθούν όλες. Η μετάβαση μπορεί να αναφέρεται στην μεταβολή μιας κατάστασης που μπορεί να βρίσκεται ένα άτομο, στις αλλαγές που δημιουργούνται στη ζωή του από αυτή την μεταβολή αλλά και πώς ανταπεξέρχεται σε αυτές (Bronfenbrenner, 1979). Περιγράφει τη χρονική διάρκεια κατά την οποία ένα παιδί αλλάζει περιβάλλον, όπως από το σπίτι στον βρεφικό σταθμό (Anna Kieng στο Γουργιώτου, 2014), από τη μία δραστηριότητα στην άλλη ή από ένα εκπαιδευτικό πλαίσιο σε ένα άλλο (Butter & Ostrosky, 2018), καθώς και τα γεγονότα και τις εμπειρίες που βιώνει ένα παιδί όταν από τη γνωστή καθημερινότητα περνά σε «ένα περιβάλλον αβεβαιότητας, μεταβαλλόμενων ρόλων και προσδοκιών» (Harper, 2016).

Οι μεταβάσεις είναι κάθετες και οριζόντιες μετακινήσεις. Κάθετη είναι η αλλαγή της κατάστασης και του ρόλου ενός παιδιού, δηλαδή το μικρό παιδί από το σπίτι πηγαίνει στον βρεφικό σταθμό, έπειτα περνά στον παιδικό σταθμό, μετά στο Νηπιαγωγείο κλπ. Οριζόντια μετάβαση θεωρείται κάθε καθημερινή μετακίνηση του παιδιού στο πλαίσιο του σχολείου του ή στην δραστηριότητά του (Kagan & Neuman, 1998 στο (BROOKER, 2016); Sakellariou, Anagnostopoulou, & Strati, 2015).

Η παιδαγωγική βιβλιογραφία χρησιμοποιεί τον όρο μετάβαση, στην αγγλική ορολογία transition ή transfer, για να δηλώσει: (α) τη χρονική στιγμή που το παιδί εισέρχεται σε ένα σχολικό πλαίσιο, (β) τις διαδικασίες που συμβαίνουν για να εισαχθεί το παιδί στο εκπαιδευτικό πλαίσιο, αλλά και (γ) τις εμπειρίες που βιώνει το παιδί στο νέο περιβάλλον και τις συνέπειές τους, όχι μόνο για τον ίδιο τον μαθητή, αλλά και για τους γονείς του και τους δασκάλους του (βλ. Rose 2009: 82), (Ματσαγγούρας στο ΓΟΥΡΓΙΩΤΟΥ, 2014).

Έναν ακόμα όρο που χρησιμοποιεί η παιδαγωγική βιβλιογραφία είναι το «το σοκ μετάβασης (*transition/transfer shock ή impact of transition/transfer*) », ο οποίος περιέχει τα αρνητικά συναισθήματα που μπορεί να νιώθει ένα παιδί όταν συμβαίνει μία μετάβαση, όπως το άγχος, ο φόβος και η ανασφάλεια (Ματσαγγούρας στο ΓΟΥΡΓΙΩΤΟΥ, 2014).

Η μετάβαση ταυτίζεται με την αλλαγή αλλά συνδέεται και με την κρίση. Μπορεί να είναι κανονικές/φυσιολογικές (normative) μεταβάσεις, οι οποίες αφορούν

αναμενόμενες αλλαγές για το άτομο και την κοινωνία (π.χ. αναπτυξιακές μεταβάσεις - εφηβεία - ή η τέλεση ενός γάμου. Μπορεί όμως να είναι μη κανονικές μεταβάσεις (non normative), οι οποίες γίνονται αιφνίδια και προκαλούν κρίση και αποδιοργάνωση στο άτομο ή/και την οικογένεια (απώλεια αγαπημένου προσώπου, ανεργία κ.ά.) (Παππά, 2016).

Όλες αυτές τις μετακινήσεις, τα περάσματα που συμβαίνουν στη ζωή των παιδιών, μικρότερες ή μεγαλύτερες, δεν βιώνονται με τον ίδιο τρόπο από όλα τα άτομα αλλά είναι μέρος της ανάπτυξής τους και «είναι αδιαμφισβήτητο ότι η μετάβαση σε ένα νέο περιβάλλον προσφέρει στα παιδιά το έναυσμα να αναπτυχθούν» (BROOKER, 2016, σελ.29).

2.1.1 Οι φάσεις της μετάβασης

Η μετάβαση είναι μία «κανονιστική διαδικασία» με την έννοια ότι κάθε παιδί θα έχει εμπειρίες μεταβάσεων καθόλη τη διάρκεια της ζωής του (Harper, 2016). Η διαδικασία μετάβασης για να ολοκληρωθεί διέρχεται από τρεις φάσεις: (α) *Η φάση της σύγκρουσης και της αβεβαιότητας*. Είναι το στάδιο κατά το οποίο το άτομο πρέπει να αφήσει πίσω του τα γνωστά πρόσωπα και καταστάσεις και να προχωρήσει. (β) *Η φάση της δοκιμασίας και της αναζήτησης εναλλακτικών λύσεων*. Σε αυτή τη φάση το άτομο δεν έχει αποκοπεί από τις προηγούμενες συνήθειες ή καταστάσεις και αναζητά τρόπους επίλυσης. (γ) *Η φάση της επιστροφής σε προηγούμενες ισορροπίες ή στον καθορισμό νέων ισορροπιών*. Είναι η φάση όπου το άτομο προσαρμόζεται στις νέες καταστάσεις για να μπορέσει να συνεχίσει την καθημερινότητά του (Βλάχου, 2019).

2.1.2 Οι παράγοντες που επηρεάζουν τη μετάβαση

Η μετάβαση, κατά την πραγματοποίησή της, επηρεάζεται από πολλούς παράγοντες, οι οποίοι συνδέονται κι εξαρτώνται μεταξύ τους, με στόχο να διευκολυνθεί το παιδί και να επιτευχθεί μία επιτυχημένη πλέον μεταβατική διαδικασία. Μπορεί να διαχωριστεί σε τέσσερις κατηγορίες. Σε παράγοντες που αφορούν:

1. στο ίδιο το παιδί, αναφορικά με την ηλικία που ξεκινά να πηγαίνει στον βρεφικό σταθμό, την κοινωνική και συναισθηματική του κατάσταση, αν

έχει μεταβατικό αντικείμενο ή αν μπορεί να ακολουθεί κανόνες που του ζητούνται.

2. Στην οικογένεια. Σημαντικό ρόλο παίζει η ύπαρξη άλλης εμπειρίας σε περιβάλλον πρώιμης αγωγής, το μορφωτικό επίπεδο, το κοινωνικο-πολιτιστικό υπόβαθρο, το άγχος.
3. Στο περιβάλλον αγωγής και φροντίδας που σχετίζεται με το κτίριο, τα υλικά, το ωράριο λειτουργίας, τη δύναμη των παιδιών που φιλοξενούνται σε αυτό και στις τάξεις.
4. Στην εκπαιδευτική πολιτική που ακολουθείται. (Sakellariou, Anagnostopoulou, & Strati, 2015).

2.1.3 Οι στόχοι της μετάβασης

Κύριο μέλημα του/της παιδαγωγού σε αυτές τις πρώιμες μεταβάσεις είναι α) να δημιουργήσει μία ατμόσφαιρα ευημερίας -συναισθηματικής και κοινωνικής- και να βοηθήσει το παιδί να κατανοήσει ότι είναι μέλος της ομάδας της τάξης, δηλαδή να αναπτύξει την αίσθηση της ευημερίας και του ανήκειν, β) να το εφοδιάσει με ψυχική ανθεκτικότητα, επινοητικότητα και αμοιβαιότητα, και γ) να φροντίζει ώστε το παιδί να νιώθει ότι μπορεί να ανταποκριθεί στις απαιτήσεις του σχολείου (Broström, 2002 στο BROOKER, 2016; Te Whāriki – Early childhood curriculum, 2016).

2.1.3 (α) Ευημερία και αίσθηση του ανήκειν

Η ευημερία, γενικά, δείχνει τη συναισθηματική κατάσταση του ατόμου, πώς νιώθει με τον εαυτό του (Laevers, et al., 2005). Η ευημερία ενός παιδιού προσχολικής ηλικίας αφορά στον τρόπο που το ίδιο σκέφτεται και αισθάνεται για τον εαυτό του και για τους άλλους (Trifan, 2015), την ικανότητα προσαρμογής στις καθημερινές δραστηριότητες και την ικανότητα να εκφράζει και να διαχειρίζεται τα συναισθήματά του (Ho & Funk, 2018). Είναι άμεσα συνδεδεμένη με την ευημερία των δασκάλων και των γονέων τους (Te Whāriki – Early childhood curriculum, 2016).

Μπορεί να οριστεί ως μία κατάσταση κατά την οποία τα παιδιά επιλέγουν να ασχοληθούν ενεργά με μία δραστηριότητα, απορροφώνται σε αυτήν και την απολαμβάνουν, αλληλεπιδρούν με τα άλλα παιδιά και τους ενήλικες και περιφέρονται με

άνεση και αυθορμητισμό στο χώρο του σχολείου, χωρίς συναισθηματικές εντάσεις, πάντα με την επίβλεψη και την υποστήριξη των παιδαγωγών τους. Ο Laevers έχει χρησιμοποιήσει την έκφραση «σαν ψάρια στο νερό» για τα παιδιά που νιώθουν όμορφα στο σχολείο. Αυτή η ενεργή συμμετοχή, που περιγράφεται παραπάνω, θεωρείται απαραίτητη προϋπόθεση για πραγματική ανάπτυξη και μάθηση μέσα από τη «βιωματική» προσέγγιση. (Laevers, και συν., 2005; Leavers, 2010).

Σύμφωνα με το παιδαγωγικό πρόγραμμα του Υπουργείου Παιδείας της Νέας Ζηλανδίας, το «Te Whāriki», η ευημερία αφορά την σωματική και συναισθηματική υγεία και ασφάλεια του παιδιού, καθώς και το δικαίωμά του να απολαμβάνει φροντίδα και στοργή με συνέπεια, καθώς βιώνει μεταβάσεις από το ένα πλαίσιο στο άλλο (από το σπίτι στον βρεφονηπιακό σταθμό). Το πρόγραμμα αναγνωρίζει και υποστηρίζει ότι χρειάζεται μία συνέχεια για να αναπτυχθούν σχέσεις εμπιστοσύνης με τους παιδαγωγούς και τα παιδιά να αποκτήσουν αυτοπεποίθηση για να εξερευνήσουν το νέο περιβάλλον και να ενταχθούν σε αυτό. Η αίσθηση του ανήκειν, λοιπόν, σχετίζεται άμεσα με την ευμερία των παιδιών.

2.1.3 (β) Ψυχική ανθεκτικότητα

Ο τρόπος με τον οποίο τα βρέφη θα βιώσουν τη διαδικασία της μετάβασης είναι πολύ σημαντικός. Για πολλά παιδιά το ασφαλές περιβάλλον και η αίσθηση του ανήκειν είναι αρκετά για να τα κάνουν ικανά να αντιμετωπίσουν ένα πρόβλημα. Κάποια άλλα χρειάζονται κάτι περισσότερο για να γίνει η μετάβασή τους λιγότερο επώδυνη (BROOKER, 2016). Τα ανθεκτικά παιδιά, δηλαδή αυτά που έχουν το σθένος, την ψυχική δύναμη, είναι δυνατόν να *αναπτύξουν κατάλληλες ικανότητες για την ηλικία τους*» (Rutter, 2000,2001 στο Niesel & Griebel, 2005). Αυτά τα παιδιά διαθέτουν αυτοέλεγχο, φαίνεται να μπορούν να διαχειρίζονται τα προβλήματα και τις καταστάσεις που δημιουργούνται με ενεργητικότητα και πιστεύουν ότι θα επιτύχει αυτό που κάνουν. Το άγχος τους λειτουργεί ως πρόκληση και όχι ως εμπόδιο, ενώ έχουν τρόπους να αποφορτίζονται από τις εντάσεις (Niesel & Griebel, 2005). Όταν έχουν δημιουργηθεί θετικές κοινωνικές-συναισθηματικές σχέσεις κατά την παιδική ηλικία, το παιδί αναπτύσσει θετική εικόνα του εαυτού του, έχει αυτοπεποίθηση κι εφόδια ψυχικής ανθεκτικότητας ώστε να μπορέσει να αντιμετωπίσει

κάποιες πιεστικές καταστάσεις. Τέτοια παιδιά είναι καλύτερα προετοιμασμένοι ενήλικες να διαχειριστούν ανάλογες καταστάσεις (Trifan, 2015).

Ο Fonagy και οι συνεργάτες του (1994:233) θεωρούν ότι η ανθεκτικότητα είναι μια «φυσιολογική ανάπτυξη κάτω από δύσκολες συνθήκες» και ο Krovetz (1999) τη συσχετίζει με την κοινωνική επάρκεια, τις δεξιότητες επίλυσης προβλημάτων, την αυτονομία και την αίσθηση του σκοπού (BROOKER, 2016). Άλλοι ορισμοί περιλαμβάνουν την αναφορά δύσκολων περιστάσεων και την επιτυχημένη προσαρμογή του ατόμου σε αυτές (Trifan, 2015). Για τους Niesel & Griebel (2005) ανθεκτικότητα είναι η ικανότητα να μπορούν τα παιδιά να διαχειρίζονται με επιτυχία τις δύσκολες συνθήκες που προκαλούν αναστάτωση και άγχος (όπως η ανέχεια, οι φυσικές καταστροφές, ο πόλεμος, η απώλεια γονέων). Η ικανότητα αυτή δεν θεωρείται σταθερό χαρακτηριστικό της προσωπικότητας του ατόμου, αλλά ότι είναι το αποτέλεσμα αμφίδρομης επιρροής του παιδιού και του περιβάλλοντος στο οποίο αναπτύσσεται -το παιδί- ενώ το συγκεκριμένο περιβάλλον υφίσταται κάποιες αλλαγές (Niesel & Griebel, 2005).

Επομένως, τα μικρά παιδιά, και στην συγκεκριμένη εργασία τα παιδιά που ανήκουν στην βρεφική ηλικία, δεν είναι σε θέση να αντιμετωπίσουν και να διαχειριστούν καταστάσεις που τους προκαλούν αναστάτωση. Το πέρασμα από το σπίτι στον βρεφονηπιακό σταθμό είναι μία διαδικασία που προκαλεί συναισθηματικές εντάσεις. *Η μετάβαση και η είσοδος στο νέο περιβάλλον δεν είναι πάντα μια εύκολη διαδικασία. «Δεν μπορούν να μετατραπούν από μόνα τους σε ανθεκτικά άτομα, αλλά χρειάζονται υποστήριξη από τα κοινωνικά τους συστήματα. Μέσα από τη μάθηση και την ανάπτυξη ανθεκτικών στάσεων και συμπεριφορών, μακροπρόθεσμα θα επιτύχουν προσωπική ανάπτυξη και εξέλιξη»* (Niesel & Griebel, 2005). Ο ρόλος των ευαίσθητων και υποστηρικτικών ενηλίκων είναι η προσεκτική παρατήρηση των μικρών παιδιών, ώστε να αντιληφθούν τις δύσκολες στιγμές τους και να τις ενισχύσουν (BROOKER, 2016). Είναι γνωστό ότι τα παιδιά μαθαίνουν κυρίως όταν παρακολουθούν του ενήλικες. Στο βρεφονηπιακό σταθμό οι σχέσεις των παιδαγωγών με τα παιδιά, οι σχέσεις των παιδαγωγών μεταξύ τους αλλά και με τους γονείς μπορούν να επηρεάσουν μακροπρόθεσμα τα παιδιά θετικά.

Επινοητικότητα

Η επινοητικότητα είναι έννοια σύνθετη, με διττή σημασία. Αφενός, αφορά τα ψυχικά αποθέματα που αναπτύσσει ένα παιδί, δηλαδή εσωτερικούς πόρους, (όπως ικανότητες να επιλύει προβλήματα, πρόθεση για συνεργασία) και αφετέρου περιλαμβάνει τους διαθέσιμους πόρους από το περιβάλλον προς το παιδί, δηλαδή εξωτερικούς πόρους, (όπως τα υλικά που υπάρχουν στο χώρο, η στήριξη ενηλίκων). Ένα καλά οργανωμένο πλαίσιο προσχολικής αγωγής και φροντίδας είναι απαραίτητο να προφέρει τόσο εσωτερικούς όσο και εξωτερικούς πόρους. Καταρχάς χρειάζονται υπεύθυνοι, καταρτισμένοι παιδαγωγοί για να φροντίζουν, να ενισχύουν και να υποστηρίζουν τα παιδιά. Το περιβάλλον να είναι επαρκώς εξοπλισμένο και να παρέχεται χώρος και χρόνος στο κάθε παιδί να ασχοληθεί μόνο ή με άλλα παιδιά. Είναι σημαντικό να δίνονται ευκαιρίες στα παιδιά να επιλύουν προβλήματα, να χρησιμοποιούν τη φαντασία τους, να θέτουν στόχους και να πετυχαίνουν (αίσθηση επιτεύγματος) (BROOKER, 2016).

Αμοιβαιότητα

Η αμοιβαιότητα ενώ περιλαμβάνει χαρακτηριστικά που αναπτύσσονται στον εσωτερικό κόσμο του παιδιού, εντούτοις, το παιδί τα αποκτά μέσα από τις κοινωνικές σχέσεις και την επαφή με άλλα παιδιά. Τέτοια χαρακτηριστικά είναι η κοινωνικότητα, το πώς βλέπουν τους άλλους, την έννοια του «μοιράζομαι», την ενσυναίσθηση, τη συνεργασία. Οι ενήλικες που ασχολούνται με τα παιδιά δεν πρέπει να παραμένουν μόνο στο χαρακτηρισμό των παιδιών ως λιγότερο ή περισσότερο κοινωνικά ή συνεργάσιμα, αλλά να περιλαμβάνουν στο σχεδιασμό του προγράμματός τους δραστηριότητες για να βοηθήσουν τα μικρά παιδιά να αναπτύξουν την αμοιβαιότητα (π.χ. να μπορούν να κάθονται όλα τα παιδιά μαζί, να δίνουν αντικείμενα το ένα στο άλλο, να ανταλλάσσουν πράγματα). Τα ομαδικά παιχνίδια και οι κοινές δραστηριότητες βοηθάει τα παιδιά από μικρή ηλικία να αποκτήσουν αμοιβαιότητα. Αυτές οι κοινές προσπάθειες καλό θα ήταν να διατηρηθούν και αργότερα, στα επόμενα σχολικά χρόνια που η μάθηση μετατρέπεται σε πιο ατομική διαδικασία (BROOKER, 2016).

2.1.4 Μοντέλα μετάβασης

Η διαδικασία της μετάβασης θεωρητικά περιγράφεται μέσα από τα μοντέλα μετάβασης, τα οποία προσεγγίζουν την έννοια μέσα από διαφορετικές οπτικές το καθένα από αυτά (Βλάχου, 2019). Τα μοντέλα που βρίσκουν εφαρμογή στις μεταβάσεις των μικρών παιδιών φέρονται να είναι το Οικολογικό Μοντέλο της ανθρώπινης ανάπτυξης του Urie Bronfenbrenner (1979) και το Μοντέλο των Επικαλυπτόμενων Σφαιρών της Epstein (2002).

α) Οικολογικό Μοντέλο της ανθρώπινης ανάπτυξης

Ο Bronfenbrenner (1979) υποστηρίζει ότι το αναπτυσσόμενο άτομο αλλάζει διαρκώς, όχι μεμονωμένα αλλά, σε σχέση με άλλα περιβάλλοντα που μπορούν να επηρεάσουν την εξέλιξή του (οικογένεια, σχολείο, σπίτι) ακόμα κι αν το άτομο δεν σχετίζεται άμεσα με ένα από αυτά (π.χ. εργασιακό περιβάλλον γονέα, ανεργία γονέα, ωράριο εργασίας γονέα κ.ά.). Ο Bronfenbrenner παρουσιάζει το μοντέλο με τη μορφή ομόκεντρων διαδοχικών κύκλων, από το εσωτερικό προς το εξωτερικό, με κέντρο το άτομο - και για την παρούσα εργασία το κέντρο είναι το παιδί (Bronfenbrenner, 1979).

Ο πρώτος κύκλος είναι το πιο κοντινό περιβάλλον με το παιδί, δηλαδή η οικογένεια, ο βρεφονηπιακός σταθμός, το σχολείο. Είναι το *μικροσύστημα*. Εδώ συμπεριλαμβάνεται η έννοια του ρόλου και η θέση στην κοινωνία, όπως η μητέρα, το μωρό, ο/η βρεφονηπιοκόμος κ.ο.κ. Ακολουθεί το *μεσοσύστημα*, το οποίο περιλαμβάνει τα περιβάλλοντα του μικροσυστήματος στα οποία συμμετέχει το παιδί και που συνδέονται μεταξύ τους (σχέση βρεφονηπιοκόμου με τους γονείς ενός παιδιού). Είναι ένα σύστημα μικροσυστημάτων. Στη συνέχεια είναι το *εξωσύστημα*. Εδώ γεγονότα που συμβαίνουν σε ένα περιβάλλον, είτε συμμετέχει ενεργά σε αυτό είτε όχι ένα παιδί, που όμως επηρεάζουν το άμεσο περιβάλλον του (π.χ. η αύξηση ωραρίου του εργαζόμενου γονέα μπορεί να σημαίνει περισσότερη παραμονή του παιδιού στον βρεφικό σταθμό). Τέλος, είναι το *μακροσύστημα*, ένα επίπεδο που βρίσκεται σε απόσταση από το παιδί και περιλαμβάνει τον τρόπο οργάνωσης της κοινωνίας, της κουλτούρας της (νόμοι, ήθη κι έθιμα κ.λ.π (Bronfenbrenner, 1979).

Όταν λοιπόν τα παιδιά μεταβαίνουν από το ένα πλαίσιο στο άλλο (π.χ. από το σπίτι στο βρεφονηπιακό σταθμό) αναπτύσσονται σχέσεις και αλληλεπιδράσεις μεταξύ των παιδιών, του σχολείου και του κοινωνικού περιβάλλοντος. Σε κάθε νέο περιβάλλον που

περνά ένα παιδί, αναλαμβάνει ένα νέο ρόλο (π.χ. στο σχολείο είναι μαθητής), δημιουργεί νέες σχέσεις, αποκτά άλλα ενδιαφέροντα. Αυτές τις αλλαγές ο Bronfenbrenner (1979) τις ονομάζει *οικολογικές μεταβάσεις* και συμβαίνουν σε όλη τη διάρκεια της ζωής ενός ατόμου. Μία οικολογική μετάβαση μπορεί να είναι η συνέπεια αλλά και να πυροδοτεί αναπτυξιακές διαδικασίες (Bronfenbrenner, 1979).

β) Μοντέλο των Επικαλυπτόμενων Σφαιρών

Η Epstein (2002) αποκαλεί καθένα από τα ακόλουθα περιβάλλοντα - σχολείο, οικογένεια, κοινότητα - σφαίρες. Οι τρεις αυτές σφαίρες όταν αλληλεπιδρούν μεταξύ τους είναι δυνατό να επηρεάζουν άμεσα την ανάπτυξη και τη μάθηση των παιδιών σε μικρό ή μεγαλύτερο βαθμό. Το διακρίνει σε: α) *εξωτερικό μοντέλο αλληλοεπικαλυπτόμενων σφαιρών επιρροής*. Εδώ περιέχονται τα τρία βασικά πλαίσια μέσα στα οποία αναπτύσσονται και μαθαίνουν τα παιδιά -οικογένεια, σχολείο, κοινότητα- και μπορούν να συνεργαστούν μεταξύ τους ή όχι και να επηρεάσουν τη μάθηση και την ανάπτυξη. β) *εσωτερικό μοντέλο αλληλεπίδρασης των σφαιρών επιρροής*, το οποίο δίνει έμφαση στις διαπροσωπικές σχέσεις και στις επιδράσεις μεταξύ των ατόμων στο σπίτι, στο σχολείο και στην κοινότητα (Epstein, 2002).

Το μοντέλο αυτό έχει επίκεντρο το μαθητή. Η αρμονική συνεργασία μεταξύ σχολείου, οικογένειας και κοινότητας επιδρά θετικά στα παιδιά. Αντιλαμβάνονται τη φροντίδα και την ασφάλεια που τους παρέχεται με αποτέλεσμα να αναπτύξουν τις δεξιότητές τους. Ο μαθητής θεωρείται σύνδεσμος σχολείου και οικογένειας, καθώς μεταφέρει μηνύματα από το ένα περιβάλλον στο άλλο. Ίσως κάποιοι εκπαιδευτικοί θεωρούν ότι οι γονείς εμποδίζουν το έργο τους ή κάποιες οικογένειες να θεωρούν ότι η εκπαίδευση είναι υπόθεση μόνο του σχολείου. Υπάρχουν όμως δάσκαλοι που επιμένουν ότι η συνεργασία οικογένειας σχολείου και κοινότητας είναι απαραίτητη και γονείς που θέλουν να γνωρίζουν πως λειτουργεί το σχολείο ώστε να βοηθήσουν το παιδί τους. Έτσι προκύπτει η θεωρία των επικαλυπτόμενων σφαιρών επιρροής (Epstein, 2002).

Στην πράξη, το περιβάλλον του σχολείου προσπαθεί να δημιουργήσει μία ατμόσφαιρα που να αναγνωρίζει την ατομικότητα του κάθε παιδιού και να το κάνει να νιώθει ξεχωριστό. Από την άλλη, οι οικογένεια στο σπίτι ενισχύει το πόσο σημαντικό είναι το σχολείο και οι δραστηριότητές του, ώστε να δημιουργήσουν θετικά συναισθήματα στο

παιδί. Τέλος, οι κοινότητες από την πλευρά τους, είναι σε θέση να οργανώνουν εκδηλώσεις και προγράμματα με σκοπό την ενίσχυση και επιβράβευση των παιδιών για τη συμμετοχή τους σε δραστηριότητες και για την πρόοδό τους, αλλά και να παρέχουν υπηρεσίες και προγράμματα που να λαμβάνουν σοβαρά τις ανάγκες κάθε οικογένειας και να βοηθούν να υποστηρίζουν τα παιδιά τους. Όταν όλες οι πλευρές προσπαθούν να βελτιώνουν τις σχέσεις μεταξύ τους είναι πιο εύκολο να αντιμετωπιστούν τυχόν δυσκολίες που θα προκύψουν (Erstein, 2002).

2.2 Ποιοι εμπλέκονται στη μετάβαση

Τα πρώτα άτομα που έρχονται σε επαφή με τα βρέφη όταν φτάνουν στον Β.Σ. με τους γονείς/κηδεμόνες τους είναι το παιδαγωγικό προσωπικό, το οποίο απαρτίζεται από άτομα κατάλληλα εκπαιδευμένα για την καλλιέργεια, την αγωγή και την φροντίδα των παιδιών προσχολικής ηλικίας. Είναι τα άτομα που θα απαντήσουν στις ατομικές (φυσικές-συναισθηματικές-κοινωνικές-γνωστικές) ανάγκες των μικρών παιδιών και των οικογενειών τους. Είναι τα πρόσωπα που θα φροντίσουν να γίνει πιο ανώδυνα το πέρασμα στο νέο κοινωνικό πλαίσιο. Ουσιαστικά, κατά τη διάρκεια της μεταβατικής περιόδου δημιουργείται ένας δεσμός μεταξύ παιδαγωγών-βρεφών-οικογένειας, ένα τρίγωνο φροντίδας (BROOKER, 2016) των οποίων η συνεργασία έχει στόχο να υποστηρίξει και να διευκολύνει το ξεκίνημα του κάθε παιδιού.

Είναι σημαντικό να θυμόμαστε ότι κατά τη μετάβαση ενός βρέφους δημιουργούνται αλλαγές όχι μόνο στην ζωή του μικρού αλλά σε όλη την οικογένεια (βλ. Rose 2009:82, Ματσαγγούρας στο ΓΟΥΡΓΙΩΤΟΥ, 2014, Bronfenbrenner, 1979, Παππά, 2016, Fabian & Dunlop, 2002, BROOKER,2016) και επομένως ο παιδαγωγός έχει να αντιμετωπίσει και αυτήν.

Ο παιδαγωγός ως επαγγελματίας είναι εξειδικευμένος για την ολόπλευρη ανάπτυξη των παιδιών στον Β.Σ. και οι γονείς είναι εκείνοι που γνωρίζουν καλύτερα από κάθε άλλον το δικό τους παιδί. Επομένως, ο συνδυασμός των γνώσεων των δύο πλευρών είναι απαραίτητος για να εγκλιματιστεί κάθε παιδί. Στο σημείο αυτό, γίνεται αντιληπτό ότι ο ένας ρόλος καλύπτει τον άλλον, καθώς και οι δύο πλευρές προσφέρουν την φροντίδα και την αγάπη τους όταν βρίσκονται με το παιδί, όμως είναι και ξεκάθαρα επαγγελματικός αφού τα όρια είναι διακριτά. Για τους μεν πρώτους αποτελεί το επάγγελμά τους και για

τους γονείς την ζωή τους. Αυτή τη συνεργασία είτε θα εξελιχθεί σε σχέση εμπιστοσύνης και αμοιβαίου σεβασμού είτε θα καταλήξει σε εντάσεις (Hohmann, 2007:33, στο BROOKER, 2016). Είναι φανερό ότι η καλή συνεργασία γονέων και παιδαγωγών έχει καλύτερα αποτελέσματα και μπορεί να εφοδιάσει τα παιδιά με *«... τα ψυχικά αποθέματα που χρειάζονται για να διασχίσουν επιτυχώς τη γέφυρά που ενώνει τις δύο φάσεις»* (BROOKER, 2016).

Κεφάλαιο 3. Κοινωνική και συναισθηματική ικανότητα των παιδιών

Η κοινωνική και συναισθηματική ικανότητα περιλαμβάνει διάφορες δεξιότητες τις οποίες τα παιδιά μαθαίνουν να χρησιμοποιούν επαρκώς στις καθημερινές τους επαφές και δραστηριότητες, κυρίως στα πλαίσια πρώιμης αγωγής και φροντίδας όπου υπάρχει αλληλεπίδραση με άλλα άτομα (ενήλικες και συνομήλικοι) και καταστάσεις. Τέτοιες δεξιότητες μπορεί να είναι η δημιουργία ασφαλών σχέσεων, η επίλυση προβλημάτων, η αναγνώριση και διαχείριση των συναισθημάτων, η συμμετοχή σε δραστηριότητες κ.ά. (McLaughlin, Aspden, & Clarke, 2017).

Η κοινωνική και συναισθηματική υγεία των παιδιών είναι εξίσου σημαντική με την σωματική τους υγεία, επηρεάζει την γενικότερη ανάπτυξη και την μάθησή τους (Ho & Funk , 2018) και αποτελεί θεμέλιο της ευημερίας για τα μικρά παιδιά, από την πρώιμη παιδική ηλικία και μέχρι την ενήλικη ζωή (McLaughlin, Aspden, & Clarke, 2017).

Τα παιδιά που είναι εφοδιασμένα με ψυχικά αποθέματα δείχνουν πιο ευτυχισμένα, συμμετέχουν σε δραστηριότητες, ενδιαφέρονται για τους άλλους, χτίζουν σχέσεις με άλλα άτομα, σε αντίθεση με τα παιδιά που έχουν συναισθηματικά και κοινωνικά κενά. Αυτά τα παιδιά, δεν μπορούν να ακολουθήσουν οδηγίες, έχουν μειωμένο ενδιαφέρον να συμμετέχουν σε δραστηριότητες, χαμηλή αυτοεκτίμηση και αντιμετωπίζουν προβλήματα στις κοινωνικές σχέσεις τους. Μελλοντικά, τα μεν πρώτα έχουν περισσότερες πιθανότητες για σχολική και κοινωνική επιτυχία και υψηλότερα επίπεδα ευεξίας και στην ενήλικη ζωή, σε σύγκριση με τα άλλα που μπορεί να παρουσιάσουν άσχημη συμπεριφορά στο σχολείο, χαμηλή επίδοση στα μαθήματα, πιθανότητα εγκατάλειψης του σχολείου, να βιώνουν αρνητικά συναισθήματα, χαμηλά επίπεδα ευεξίας και ως ενήλικες (Hyson 2004, Kostelnik και συν. 2015 στο Ho & Funk, 2018; Goodman και συν. 2015 στο McLaughlin, Aspden, & Clarke, 2017; Katz & McClellan, 1997 στο (McClellan & Lilian G., 2001)).

Είναι σημαντικό οι παιδαγωγοί πρώιμης παιδικής ηλικίας να υποστηρίζουν την κοινωνική και συναισθηματική ανάπτυξη των παιδιών από νωρίς, καθώς αποτελέσματα σχετικών ερευνών δείχνουν ότι οι κοινωνικές και συναισθηματικές δεξιότητες που έχουν κατακτηθεί στη διάρκεια των πρώτων ετών ενός παιδιού έχουν συνέπειες μακροπρόθεσμα και αφορούν και στην ενήλικη ζωή ((National Scientific Council on the Developing Child, 2004b; Shonkoff & Phillips, 2000) στο (McLaughlin, Aspden, & Clarke,

2017). Κατά τους Ladd (2000) και Parker & Asher (1987), ιδανικά τα παιδιά πρέπει να έχουν αναπτύξει ελάχιστη κοινωνική επάρκεια μέχρι την ηλικία των έξι χρόνων ώστε να εξελιχθούν σε κοινωνικά και συναισθηματικά υγιείς ενήλικες (McClellan & Lilian G., 2001).

3.1 Πώς μπορούν οι παιδαγωγοί να ενισχύσουν τις κοινωνικές και συναισθηματικές ικανότητες των παιδιών πρώιμης παιδικής ηλικίας

Έρευνες έχουν δείξει ότι οι παιδαγωγοί μπορούν να ενισχύσουν και να διδάξουν τα μικρά παιδιά κοινωνικές και συναισθηματικές δεξιότητες με το να δημιουργούν κατάλληλες ευκαιρίες και κίνητρα για κατάλληλες μαθησιακές εμπειρίες (π.χ., Fox, Dunlap, Hemmeter, Joseph, & Strain, 2003; Hyson, 2004; Rosenthal & Gatt, 2010; Shonkoff & Phillips, 2000; Ulloa, 2011; Webster-Stratton, 2012) και να χρησιμοποιούν στο πρόγραμμά τους συγκεκριμένες τεχνικές διδασκαλίας (Epstein, 2014; Kowalski et al., 2001; McLaughlin, Aspden, & Snyder, 2016; Rosenthal & Gatt, 2010) - στο (McLaughlin, Aspden, & Clarke, 2017).

Το γεγονός και μόνον ότι οι παιδαγωγοί ανταποκρίνονται στις ανάγκες των παιδιών δεν έχει ως αποτέλεσμα ότι τα εφοδιάζουν επαρκώς με κοινωνικές – συναισθηματικές δεξιότητες, εφόσον η κοινωνική και συναισθηματική ικανότητα είναι ένα σύνολο από γνώσεις, δεξιότητες, κίνητρα και κατάλληλες ευκαιρίες για να εξασκηθούν τα παιδιά (McLaughlin, Aspden, & Clarke, 2017).

Η είσοδος του βρέφους στο πρώτο σχολικό πλαίσιο μετά την οικογένεια απαιτεί την δημιουργία θετικών σχέσεων με έναν τουλάχιστον παιδαγωγό. Η οικοδόμηση τέτοιων σχέσεων προϋποθέτει χρόνο και υπομονή και εξαρτάται από το πώς θα διαχειριστεί ο παιδαγωγός τη διαδικασία (Recchia, 2012). Καθώς κάθε παιδί έχει το δικό του ρυθμό ανάπτυξης και εξέλιξης, ο χρόνος που χρειάζεται για το σχηματισμό ασφαλούς δεσμού με έναν παιδαγωγό διαφέρει.

Ο ενήλικος χρειάζεται να δώσει χρόνο στο παιδί, ανεξάρτητα από τον αριθμό των παιδιών του τμήματος, να έχει σταθερή στάση απέναντι του που θα το κάνει να νιώθει συναισθηματική ασφάλεια, να το παρατηρεί κατά τη διάρκεια της μέρας, να το ακούει προσεκτικά και να ανταποκρίνεται-να δείχνει δηλαδή την πλήρη αφοσίωσή του. Επιπλέον, να έχει ρεαλιστικές προσδοκίες αναλογικά με την ηλικία του παιδιού, ενώ οι θετικές

σχέσεις με τους γονείς επηρεάζουν θετικά και τις σχέσεις του παιδιού με τον παιδαγωγό (Trifan, 2015).

Η δημιουργία σχέσεων εμπιστοσύνης είναι ωφέλιμη για τα παιδιά-κοινωνικά, συναισθηματικά και ακαδημαϊκά (Palermo et al. 2007) και για να δημιουργηθεί απαιτείται από τον παιδαγωγό η συνεχής προσφορά ζεστασιάς, στοργής και φροντίδας (Ho & Funk , 2018). Η αφή, ο τόνος της φωνής και η έκφραση του προσώπου είναι πολύ σημαντικά εργαλεία για να περάσει το μήνυμα.

Τα βρέφη σε αυτή την τρυφερή ηλικία αντιλαμβάνονται μέσω των αισθήσεων. Το άγγιγμα, η αγκαλιά, το κράτημα του χεριού, το χαμόγελο και η ήρεμη ομιλία μεταδίδουν θετικά μηνύματα και ευνοούν την οικοδόμηση συναισθηματικής ασφάλειας (Ho & Funk , 2018; Twardosz, 2005). Είναι πολύ σημαντικό ο παιδαγωγός όταν αλληλοεπιδρά με το μικρό παιδί να βρίσκεται στο ίδιο ύψος, και να το κοιτά στα μάτια (Ostrosky & Jung).

Εκτός από τον ενήλικα το μικρό παιδί αναπτύσσει σχέσεις και με τους συνομηλίκους του. Λόγω ηλικίας, αρχικά θα βρίσκεται το ένα δίπλα από το άλλο και σιγά-σιγά θα αρχίσει να δημιουργείται αλληλεπίδραση μεταξύ τους, να παίζουν μαζί, να προσπαθούν να επικοινωνήσουν με τον τρόπο που μπορούν-με το άγγιγμα, φωνούλες, κραυγές, να μοιράζονται ή να ανταλλάσσουν παιχνίδια. Οι παιδαγωγοί από την πλευρά τους μπορούν να προωθούν το να βρίσκονται κοντά τα παιδιά όταν κάθονται για να τραγουδήσουν και όταν διαβάζουν βιβλία ή με το να ξεκινούν να παίζουν με τα παιδιά σε μια μικρή ομάδα και σταδιακά να απομακρύνονται για να παίζουν μόνα-μεταξύ τους.

Όλα αυτά πρέπει να συμβαίνουν καθημερινά και καθόλη τη διάρκεια παραμονής του βρέφους στον Π.Σ. ώστε να γίνουν βίωμα. Δεν πρέπει να θεωρείται δραστηριότητα που έχει αρχή και τέλος. Άλλωστε τα παιδιά μαθαίνουν και μιμούνται συμπεριφορές και ό,τι ακούνε. Συνεπώς, οι παιδαγωγοί χρειάζεται να θυμούνται ότι αποτελούν πρότυπα και σημεία αναφοράς για τα παιδιά και να είναι ιδιαίτερα προσεκτικοί απέναντι και στα ίδια τα παιδιά αλλά και στους συναδέλφους τους (Morkel & McLaughlin, 2015).

Κεφάλαιο 4. Αποτελεσματικές πρακτικές μετάβασης

Οι παιδαγωγοί καλούνται να υποστηρίξουν τα παιδιά στο νέο περιβάλλον του Π.Σ.

Αυτό που έχουν ανάγκη αρχικά είναι να τους δοθεί χρόνος και συνεχής και εξατομικευμένη φροντίδα όσο βρίσκονται μαζί.

Χρειάζεται υπομονή και αφοσίωση από την πλευρά των παιδαγωγών για δημιουργήσουν δεσμό με το παιδί.

Σημαντικό επίσης είναι να δημιουργηθούν σχέσεις εμπιστοσύνης με τους γονείς.

Ο σχεδιασμός ενός σταθερού καθημερινού προγράμματος θα βοηθήσει τα παιδιά να μάθουν τις ρουτίνες του σχολείου, να νιώσουν συναισθηματικά ασφαλή.

Να βοηθήσουν τα μικρά παιδιά να αλληλεπιδρούν μεταξύ τους μέσα από στοχευμένες δραστηριότητες.

Να δημιουργηθεί σύνδεση με το σπίτι μέσα από φωτογραφίες και αντικείμενα από την πλευρά του Π.Σ., αλλά και αντίστροφα να συνεχίζονται συζητήσεις για το σχολείο και στο σπίτι.

3. Δεύτερη ενότητα-Ερευνητικό πλαίσιο

Κεφάλαιο 5. Μεθοδολογία

5.1 Μέθοδος της έρευνας

Η συγκεκριμένη εργασία μέσα από την καταγραφή των απόψεων και των εμπειριών των παιδαγωγών προσχολικής ηλικίας, έχει σκοπό να αναδείξει με ποιον τρόπο διαχειρίζονται την διαδικασία των πρώτων μεταβάσεων και να συγκεντρωθούν, όσο το δυνατόν, λεπτομερείς πληροφορίες σχετικά με το πώς αντιλαμβάνονται οι παιδαγωγοί την έννοια της μετάβασης, πώς βιώνουν οι ίδιοι αυτή τη διαδικασία, τί μπορεί να δυσχεραίνει ή να τους βοηθάει κατά τη διάρκειά της, αλλά και αν το ίδιο το σχολικό πλαίσιο προωθεί ένα οργανωμένο πρόγραμμα για τις μεταβάσεις. Πρόκειται για μία ποιοτική έρευνα η οποία καταγράφει και αναλύει - δεν ποσοτικοποιεί - τα δεδομένα που καταθέτουν οι παιδαγωγοί για να διευρυνθεί η γνώση σχετικά με τις πρώτες μεταβάσεις των μικρών παιδιών από το σπίτι στον βρεφικό σταθμό.

5.2 Ερευνητικό εργαλείο

Επιλέχθηκε η ημιδομημένη συνέντευξη, η οποία επιτρέπει στους συναδέλφους να εκφράσουν τις προσωπικές απόψεις και εμπειρίες τους μέσα από ερωτήσεις που είναι σχεδιασμένες από πριν, αλλά και επιτρέπουν μια ευελιξία στο περιεχόμενο, την σειρά και τη διατύπωσή τους (COHEN, MANION, & MORRISON, 2008). Η συνέντευξη αποτελείται από ερωτήσεις, σχεδιασμένες εκ των προτέρων και οι συνάδελφοι απαντούν σε ερωτήματα που αφορούν γενικές πληροφορίες, τις απόψεις τους, την εμπειρία τους, αυτό που συμβαίνει μέχρι τη στιγμή της κάθε συνέντευξης, συναισθήματα/σκέψεις.

Όλες οι συνεντεύξεις πραγματοποιήθηκαν τηλεφωνικά, λόγω πανδημίας, με ηχογράφηση μετά από συνεννόηση με τον συνεντευξιαζόμενο. Κατά την πρώτη επικοινωνία τα άτομα ενημερώθηκαν σχετικά με το θέμα της έρευνας και τους διάβασα το περιεχόμενο του εντύπου συναίνεσης, το οποίο παραθέτω στο Παράρτημα της έρευνας. Δύο συνεντεύξεις πραγματοποιήθηκαν σε εξωτερικούς χώρους βρεφονηπιακών σταθμών ύστερα από συνεννόηση με την υπεύθυνη.

Τα δεδομένα που συγκεντρώθηκαν από την έρευνα, απομαγνητοφωνήθηκαν για να χρησιμοποιηθούν ανώνυμα στην εργασία.

5.3 Το δείγμα της έρευνας

Η δειγματοληψία έγινε με τη μορφή χιονοστιβάδας (COHEN, MANION, & MORRISON, 2008). Για την πραγματοποίηση της έρευνας εντόπισα αρχικά άτομα που διαθέτουν τα κατάλληλα χαρακτηριστικά, δηλαδή παιδαγωγούς -βρεφονηπιοκόμους, βοηθούς βρεφονηπιοκόμους- οι οποίοι εργάζονται σε δημοτικούς βρεφονηπιακούς σταθμούς του Ν. Αττικής και έχουν υπό την φροντίδα τους βρέφη (8 μηνών έως 2,6 ετών) που έρχονται για πρώτη φορά σε αυτόν. Τα συγκεκριμένα άτομα, τα οποία παραχώρησαν και τα ίδια συνέντευξη, με έφεραν σε επαφή με άλλους συναδέλφους με τα ίδια χαρακτηριστικά κι αυτοί με άλλους.

Η συγκεκριμένη μέθοδος μοιάζει κατάλληλη, καθώς χρειάζομαι δείγμα με συγκεκριμένα χαρακτηριστικά, από διάφορους δήμους του Ν. Αττικής το οποίο είναι εκ των πραγμάτων αδύνατον καθώς ο χρόνος είναι περιορισμένος.

Συνολικά συμμετείχαν έντεκα (11) άτομα από τους παρακάτω Δήμους του Ν. Αττικής-με αλφαβητική σειρά: Δ. Αργυρούπολης, Δ. Γλυφάδας, Δ. Δάφνης, Δ. Ηλιούπολης, Δ. Κηφισιάς, Δ. Νέας Ιωνίας, Δ. Νέας Φιλαδέλφειας, Δ. Υμηττού.

5.4 Χρόνος διεξαγωγής των συνεντεύξεων

Οι συνεντεύξεις διενεργήθηκαν το Δεκέμβριο του 2021 και αρχές Ιανουαρίου του 2022, περίοδος εκτεταμένη που επιτρέπει στους παιδαγωγούς να κάνουν χρήση των περισσότερων, αν όχι όλων, των εργαλείων που έχουν στη διάθεση τους για μία ομαλή μετάβαση των βρεφών στο πρώτο σχολικό πλαίσιο.

5.5 Περιορισμοί της έρευνας

Ο πρώτος και βασικός περιορισμός είναι η απειρία στην έρευνα και πώς να κάνω συνεντεύξεις. Δεν έχω την εμπειρία να κάνω διευκρινιστικές ερωτήσεις, χωρίς να κατευθύνω τους ερωτώμενους. Προσπάθησα να μην διακόψω τις απαντήσεις, ενώ εγώ περίμενα να ακούσω κάποια άλλη απάντηση. Συγκεκριμένα δεν απάντησαν για τη μετάβαση, αλλά για την προσαρμογή. Επιπλέον, το δείγμα είναι μικρό λόγω πίεσης χρόνου. Υπήρξαν δύο άτομα που ήθελαν να καταθέσουν τις απόψεις τους, χωρίς όμως να

ηχογραφηθεί η φωνή τους κι έτσι έκανα αυτολεξή καταγραφή, κάτι που πήρε αρκετό χρόνο. Επίσης η απομαγνητοφώνηση των συνεντεύξεων παίρνει πάρα πολύ χρόνο για να πραγματοποιηθεί, όμως αποτυπώνεται η άποψη των ερωτώμενων με ακριβή τρόπο.

4. Τρίτη ενότητα

Κεφάλαιο 6. Ανάλυση δεδομένων

6.1 Κωδικοποίηση δεδομένων

Αμέσως μετά την απομαγνητοφώνηση των συνεντεύξεων ακολουθεί η κωδικοποίηση των κειμένων. Με βάση τα δεδομένα που συγκέντρωσα καθώς και τα ερευνητικά ερωτήματα, έχω αποδώσει οκτώ τίτλους/κωδικούς, που είναι οι ακόλουθοι:

1. Χαρακτηριστικά ερωτώμενων παιδαγωγών
2. Πώς αντιλαμβάνονται οι ερωτώμενοι παιδαγωγοί την έννοια της μετάβασης.
3. Πότε οι παιδαγωγοί θεωρούν ότι ένα βρέφος έχει προσαρμοστεί.
4. Πρόγραμμα μετάβασης σχολικού πλαισίου.
5. Εμπόδια ή ενισχυτικοί παράγοντες της μεταβατικής διαδικασίας.
6. Πώς οι παιδαγωγοί μπορούν να υποστηρίξουν τα μικρά παιδιά κατά τη μετάβασή τους.
7. Παιδαγωγοί και γονείς.
8. Συναισθήματα/σκέψεις παιδαγωγών.
9. Ιδανική μετάβαση.

6.2 Ανάλυση δεδομένων ανά κωδικό

1. Χαρακτηριστικά ερωτώμενων

(Σ1) 36 ετών, Τ.Ε. Παιδαγωγός Προσχολική Αγωγής, εμπειρία 11 ετών, έχει διδαχθεί κάποια πράγματα στη σχολή κι έχουν πολλαπλασιαστεί με την εμπειρία και τις νέες γνώσεις. Θα ήθελε επιμόρφωση γενικά.

(Σ2) 49 ετών, Τ.Ε. Παιδαγωγός Προσχολικής Ηλικίας, εμπειρία 23 χρόνια. Έχει διδαχθεί κατά τη διάρκεια των σπουδών σχετικά με την προσαρμογή, αλλά θεωρεί ότι η πράξη διαφέρει από την θεωρία και ότι η εμπειρία παίζει σημαντικό ρόλο. Θα ήθελε επιμόρφωση γενικά.

(Σ3) 42 ετών, Ι.Ε.Κ. Βρεφοκομίας, Ι.Ε.Κ. Ειδικής Αγωγής, μετεκπαίδευση στον αυτισμό, μετεκπαίδευση στην παράλληλη στήριξη, τριετής φοίτηση Ελληνικής Νοηματικής Γλώσσας, εμπειρία 10 ετών. Κατά τη διάρκεια των σπουδών δεν έχει διδαχθεί σχετικά με τις μεταβάσεις, ότι γνωρίζει προέρχεται από την εμπειρία. Θα ήθελε επιμόρφωση γενικά.

(Σ4) 39 ετών, Τ.Ε. Παιδαγωγός Προσχολικής Αγωγής, εμπειρία 11 ετών, έχει διδαχθεί σχετικά με τις μεταβάσεις κατά τη διάρκεια σπουδών κι έχει παρακολουθήσει σχετικό επιμορφωτικό σεμινάριο. Ωστόσο είναι υπέρ της επιμόρφωσης.

(Σ5) 50 ετών, Τ.Ε.Ι Βρεφονηπιοκομίας, εμπειρία 25 ετών. Θεωρεί πως έχει διδαχθεί κατά τη διάρκεια σπουδών σχετικά με τις μεταβάσεις, αλλά χρειάζεται και η εμπειρία. Θα ήθελε επιμόρφωση γενικά.

(Σ6) 41 ετών, Τ.Ε.Ι. Βρεφονηπιοκομίας, κάτοχος μεταπτυχιακού διπλώματος, 18 χρόνια εμπειρίας. Αρχικά δεν θυμάται. Αναρωτιέται αν η μετάβαση και η προσαρμογή είναι το ίδιο. Μετά τη διευκρίνιση είπε ότι έχει διδαχθεί μόνο για την προσαρμογή. Θα ήθελε επιμόρφωση.

(Σ7) 41 ετών, Τ.Ε.Ι Βρεφονηπιοκομίας, δέκα και κάτι χρόνια εμπειρίας. Αναρωτιέται για τη διαφορά μετάβασης και προσαρμογής. Μετά τη διευκρίνιση απάντησε ότι δεν θυμάται διότι έχουν περάσει πολλά χρόνια, αλλά υποθέτει ότι έχουν ειπωθεί κάποια πράγματα για την προσαρμογή και όχι για τη μετάβαση. Θα ήθελε επιμόρφωση γενικά.

(Σ8) 46 ετών, Πανεπιστημιακής Εκπαίδευσης-δύο τίτλους πτυχίων, εργοθεραπεύτρια και βοηθός βρεφοκόμων, 20 χρόνια εμπειρίας περίπου. Έχει διδαχθεί σχετικά με τις μεταβάσεις. Είναι επαρκής στον τομέα αυτό και δεν θέλει επιμόρφωση.

(Σ9) 51 ετών, Τ.Ε.Ι. Βρεφονηπιοκομίας και Π.Ε. νηπιαγωγών, τελειόφοιτος μεταπτυχιακού στις Επιστήμες της Αγωγής. Εμπειρία 20 ετών. Έχει διδαχθεί σχετικά με τις μεταβάσεις βάση ψυχολογίας και παιδαγωγικών. Θέλει επιμόρφωση γενικά.

(Σ10) 43 ετών, Τ.Ε.Ι. Βρεφονηπιοκομίας, εμπειρία 18 ετών. Αναφέρει σχετικά ότι δεν θυμάται τον όρο μετάβαση, μόνο το μεταβατικό αντικείμενο το οποίο και αναλύει και μετά η εμπειρία. Θέλει επιμόρφωση,

(Σ11) 42 ετών, Α.Τ.Ε.Ι. Αθήνας, εμπειρία 14 ετών. Δεν έχει διδαχθεί κατά τη διάρκεια σπουδών σχετικά με τη μετάβαση. Θέλει επιμόρφωση γενικά.

2. Πώς αντιλαμβάνονται οι παιδαγωγοί την έννοια της μετάβασης

Υπάρχουν απαντήσεις πολύ γενικές ή αόριστες.

Ο (Σ1) αναγνωρίζει τη σπουδαιότητα των μεταβάσεων για την εξέλιξη της ζωής γενικότερα και πιο συγκεκριμένα την πρώτη από την οικογένεια στο σχολείο.

«Εεεε οι μεταβάσεις είναι απαραίτητες για την εξέλιξη στη ζωή μας. Η πρώτη μετάβαση από την οικογένεια σε σχολικό περιβάλλον είναι σημαντική και... εεε εξαρτάται από την οικογένεια και το παιδί».

Ο (Σ5) αναφέρει δυσκολία της μετάβασης των βρεφών και τη συνδέει με την προσκόλλησή-τα παιδιά εξαιτίας της πανδημίας και κατ' επέκταση της τηλεργασίας έχουν ζήσει αρκετό χρόνο την οικογένεια σε στενό-με το άγχος που υπάρχει σ' αυτή την ηλικία, αλλά και με το φόβο για το άγνωστο.

«Για τα περισσότερα είναι πάρα πολύ δύσκολη η μετάβαση, δεδομένων των συγκυριών της εποχής, δηλαδή μια εποχή Covid, όπου...τα παιδιά έχουν είτε γεννηθεί μέσα σε αυτήν είτε έχουν βιώσει την οικογένεια σε πολύ-πολύ στενό κύκλο, γιατί πολλές φορές και οι παππούδες δεν έχουν έρθει σε επαφή μαζί τους, οπότε είναι στενά με τους γονείς που δουλεύουν τηλεργασία ή δεν εργάζονται. Άρα δεν έχουν συναναστραφεί άλλα άτομα πέραν των γονέων, ε...υπάρχει μία μεγάλη προσκόλληση λοιπόν και μια ούτως ή άλλως ηλικιακή έντονη αγωνία και ...ένας έντονος φόβος του ξένου».

Ο (Σ7) έχει την άποψη ότι όσο πιο μικρό είναι το παιδί και όσο πιο συνειδητοποιημένος είναι ο γονιός και δεν εκδηλώνει την ευαισθησία του στο παιδί, τόσο πιο εύκολη είναι η μετάβαση.

«Εμμ.....έχω να πω ότι κατ' αρχήν έχω παρατηρήσει ότι συνήθως όσο πιο μικρό είναι το παιδάκι τόσο πιο εύκολη είναι η μετάβασή του, συνήθως, που δεν καταλαβαίνει τόσο πολύ, αλλά αυτό που έχω να πω είναι ότι τις περισσότερες φορές, όσο πιο συνειδητοποιημένος είναι ο γονιός και δεν τον πιάνουνε αυτόν....εεε...και δεν τον πιάνει το γονιό η...εμμ...η στεναχώρια του-ή α! που θα αφήσω το παιδί μου κι αχ! Τώρα πως θα το αφήσω και στεναχωριέμαι κι αν δεν εκλαμβάνει την στεναχώρια του γονιού το παιδί και είναι ο ίδιος ο γονιός ευχάριστος και α! τι ωραία που θα πας και θα περάσεις και χαίρομαι που θα πας να παίξεις κτλ.-συνήθως είναι πιο εύκολη η μετάβαση, όταν και ο ίδιος ο γονιός είναι συνειδητοποιημένος και του δείχνει την καλή διάθεση στο παιδί. Δεν ξέρω αν το είπα καλά...».

Για τον (Σ2) είναι η επιτυχής αντιμετώπιση και διαχείριση των συνθηκών του νέου περιβάλλοντος.

«Τα βρέφη ζουν στο οικογενειακό τους περιβάλλον, καθώς και στο κοινωνικό και καλούνται να.... να μεταθούν στο σχολικό περιβάλλον του Π.Σ., εεεε να....ανταποκριθούν στις συνθήκες του νέου περιβάλλοντος».

Ο (Σ3) ερμηνεύει την μετάβαση ως διαδικασία αλλαγής περιβάλλοντος και ενσωμάτωσης μέσα σ' αυτό που θα είναι πλαισιωμένο με ασφάλεια και εμπιστοσύνη. Τη συνδέει με τον απογαλακτισμό και τον αποχωρισμό από τη μητέρα.

«...Μετάβαση είναι η...διαδικασία αλλαγής περιβάλλοντος και η εδραίωση του ατόμου, το βρέφος εν προκειμένω, στο νέο περιβάλλον....με όρους ασφάλειας...και εμπιστοσύνης. Και είναι άρρηκτα συνδεδεμένη με τον απογαλακτισμό και....το μητρικό αποχωρισμό».

Σύμφωνα με τον (Σ4) η μετάβαση είναι η φάση αποχωρισμού από τη μητέρα και τα οικεία πρόσωπα που το περιβάλλουν. Στο καινούριο περιβάλλον το παιδί θα εξερευνήσει τον εαυτό του, θα ανεξαρτητοποιηθεί.

«Η μετάβαση των βρεφών που έρχονται για πρώτη φορά στο περιβάλλον του Π.Σ. εεεε απαντά στην εξερεύνηση του εαυτού του παιδιού σε ένα άλλο πλαίσιο, αυτό του Π.Σ. Εμ... Είναι...η φάση κατά την οποία το παιδί αποχωρίζεται από τη μητέρα του και από τα άτομα με τα οποία έχει αναπτύξει στενούς δεσμούς και το φροντίζουν. Εεε...η μετάβαση αποτελεί μια πρόκληση για το παιδί...να...ανεξαρτητοποιηθεί, να....αυτονομηθεί.....και να...λειτουργήσει αυθύπαρκτα στον κόσμο του Π.Σ....Στόχος αποτελεί η επίτευξη της ομαλής προσαρμογής στο νέο περιβάλλον».

Ο (Σ6) συνδέει την έννοια της μετάβασης συνειρμικά με την πρώτη προσαρμογή και τον πρώτο αποχωρισμό. Είναι η ένταξη του παιδιού στην νέα κατάσταση και θεωρεί ότι έχει μεγάλη σημασία ο τρόπος που θα τη βιώσει. Επιπλέον σαν λέξη αντιλαμβάνεται ότι έχει

περισσότερη «ένταξη» από την λέξη προσαρμογή κι ότι θα έπρεπε να δοθεί έμφαση για να υποστηριχθεί το παιδί.

«Εμμ...κατευθείαν η πρώτη λέξη που μου έρχεται είναι η προσαρμογή. Ο πρώτος αποχωρισμός και η πρώτη προσαρμογή των βρεφών σε ένα περιβάλλον εκτός σπιτιού. Ε...και...μάλιστα ακούγοντας ειδικά τη λέξη μετάβαση, τώρα που το σκέφτομαι....εμμ....μου 'ρχεται στο μυαλό ότι είναι υψίστης σημασίας η περίοδος αυτή για την ένταξη του παιδιού στη νέα κατάσταση. Για το πως θα βιώσει αυτήν την ένταξή του. Δηλαδή, έχει μεγαλύτερη βαρύτητα η λέξη μετάβαση από την προσαρμογή έτσι όπως το ακούω. Εμμ...δείχνει ότι πρέπει να γίνει κάτι διαφορετικό γύρω εμμμ...γύρω από το παιδί για να βοηθηθεί σε μια δύσκολη περίοδο».

Για διαδικασία αποχώρησης από το οικογενειακό περιβάλλον στο σχολικό μιλά ο

(Σ8) *«Μετάβαση είναι μία ολόκληρη διαδικασία. Σαν μία διαδικασία. Δηλαδή, αντιλαμβανόμαστε την αποχώρηση του παιδιού από το οικογενειακό περιβάλλον...και τη μετάβασή του σε ένα νέο περιβάλλον, το οποίο είναι το σχολικό περιβάλλον. Αυτό που μιλάμε τώρα, αυτή τη στιγμή».*

Σύνδεση της μετάβασης με την προσκόλληση αναφέρει ο (Σ9), λόγω της βρεφικής ηλικίας και επισημαίνει ότι είναι απαραίτητο να γίνει σωστά αυτή η μετάβαση ώστε να διευκολυνθεί το παιδί σε όλη την εκπαιδευτική του πορεία.

«Εμμ... θεωρώ ότι είναι από τα...βασικότερα, το βασικότερο μέλημα αυτής της ηλικίας, δηλαδή πάνω απ' όλα πρέπει να φροντίσουμε γι' αυτή τη μετάβαση, γιατί αν γίνει σωστά τότε το παιδί δεν θα έχει κανένα πρόβλημα σε όλη την υπόλοιπη....εκπαιδευτική του πορεία. Εεεε και όχι μόνο. Είναι πολύ σημαντικό γιατί αυτή η ηλικία είναι πολύ τρυφερή, οπότε και....βάση της ψυχολογίας εμμμ....υπάρχει ανάγκη να βρίσκεται κοντά στην....ο δεσμός, η προσκόλληση που λέμε, εμμμ...το έχουν πολύ ανάγκη, οπότε χρειάζονται άτομα δίπλα τους που τα φροντίζουν και να τους δείχνουν την αποδοχή».

Ο (Σ10) μιλά για ομαλή ένταξη σε ένα διαφορετικό περιβάλλον από το οικογενειακό

«Εεε... μετάβαση. Το αντιλαμβάνομαι σαν μία ομαλή ας πούμε ένταξη σε ένα περιβάλλον διαφορετικό από το οικογενειακό».

Ο (Σ11) διαχωρίζει τη μετάβαση από τη συνήθεια. Ως μετάβαση εννοεί την απομάκρυνση από το ασφαλές οικογενειακό περιβάλλον-την αγκαλιά της μαμάς-σε ένα άλλο περιβάλλον κοινωνικοποίησης, διαφορετικό καθεστώς όπως το ονομάζει και το συνδέει με τον απογαλακτισμό παιδιών και γονέων και δίνει μία ερμηνεία παραπάνω.

«Όταν ακούω τη λέξη μετάβαση, εγώ σαν παιδαγωγός, θεωρώ ότι είναι μια λέξη η οποία πρέπει να εξηγηθεί στο γονιό, εεε...πως το παιδί, εεε... Γιατί είμαι υπέρμαχος ότι τα παιδιά απογαλακτίζονται πάρα πολύ εύκολα, οι μεγάλοι δεν απογαλακτίζονται τόσο εύκολα, οπότε πρέπει να εξηγήσουμε και στο γονιό ότι το παιδί απογαλακτίζεται εύκολα, αλλά υπάρχει μία μετάβαση από την ασφάλεια του οικογενειακού περιβάλλοντος σε ένα ευρύτερα κοινωνικό περιβάλλον, όπου ξεκινάει η αλληλεπίδραση, η κοινωνικοποίηση και-και όλα αυτά. Εεε...όποτε ακούω τη λέξη μετάβαση εεε...μου έρχεται ότι πηγαίνω, μεταβαίνω σε ένα άλλο καθεστώς, όχι ιδιότυπο, σε ένα άλλο καθεστώς. Καλύτερο εεε... από την αποκλειστικότητα του σπιτιού, κατά την άποψή μου. [...]...είναι άλλο η μετάβαση κι άλλο να συνηθίσουμε τώρα και να μπορούμε στον Π.Σ. Η μετάβαση είναι φεύγω από την αγκαλιά της μαμάς, που όσο καλή και να 'ναι δεν αρκεί, εεεε...και έρχομαι σε έναν τελείως διαφορετικό χώρο, που δεν ικανοποιούνται οι ανάγκες μου την ώρα που τις θέλω ή που θέλω να ικανοποιηθούν πολλά άλλα και αυτό με κάνει να έχω πάρα πολλές αντιδράσεις, οι οποίες εεεε...από πολλούς μεταφράζονται ότι είναι και κάτι άλλο, έτσι; Ότι το παιδί έχει πρόβλημα...[...].»

3. Πότε οι παιδαγωγοί θεωρούν ότι ένα βρέφος έχει προσαρμοστεί;

Οι απαντήσεις των ερωτώμενων μοιάζουν αρκετά μεταξύ τους. Αναφέρουν ότι πέρα από το ότι φαίνεται από την εικόνα του παιδιού και την εμπειρία τους, ένα παιδάκι έχει προσαρμοστεί όταν έρχεται και φεύγει χαρούμενο, δεν κλαίει, έχει δημιουργήσει επαφή με έναν τουλάχιστον παιδαγωγό, εξερευνά-κινείται άνετα στο χώρο, έχει μάθει τις ρουτίνες, ηρεμεί πιο εύκολα αν κλάψει για κάποιο λόγο, αντέχει όλο το ωράριο του Π.Σ. Πιο συγκεκριμένα:

(Σ1) «Όταν ένα παιδί έρχεται στον Π.Σ. ευχάριστα, περνάει τη μέρα του καλά και φεύγει ικανοποιημένο, έχουμε κάνει το πρώτο βήμα. Στη συνέχεια όταν παίζει και συνεργάζεται με τους συμμαθητές του έχουμε φτάσει στο επιθυμητό αποτέλεσμα».

(Σ2) «Ένα παιδί όταν έρχεται χαρούμενο, όταν επιζητά τον Π.Σ. και τα άλλα παιδιά...όταν εκδηλώνει τα συναισθήματά του και...ανταποκρίνεται επαρκώς στις ανάγκες και τους κανόνες της τάξης, τότε θεωρώ πως έχει προσαρμοστεί στο νέο περιβάλλον του Π.Σ....Επίσης, όταν μπορεί να συνεργαστεί με τις παιδαγωγούς και δεν εκδηλώνει αρνητικά συναισθήματα ή δεν έχει αρνητική συμπεριφορά».

(Σ3) «Όταν είναι και δείχνει χαρούμενο και ήρεμο, όταν μπαίνει στην τάξη με λαχτάρα, όταν δεν αποζητά τη μαμά...όταν εκλείπει η αγωνία και το άγχος του αποχωρισμού που το βλέπουμε έκδηλα τον πρώτο καιρό και...πρέπει να το υπερκεράσουμε με αγκαλιές, χάδια, λόγια παρηγορητικά, αγάπη και φροντίδα....Και όταν βλέπουμε να απαγκιστρώνεται κι απ' τη δική μας αγκαλιά για να εξερευνήσει το χώρο, τα άλλα παιδάκια, τα παιχνίδια της τάξης».

(Σ4) «Όταν το παιδί ανακουφίζεται πιο εύκολα, κλαίει όλο και λιγότερο συγκριτικά με τις πρώτες-πρώτες μέρες...Όταν το παιδί παύει να αναστατώνεται κατά τη διάρκεια των σύντομων αποχωρισμών και...δείχνει να κατανοεί ότι...το...οικείο του πρόσωπο θα επιστρέψει σύντομα... Επίσης, ένα άλλο στοιχείο που μας δείχνει ότι η προσαρμογή έχει επιτευχθεί είναι ότι.... το παιδί συμμετέχει πρόθυμα χωρίς πιέσεις στα παιχνίδια ή ότι αφήνει τον παιδαγωγό και τα υπόλοιπα παιδιά να συμμετέχουν στο δικό του παιχνίδι».

(Σ5) «[...]...όταν επικοινωνεί τουλάχιστον με έναν ενήλικα, όταν έρχεται δηλαδή προς ανακούφιση σε τουλάχιστον έναν παιδαγωγό ενήλικα και... όταν έχει αρχίσει να βιώνει με κάπως λιγότερη ένταση τον αποχωρισμό. Δηλαδή συγκριτικά με το αρχικό δεδομένο, συγκριτικά με τις πρώτες ημέρες. Γιατί σε αυτή την ηλικία δεν μπορώ να θεωρήσω ότι συναναστρέφεται, συνεργάζεται με άλλα παιδιά, κάνει παρεούλες και συμμετέχει, ας πούμε, σε ομαδικές δραστηριότητες και σε συμβολικό παιχνίδι. Επομένως, έχει μπει στην ομάδα θεωρώ πολύ πιο δυνατή τη σχέση με τον ενήλικα. Αρχικά. Αρχικά σαν πρώτο βήμα για να μπορέσει μετά να κάνει όλα τα υπόλοιπα της κοινωνικοποίησης».

(Σ6) «Πρώτη ένδειξη είναι ότι δεν κλαίει πια. Όταν συναισθηματικά αντέχει να κάθεται το πλήρες ωράριο. Όταν λέμε αντέχει εννοούμε ότι μας δείχνει με τον τρόπο του ότι αισθάνεται άνετα στο χώρο, άνετα με τα παιδιά και εξοικειωμένο με το να πάει πάρει

παιχνίδια να παίξει. Επίσης, ότι αν κλάψει για οποιοδήποτε λόγο ότι δέχεται την παρηγοριά μας, την αγκαλιά μας...Αυτό».

(Σ7) «Εεε όταν αρχίσει να γίνεται ζωντανό. (Γέλιο). Εεε ένα παιδάκι θεωρώ ότι έχει προσαρμοστεί από εντελώς μέχρι σχεδόν πλήρως, όταν έχει πλέον σταματήσει να κλαίει, όταν έρχεται με χαρά στο σχολείο και δεν κλαίει που αφήνει τη μάνα του ή ακόμα και να κλάψει, με το που θα μπει μέσα θα το ξεχάσει που θα παίξει και θα είναι χαρούμενο στη διάρκεια της ημέρας...εεε το βλέπω που....ότι έχουνε προσαρμοστεί, που ακόμα και τα μωρά έχουνε πλέον μάθει και τη ρουτίνα του σχολείου κτλ. Εεε το κύριο είναι όταν ένα παιδάκι δεν κλαίει και ασχολείται και....είναι με χαρά και κάνει όλο το παιδαγωγικό πρόγραμμα και όλη τη ρουτίνα χωρίς γκρίνια και με ευχαρίστηση».

(Σ8) «Θα το δείξει το παιδί. Το ίδιο το παιδί θα μας δείξει ότι έχει προσαρμοστεί στο χώρο. Δηλαδή βλέπουμε την...εεε την εικόνα του παιδιού».

(Σ9) «Εεε όταν... μπορεί και εεε αντιδρά, μπορεί και παίζει, πλησιάζει τους φίλους του, τα άλλα παιδάκια, τις παιδαγωγούς, έχει ενδιαφέροντα, εμμμ και εξερευνά το περιβάλλον».

(Σ10) «Εμμμ κυρίως όταν σταματάει να κλαίει και να αναζητάει ας πούμε τη μαμά του ή να...ότι θέλει να φύγει, ότι είναι ανήσυχο, ανυπόμονο, εεε κυρίως αυτό αλλά...δεν σημαίνει ότι τελειώνει και η προσαρμογή επειδή σταματάει το κλάμα. Υπάρχουνε δηλαδή παιδάκια που βλέπεις ότι μέχρι το Δεκέμβριο είναι ανήσυχα εεεμ θα παίζονε βέβαια, θα περάσουνε τη μέρα τους αλλά...σίγουρα...σίγουρα τα περισσότερα ανυπομονούν να φύγουν, αλλά είναι κάποια που....ανυπομονούν πιο πολύ (γέλιο)....δεν ξέρω πως να το πω. Είναι θέμα εμπειρίας για μένα αλλά...ή μπορεί κάποιο παιδάκι να...να κλαίει ακόμα λίγο το πρωί, λίγο να διστάζει να μπει ακόμα μέσα. Αυτό. Εεεμ χωρίς αυτό να είναι δηλαδή και όμως και κανόνας».

(Σ11) «Εεεε δεν είναι μία απάντηση η οποία....είναι, και δεν το λέω ρητορικά, μια ερώτηση που δεν έχει σαφή και αποκλειστική απάντηση. Θεωρώ ότι τα παιδιά προσαρμόζονται πολύ εύκολα και πολύ γρήγορα, εεεε η μετάβασή τους κατά την άποψή μου διαρκεί λίγο περισσότερο. Μπορεί να διαρκέσει πάρα πολύ καιρό. Ειδικότερα στα χειριστικά παιδιά. Είναι άλλη η προσαρμογή και άλλη η μετάβαση. Οπότε νομίζω ότι αν πρέπει να πω, αν είναι ανάγκη να το προσδιορίσω χρονικά, θα έλεγα ότι το σύνθηδες στατιστικά είναι ότι μες στον πρώτο μήνα βαριά, στο μεγαλύτερο ποσοστό έχει

ολοκληρωθεί η έννοια της προσαρμογής και πάνω στο δίμηνο έχει ολοκληρωθεί η έννοια της μετάβασης, κατά την άποψή μου, όταν δουλεύεται στοχοπροσηλωμένα και με χαρακτηριστικά-συγκεκριμένα χαρακτηριστικά».

4. Πρόγραμμα μετάβασης σχολικού πλαισίου

Η ερώτηση έχει να κάνει με το αν ο Π.Σ. έχει συγκεκριμένο πρόγραμμα ή κάποιες εκδηλώσεις μετάβασης ή αν κάθε τάξη ακολουθεί δικό της. Η πλειοψηφία των ερωτώμενων απάντησε ότι δεν υπάρχει συγκεκριμένο πρόγραμμα ή εκδηλώσεις μετάβασης κι ότι το πλάνο καθορίζεται μετά από συζήτηση μεταξύ παιδαγωγών και προϊσταμένης. Περιγράφουν πώς γίνεται η προσαρμογή των παιδιών στον χώρο του Π.Σ.-όχι μετάβαση-με σταδιακά αυξανόμενο χρόνο παραμονής, σε μικρές ομάδες αρχικά. Κάποιοι επιθυμούν και την παραμονή των γονέων για τις πρώτες ημέρες μαζί με το παιδί και μετά αποχωρούν, ενώ σε άλλους παραμένουν εκτός τάξης αλλά στο χώρο του Π.Σ. αν χρειαστεί να αποχωρήσει το παιδί, να γίνει άμεσα, χωρίς καθυστέρηση. Το πρώτο στάδιο όμως είναι η πρώτη επικοινωνία με τους γονείς-η λεγόμενη και συνέντευξη-είτε με την προϊσταμένη είτε με τους παιδαγωγούς του τμήματος, για ενημέρωση και των δύο πλευρών και άλλα χρηστικά.

Ακολουθούν οι απαντήσεις των ερωτώμενων που περιγράφουν το πρόγραμμα προσαρμογής που ακολουθούν μετά από μεταξύ τους συμφωνία.

(Σ1) Δεν υπάρχει συγκεκριμένο πρόγραμμα. Προηγείται συνέντευξη με τους γονείς μετά από ραντεβού για ενημέρωση και πληροφορίες. Ο χρόνος παραμονής του παιδιού ξεκινά από τα 15 λεπτά και σταδιακά αυξάνεται ανάλογα με το πόσο αντέχει το παιδί. Αν δεν υπήρχε η πανδημία θα επιθυμούσε και την παρουσία γονέων για καλύτερα αποτελέσματα.

«Όχι, δεν υπάρχει συγκεκριμένο πρόγραμμα. Επικοινωνούμε με τους γονείς, κλείνουμε ραντεβού. Κάνουμε μία μίνι συνέντευξη και οργανώνουμε την προσαρμογή. [...] Ξεκινάμε πάντα μιλώντας με τους γονείς, να μάθουμε λίγο το χαρακτήραγενικά λίγα πράγματα για το παιδί και την οικογένεια. Στη συνέχεια, σεβόμενοι τους ατομικούς ρυθμούς του κάθε παιδιού ορίζουμε το χρόνο που κάθονται στο σχολείο. Συνήθως ο χρόνος είναι 15 λεπτά, 30 λεπτά, μία ώρα κλπ.[...] Αν το επέτρεπε ο Covid ίσως με την παρουσία γονέων, τουλάχιστον στην αρχή, είχαμε καλύτερα αποτελέσματα».

(Σ3) Δεν υπάρχει συγκεκριμένο πρόγραμμα. Οι παιδαγωγοί του τμήματος σε συνεργασία με τους γονείς το σχεδιάζουν. Στηρίζεται στη σταδιακή είσοδο του παιδιού με αυξανόμενο χρόνο παραμονής που ξεκινά από μία ώρα.

« Όχι. Δεν υπάρχει. Τύποις τουλάχιστον. Η διεύθυνση έχει δώσει την ελευθερία στις παιδαγωγούς να ορίζουν και να καθορίζουν το πρόγραμμα μετάβασης κατά την κρίση τους. [...] Το συζητάμε με τη συνάδελφο του τμήματος. Βλέποντας και κρίνοντας τις εξατομικευμένες ανάγκες εκάστου παιδιού. Κι αναλόγως σχεδιάζουμε το πρόγραμμα μετάβασης ξεκινώντας από μία ώρα. Όπου και όποτε χρειαστεί κάναμε επεμβάσεις αλλαγών καθώς η όλη διαδικασία είναι σε δυναμική εξέλιξη και απρόβλεπτη εν πολλοίς!»

(Σ5) Δεν υπάρχει συγκεκριμένο πρόγραμμα. Καθορίζεται μετά από συμφωνία μεταξύ συναδέλφων. Προηγείται επικοινωνία-συνέντευξη με το γονέα. Τα παιδιά για τις τρεις πρώτες μέρες προσέρχονται κατά μικρές ομάδες για ολιγόωρη παραμονή η οποία αυξάνεται σταδιακά, ανάλογα με το πόσο αντέχει το κάθε παιδί. Λόγω πανδημίας οι γονείς παραμένουν εκτός τάξης, ενώ πριν από την πανδημία οι γονείς παρέμεναν στο χώρο για τις δύο πρώτες ημέρες τουλάχιστον.

« Όχι-όχι. Είναι ότι επικοινωνούμε οι συνάδελφοι μεταξύ μας κι ότι αποφασίζουμε για τον τρόπο που θα λειτουργήσουμε την προσαρμογή. Αυτή τη στιγμή με την ομάδα που βρισκόμαστε έχουμε συμφωνήσει σε ένα τρόπο, ο οποίος κατ' εμέ είναι λειτουργικός. Δεδομένων των συγκυριών έτσι; Γιατί δεν είναι αυτό που ιδανικά θα θέλαμε. Αυτό που υποχρεωνόμαστε να κάνουμε λόγω Covid. Τώρα γίνεται με απλά μικρά διαστήματα προσέλευσης των παιδιών για τις τρεις πρώτες ημέρες. Να σας πω συγκεκριμένα, ας πούμε, το σχήμα τις τρεις πρώτες ημέρες. Φιλοξενούμε το παιδί για μισή ωρίτσα την κάθε φορά και μετά ανάλογα με το τι αίσθηση έχουμε για την προσαρμογή του κάθε παιδιού αυξάνουμε το διάστημα. Μπορεί και σε κάποια περίπτωση να μη λειτουργήσει ούτε καν το μισάωρο και να είμαστε σε επαφή με το γονέα, ακόμη και στο τέταρτο ή στα 20 λεπτά να επικοινωνήσουμε μαζί του και να έρθει να παραλάβει το παιδί. Εεεε βασικά όμως αυτό είναι το σχήμα μας και δεν έχουμε ορίσει εεε τελικό χρονικό ορίζοντα. Πάντοτε πάμε με βάση του πότε αισθανόμαστε εμείς, αξιολογούμε την προσαρμογή του κάθε παιδιού. Οι γονέας υποχρεωτικά τώρα είναι εκτός. [...] Σε προ Covid εποχή, που το είχαμε συμφωνήσει με τις συναδέλφους και λειτουργούσε κατ' εμάς πάρα πολύ καλά, ήτανε με τη φυσική παρουσία, κάναμε προσαρμογή με τη φυσική παρουσία του γονέα για τις τουλάχιστον δύο πρώτες ημέρες, τουλάχιστον. Ανάλογα δηλαδή με τη

δυνατότητα του κάθε γονέα και το κάθε παιδί. Εεεε τμηματικά βέβαια, αυτό ξέχασα να σας το πω, όχι όλες οι ομάδες μαζί, τμηματικά σε γκρουπάκια δύο το πολύ τριών παιδιών κάθε φορά, ώστε να μην υπάρχει η ένταση και μεταξύ των γονέων και μεταξύ των παιδιών- και μεταξύ των γονέων γιατί καμιά φορά οδηγούνταν σε πηγαδάκια οι γονείς και αδιαφορούσαν ακόμη και για τα παιδιά τους. Εεεε οπότε σε γκρουπάκια δύο-τριών παιδιών, ανά μισή ώρα και ένα τέταρτο, τέλος πάντων, ενδιάμεσα-γιατί δεν είμαστε με το ρολόι στο χέρι, για να φύγουν οι πρώτοι γονείς και να έρθουν οι επόμενοι. Και μετά προσπαθούμε και στις δύο περιπτώσεις, είτε είναι γονείς είτε δεν είναι, να αρχίσουμε να συνδυάζουμε ομάδες παιδιών ανάλογα με τη δεκτικότητα τους ή με την ανοχή τους, ας πούμε, στη διαδικασία της προσαρμογής. [...] Έχει προηγηθεί μια επικοινωνία με το γονέα, είτε διά ζώσης όπως γινόταν παλιά είτε τηλεφωνική όπου έχουμε εξηγήσει στο γονέα την ανάγκη να είναι πιο αποφασιστικός ο γονέας σε αυτό που πάει να κάνει. [...] Να είναι σταθερό το άτομο που θα κάνει την προσαρμογή του παιδιού [...] εεεε συμβουλευόμαστε τους γονείς να είναι κάποιος ο οποίος θα έχει λιγότερο λυγμό στον αποχωρισμό, θα είναι λίγο πιο αποφασιστικός και δεν θα κάνει [...] Έχουμε ενημερώσει το γονέα για τη δυσκολία του αποχωρισμού, τη δυσκολία που θα έχει ένα παιδί να μεταβεί από την οικογένεια-ένα απόλυτα ασφαλές και γνωστό περιβάλλον, σε ένα απόλυτα άγνωστο και για το παιδί επικίνδυνο περιβάλλον-έτσι το αντιλαμβάνεται το παιδί». [...] Σίγουρα όταν βρίσκεται ο γονέας παρών στην προσαρμογή του παιδιού για μας είναι το καλύτερο».

(Σ7) το πρόγραμμα σχεδιάζεται μετά από συνεννόηση της υπεύθυνης του Π.Σ. και των παιδαγωγών. Προηγείται συνάντηση μεταξύ γονέων και παιδαγωγών και συνέντευξη με την υπεύθυνη του τμήματος. Τα παιδάκια έρχονται σταδιακά και για πρώτη μέρα παραμένουν στο χώρο για μισή ώρα, η οποία σταδιακά αυξάνεται ανάλογα με το πόσο αντέχουν.

[...] «...ως επί τω πλείστων και άσχετα με το τί μπορεί να λένε από τα γραφεία, αν δεν υπάρχει κάποια ιδιαίτερη βιάση και ζόρι, κυρίως έχει να κάνει με την υπεύθυνη και τους παιδαγωγούς και συνήθως ακολουθούμε αυτό το....σταδιακό που είναι το πιο συνηθισμένο. [...] η πρώτη επαφή είναι μεταξύ του παιδαγωγού και των γονιών όπου λένε τα πρώτα πράγματα, από απλά στοιχεία επικοινωνίας μέχρι....τυχόν αλλεργίες....τυχόν ιδιαιτερότητες, ή....αν τρώνε αλεσμένα ή όχι, αν κάποια φαγητά δεν τα τρώνε κτλ. Η πρώτη λοιπόν επαφή είναι εκτός τμήματος συζήτηση. Είτε από την πρώτη φορά είτε από τη δεύτερη φορά το παιδάκι θα μπει στο τμήμα για πρώτη φορά το πολύ για ένα μισάωρο,

για πρώτη, έτσι, αναγνωριστική ματιά και μετά κάθε μέρα έρχεται από λίγο, που τα αυξάνουμε ανάλογα με το πόσο το παιδί θα ανταποκρίνεται, αυξάνεται και το χρονικό περιθώριο μέχρι να μπει στην κανονική ροή του σταθμού». [...] Φέτος, ας πούμε, και τις περισσότερες χρονιές οι συνεντεύξεις γίνονταν με την υπεύθυνη τη τάξης. Υπήρξαν κι ελάχιστες φορές, για άλλους λόγους κάθε φορά, που είχε γίνει και από την υπεύθυνη του σταθμού. Αλλά συνήθως γίνεται από την υπεύθυνη της τάξης και το βρίσκω και πιο σωστό γιατί και πρέπει να γνωριστείς με το γονιό του παιδιού σου κι αυτός να σε γνωρίσει και να μάθεις κάποια πράγματα που θα έχουνε να κάνουνε με το παιδί, το οποίο θα έχεις κάθε μέρα στο τμήμα σου».

(Σ8) Δεν υπάρχει συγκεκριμένο πρόγραμμα. Αν ο γονιός ζητά να επισκεφθεί το χώρο μπορεί να τον δει-αυτό γινόταν πριν την πανδημία-αν όχι συζητά με την διευθύντρια και μετά με τις παιδαγωγούς. Τα παιδιά έρχονται σταδιακά τις πρώτες μέρες με αυξανόμενο χρόνο παραμονής στο χώρο.

«Εεε να λειτουργεί σαν πρότυπος κανονισμός λειτουργίας, κάτι αντίστοιχο, τέτοιο αντίστοιχο πρόγραμμα, δεν υπάρχει. Εδώ έχουμε παρατηρήσει δύο φαινόμενα. Το ένα φαινόμενο είναι ότι είτε ο...ίδιος ο...γονέας, αν εκδηλώσει την επιθυμία να δει το χώρο βεβαίως και μπορεί να τον δει. Εεεε βέβαια τώρα λόγω της...πανδημίας, έχουν αλλάξει κάποια δεδομένα, σε γενικές γραμμές σας αναφέρω τί γίνεται. Εεεε εάν ο γονιός δεν εκδηλώσει ενδιαφέρον για το χώρο, του μιλάει κατ' ιδίαν η διευθύντρια για το πως συμπεριφερόμαστε και πως...κινούμαστε εμείς οι παιδαγωγοί και γενικά ποιο είναι το σχολικό πρόγραμμα-το ημερήσιο πρόγραμμα. Δίνουμε εμείς τις πληροφορίες οι ίδιοι στο γονέα. [...] Η μετάβαση γίνεται σταδιακά. Αυτό που θέλουμε να πετύχουμε είναι την ομαλή μετάβαση του παιδιού από το οικογενειακό περιβάλλον σε ένα...ξένο περιβάλλον ουσιαστικά, και από τη στιγμή που μιλάμε για βρέφη καταλαβαίνουμε ότι αποχωρίζεται πρώτη φορά το βρέφος το οικογενειακό του περιβάλλον. Εεεε...οπότε γίνεται σταδιακά η μετάβασή του....Αυτό τυπικά σημαίνει ότι έρχεται τον πρώτο καιρό το παιδάκι εεε....με αυξανόμενη...διάρκεια στον Π.Σ. Δηλαδή τις πρώτες ημέρες έρχεται πιο λίγες ώρες και σταδιακά, ανάλογα και με την εξέλιξη του παιδιού και βλέπουμε πως το παιδί προσαρμόζεται στον Π.Σ., αυξάνουμε τις ώρες παραμονής του στον Π.Σ.»

(Σ9) Το παιδί επισκέπτεται το χώρο με το γονέα μετά από ραντεβού. Από την επόμενη παραμένει μόνο για λίγο. Ανάλογα με το πόσο αντέχει η ώρα αυξάνεται σταδιακά. Τώρα λόγω πανδημίας οι γονείς περιμένουν έξω.

«Δυστυχώς όχι. Βέβαια προ Covid υπήρχαν συγκεντρώσεις των γονέων, που σίγουρα εκεί μπορούσες να μιλήσεις και να εστιάσεις σε πολλά θέματα. Τώρα έχουν δυσκολέψει πάρα πολύ τα πράγματα. [...] Συνήθως έρχεται το παιδί την πρώτη μέρα μαζί με το γονέα, εεεε βλέπουν το χώρο με ραντεβού και την επόμενη μένει για πολύ λίγο μόνο του, γιατί είναι δύσκολο να είναι πολλοί γονείς στο χώρο, επίσης και λόγω Covid.....αυτό πλέον είναι λίγο απαγορευτικό. Έρχονται λοιπόν την επόμενη μέρα περίπου μισή ώρα, κάθονται στο χώρο μόνα τους και οι γονείς περιμένουν απ' έξω. Και βλέπουμε βέβαια την πορεία τους. Αν τα παιδιά είναι ήρεμα αυξάνουμε την ώρα, αν είναι ανήσυχα τότε συνεχίζουμε το ίδιο μοτίβο. [...] Το πρώτο διάστημα είναι λογικό όταν κλαίει το παιδί κι αν βλέπουμε ότι υποφέρει πολύ και δεν μπορεί να σταματήσει, εννοείται ότι υπάρχει άμεση συνεργασία με τους γονείς, το επιδιώκουμε, ώστε να μην κάθεται πολλές ώρες. Δηλαδή προσπαθούμε να κάθεται λίγο και σταδιακά αυξάνουμε την ώρα παραμονής του παιδιού στο σταθμό».

(Σ10) προηγείται επικοινωνία μεταξύ προϊσταμένης και γονέων για ενημέρωση σχετικά με την περίοδο προσαρμογής και για άλλες πληροφορίες. Τα παιδάκια ξεκινάνε να έρχονται και παραμένουν στο χώρο από μισή ώρα και αυξάνεται ανάλογα με τις αντοχές του παιδιού.

«Στο συγκεκριμένο φορέα επειδή κι εγώ είμαι σχετικά καινούρια, εεεε....δεν ξέρω αν γινόταν κάποια εκδήλωση πριν από τον κορωναϊό. Γιατί τώρα με τον κορωναϊό και να γινότανε, όλα αυτά έχουν σταματήσει, οπότε....είναι...πιο πολύ το συζητάμε μεταξύ μας. Και όντως η μετάβαση γίνεται με την πρώτη μέρα που θα ξεκινήσει το παιδάκι, εκτός από τη συζήτηση που προηγείται με την προϊσταμένη και τους γονείς. [...] η προσαρμογή καταρχήν γίνεται κάποια συζήτηση με τους γονείς πριν έρθουν τα παιδιά. Εεεε...δίνονται κάποιες πληροφορίες, βλέπουν το χώρο και πληροφορίες για το πρόγραμμα και τη διατροφή, εεεε....και κατόπιν ξεκινάνε τα παιδιά να έρχονται με πάρα πολύ λίγη ώρα. Εμμμ....δηλαδή από μισή ώρα, μία ώρα, ανάλογα το πόσο το κάθε παιδί μπορεί να αντέξει. Μπορεί να είναι και για 10-15 λεπτά. Ε και ο χρόνος, σιγά-σιγά αυξάνεται στο δίωρο. Μετά εντάσσεται μέσα το μεσημεριανό φαγητό πρώτα, επειδή συνήθως η προσέλευση γίνεται μετά τις δέκα, που έχουνε τελειώσει οι πρωινές ρουτίνες, για να είναι το τμήμα πιο ήσυχο και να μην αναστατώνονται τα καινούρια παιδιά. Έτσι, εντάσσουμε πρώτα το μεσημεριανό συνήθως και κατόπιν όταν τα πάνε καλά, ας πούμε ότι δεν κλαίνει και μπορούν, ας πούμε, να περάσουνε όμορφα τις ώρες, ξεκινάνε και το πρόγραμμα της προσέλευσης, το πρωινό,

δηλαδή μέχρι τις εννιά η ώρα να είναι εδώ και θα φύγουνε στις 11-12, ανάλογα. [...] Καλό είναι οι γονείς όταν φέρνουν το παιδί τους στο σχολείο, και αυτό τους λέμε, να μην παραμένουν πολλή ώρα στην αυλή ή έξω από την πόρτα μιλώντας του και σκουπίζοντάς του τα δάκρυα και όλα αυτά. Καλό είναι να έχουν μιλήσει από το σπίτι [...] Να φεύγουν. [...] Αυτό ξεκινάει και από τη συνέντευξη που σας είπα, που γίνεται στην αρχή με την προισταμένη».

(Σ11) δεν υπάρχει πρόγραμμα. Δουλεύουν με συνεννόηση μεταξύ συναδέλφων. Αρχικά ενημερώνονται οι γονείς κι έπειτα ανάλογα με το κάθε παιδί καθορίζεται η μετάβαση και η προσαρμογή του.

«Ούτε καν υπάρχει! Μόνο εγώ τα λέω αυτά [...]...γίνεται με τον πλέον άσχημο τρόπο, εεεε...πάρτε τα παιδιά από την πρώτη μέρα και κρατήστε τα [...]...παρόλα αυτά υπάρχουν κάποιοι παιδαγωγοί οι οποίοι [...]... προσπαθούμε να εξηγήσουμε, κάνουμε συγκεντρώσεις γονέων στην αρχή, προσπαθούμε να εξηγήσουμε στους γονείς τι συμβαίνει, τι επικρατεί, πώς γίνεται, πως είναι, τι είναι καλύτερο για το παιδί και για την οικογένεια, τονίζουμε-εγώ τονίζω πάντοτε ότι ο ρόλος μας είναι συμπληρωματικός αλλά εξίσου κορυφαίος στη βάση της συνεργασίας με τους γονείς-με τους γονιούς και με το σπίτι εεε... οπότε πρέπει να μας εμπιστευτούν στη μετάβαση, ώστε να κατοχυρώσουμε την πλήρη παρουσία μετά και να μην υπάρχει καμία παλινδρόμηση, κανένα πισωγύρισμα και οτιδήποτε που θα μπορέσει εεε...να οδηγήσει τα παιδιά στο να απέχουν τα παιδιά για οποιονδήποτε λόγο απ' την ομαλή διαδικασία του παιδαγωγικού προγράμματος...[...]...οπότε εεε...οι γονείς το αντιλαμβάνονται ότι αυτοί απογαλακίζονται πιο δύσκολα, εεεε...και καταλαβαίνουν ότι, όπως λέω κι εγώ, ότι σε ένα σπίτι βάζεις πρώτα τα θεμέλια [.....]...οπότε καλύτερα να κοπιάσουμε δυο εβδομάδες εεε...με αυξανόμενο ρυθμό, το παιδί μας οδηγεί δεν υπάρχει για μένα πλαφόν, ούτε υπάρχει μπουσουλές. Υπάρχει το κάθε παιδί εξατομικευμένα [...] Την πρώτη εβδομάδα μονάχα με τις αντιδράσεις του και μετά και με την αλληλεπίδραση με τ' άλλα τα παιδιά και καθορίζω ένα γενικό πλαίσιο κι έτσι ολοκληρώνω τη μετάβαση και την προσαρμογή. Που για μένα μια υγιής μετάβαση διαρκεί ένα-ενάμιση μήνα. Η άποψή μου είναι αυτή [...]».

Παρακάτω ακολουθούν απαντήσεις που αναφέρουν ότι υπάρχει ενδιαφέρον και πρόγραμμα προσαρμογής.

(Σ2) Υπάρχει κατεύθυνση από τη διεύθυνση αλλά η διαδικασία καθορίζεται από την υπεύθυνη του Π.Σ.. την παιδαγωγό και τους γονείς. Ο χρόνος παραμονής ξεκινά από τα 30 λεπτά και αυξάνεται σταδιακά.

«Υπάρχει συγκεκριμένο πρόγραμμα προσαρμογής, υπάρχει η γενική κατεύθυνση από τη διεύθυνση. Αλλά για κάθε παιδί η διαδικασία προσαρμογής ορίζεται από την υπεύθυνη του Π.Σ. και την παιδαγωγό σε συνεργασία με τους γονείς.[...] Η μετάβαση γίνεται συνοδεία των γονέων τους ή των κηδεμόνων τους, με στενή επικοινωνία και συνεργασία και λαμβάνοντας τις απαραίτητες πληροφορίες για το κάθε βρέφος από αυτούς. [...] Για το κάθε παιδί ορίζεται ο χρόνος παραμονής του στον Π.Σ. σύμφωνα με την ικανότητα του παιδιού να το δεχτεί. Στην αρχή ορίζεται σε 30 λεπτά περίπου και σταδιακά αυξάνεται ο χρόνος. Ένα καλό πλάνο είναι αν στο τέλος της πρώτης εβδομάδας μπορεί να μείνει μιάμιση με δύο ώρες το μέγιστο. Αυτό όμως ορίζεται κάθε φορά από τη συμπεριφορά που θα έχει το παιδί [...]».

(Σ4) Πριν την έναρξη της σχολικής χρονιάς οι γονείς και το παιδί έχουν ήδη επισκεφθεί τον χώρο του Π.Σ. τουλάχιστον δυο φορές. Το παιδί επιτρέπεται να έχει μαζί του κάποιο αγαπημένο του αντικείμενο για τις πρώτες μέρες. Επίσης, για τις πρώτες μέρες οι γονείς παραμένουν μαζί με το παιδί για 15 λεπτά περίπου κι έπειτα αποχωρούν. Σύμφωνα με το πλάνο, η περίοδος προσαρμογής διαρκεί τρεις εβδομάδες.

«Πριν την έναρξη της νέας σχολικής χρονιάς έχει ληφθεί μέριμνα, ώστε οι γονείς μαζί με το παιδί να έχουν επισκεφθεί δύο φορές το χώρο του Π.Σ. ώστε να εγκλιματιστεί στο μελλοντικό καθημερινό περιβάλλον, να δημιουργηθεί θετικό και ευχάριστο κλίμα με το... ανθρώπινο δυναμικό του σχολείου. Το ...παιδίδύναται να μεταφέρει στο σχολείο ένα αγαπημένο αντικείμενό του από το σπίτι-παιχνίδι...πανάκι...προσωπικό αντικείμενο γονέα- προκειμένου να συντροφεύει και να παρηγορεί το παιδί κατά την...παραμονή του στον Π.Σ. κυρίως για τις πρώτες μέρες. [...] Κατά τις πρώτες μέρες τα παιδιά συνοδεύονται από τους γονείς τους στον χώρο της τάξης, παραμένει μαζί με το παιδί για 15 λεπτά περίπου για τις 3-4 πρώτες μέρες προσαρμογής στον Π.Σ. και....μετάακολουθεί ο αποχωρισμός. [...] Σε ...γενικές γραμμές....η περίοδος της προσαρμογής διαρκεί τρεις εβδομάδες. Την πρώτη το παιδί παραμένει στον Π.Σ. δύο ώρες, την δεύτερη τέσσερις ώρες και την Τρίτη παραμένει καθόλη τη διάρκεια του ημερήσιου προγράμματος του Π.Σ.»

(Σ6) Η περίοδος προσαρμογής είναι βασικό μέλημα σε όλους τους Π.Σ. του συγκεκριμένου δήμου. Στο σχολείο όπου εργάζεται ο ερωτώμενος, το παιδί έρχεται και

παραμένει στο σχολείο μαζί με τους γονείς για μία ώρα αρχικά. Μία παιδαγωγός είναι με το παιδί και μία είναι με τους γονείς για ενημέρωση-πληροφορίες. Την επόμενη το παιδί παραμένει στο χώρο μόνο το πολύ 45 λεπτά, αν μπορέσει, ενώ ο γονέας τις πρώτες τις πρώτες μέρες παραμένει εκτός. Ο χρόνος παραμονής αυξάνεται σταδιακά και τα παιδιά οργανώνονται ανά μικρές ομάδες.

«Δίνεται αρχικά πολύ μεγάλη σημασία στην περίοδο προσαρμογής συνολικά, σε όλους τους Π.Σ. του δήμου και ειδικότερα και στον δικό μου. Οπότε είναι κεντρική επιδίωξη να είναι...σταδιακή και όσο το δυνατόν ανώδυνη στα παιδιά. Άρα, ο τρόπος προσαρμογής είναι ότι: την πρώτη μέρα έρχεται ή και οι δύο γονείς ή και οι δύο γονείς με το παιδί, κάθεται μία ώρα μαζί μας, μία δασκάλα ενημερώνει τους γονείς για πρακτικά θέματα, για έντυπα που χρειάζεται να συμπληρώσουν και για την περίοδο της προσαρμογής μιλάμε...ειδικότερα πως θα είναι και πως θα δουλέψουμε εμμ...και...την επόμενη μέρα ξεκινάει να μένει μόνο του...σταδιακά. Δηλαδή, η ώρα που βάζουμε στόχο την πρώτη μέρα είναι ειδικά στα βρέφη 45 λεπτά, αλλά αν κάτσει και μισή ώρα πάλι θα είμαστε ευχαριστημένοι. Ο γονιός, ένας από τους δύο τους γονείς ή κάποιος από την οικογένεια που έχουμε συμφωνήσει κάθεται απ' έξω τις πρώτες μέρες, δεν φεύγει και για τον ίδιο να μην ταλαιπωρείται, αλλά και για να μην περιμένει το παιδί σε περίπτωση που έχει ξεκινήσει να κλαίει και δεν σταματάει. [...] Λέμε στους γονείς ότι όπως μας πάει το παιδί θα πάει η προσαρμογή. Κανονικά η επιδίωξή μας είναι να αυξάνεται ολοένα η ώρα δηλαδή από 45 λεπτά, μετά μία ώρα. Τη μία ώρα να την κρατήσουμε δυο μέρες, μετά μιάμιση, δύο [...] Επειδή είναι μικρά και έρχονται πρώτη φορά σχολείο, εμείς λέμε ότι και μισή ωρίτσα να κάτσει θέλουμε να πάρει μια γεύση για αρχή. [...] πολλές φορές λένε και οι γονείς θα κάτσει είναι κοινωνικό, δεν το πειράζει κτλ. Εμείς όμως λέμε ότι μην ξεγελιέστε σε άλλες περιπτώσεις που είναι παιδική χαρά, παιδότοπος ή συγγενείς. Εδώ πέρα είναι κάτι εντελώς ξένο για το παιδί και ειδικά μόλις αντιληφθεί ότι αυτό θα γίνεται κάθε μέρα, θα πάθει ένα σοκ και συγκεκριμένα για τις πρώτες μέρες λέμε ότι εάν το παιδάκι μπορεί να κάτσει, να είναι πάρα πολύ χαρούμενο και να μη θέλει να φύγει, εμείς όμως θα διατηρήσουμε την ώρα. Το ακραίο που μπορεί να φτάσουμε είναι η μία ώρα. Γιατί πέρα από το κλάμα θέλουμε να αισθανθεί το χρόνο με συγκεκριμένο τρόπο. [...] Δεν το αφήνουμε εξάωρο κατευθείαν. Για να του έρθει ομαλά πρέπει να γίνει αυτό σταδιακά, τέλος πάντων. Είτε είναι χαρούμενο είτε κλαίει, οι ώρες σταδιακής παραμονής στο σχολείο ξεκινάει 45 λεπτά, μία ώρα, μιάμιση, δύο και αναλόγως την αντίδραση του παιδιού

αλλάζει. Επίσης, ότι πρόγραμμα κάνουμε την Παρασκευή κάνουμε και τη Δευτέρα. Λόγω Σαββατοκύριακου. [...] Επίσης, δίνουμε και ειδικό έντυπο για την προσαρμογή στους γονείς, γραμμένο από την ψυχολόγο. Τους δίνουμε και έντυπο να συμπληρώσουν τα στοιχεία τους και...κάποια πράγματα που γράψαμε φέτος για να μην τα ξεχνάνε-για πρακτικά ζητήματα. [...] Η προσαρμογή γίνεται σε γκρουπάκια [...]

Όλοι οι ερωτώμενοι-πλην ενός ο οποίος διαχωρίζει την προσαρμογή από την μετάβαση-έδωσαν περιγραφή και έκαναν λόγω για πρόγραμμα προσαρμογής των παιδιών στους Π.Σ. που εργάζονται και όχι σε πρόγραμμα μετάβασης ακριβώς. Εκτιμώ ότι δεν είναι ξεκάθαρη η έννοια της μετάβασης.

5. Τί είναι αυτό που μπορεί να ενισχύσει ή να παρεμποδίζει τη διαδικασία της μετάβασης στο χώρο που εργάζεστε

Οι ερωτώμενοι καλούνται να αναφέρουν καταστάσεις που μπορεί να συμβαίνουν κατά τη διάρκεια της μεταβατικής διαδικασίας που μπορεί να διακόπτουν ή να ενισχύουν τη διαδικασία της μετάβασης.

Στα εμπόδια ομόφωνα σχεδόν υπάρχει μία δυσφορία στην επικοινωνία με τους γονείς. Δεν κατανοούν ίσως το λόγω της σταδιακής προσαρμογής των παιδιών και πιέζουν καταστάσεις.

(Σ1) «Πολλές φορές οι γονείς βιάζονται λόγω πίεσης χρόνου και πιέζουμε τα παιδιά να προσαρμοστούν γρήγορα».

(Σ2) «Με δυσκολεύει όταν έχω γονείς που δεν συνεργάζονται στον τρόπο που θέλουμε να κάνουμε την προσαρμογή. Όταν πιέζουν να παραμείνει το παιδί περισσότερο χρόνο απ' αυτόν που εμείς κρίνουμε ότι μπορεί να αντέξει το παιδί».

(Σ5) «Δυσκολεύει καμιά φορά η πίεση των γονέων-για τους δικούς τους λόγους- να γίνει γρήγορα η προσαρμογή. Καμιά φορά μας δυσκολεύουν οι γονείς που δεν αντιλαμβάνονται τον λόγο που τους λέμε, τους μιλάμε για τη δυσκολία του παιδιού. Δηλαδή υπάρχει η λεπτή γραμμή της παρεξήγησης, όπου αισθανόμαστε ότι ο γονέας θεωρεί αυτά που του λέμε ως προσχήματα για να μην αφήσει το παιδί. Ενώ η δική μας σκέψη είναι, το παιδί να προσαρμοστεί, εκείνος εισπράττει τη συζήτηση που κάνουμε για τη δυσκολία ενός παιδιού να προσαρμοστεί, ως απόρριψη. Ότι τον οδηγούμε να σταματήσει το παιδί. Δεν είναι ενδόμυχος φόβος ή ενδόμυχη ανάγκη...Αυτό είναι αρκετά

δύσκολο. Άλλοι γονείς που βιάζονται να ολοκληρώσουν την προσαρμογή του παιδιού, κατανοούμε τους λόγους εργασίας αλλά είναι κάτι που τους έχουμε ζητήσει να προσυμφωνήσουν με κάποιον τρόπο, ότι θα δώσουμε στο παιδί το χρόνο που χρειάζεται για την προσαρμογή του[...]

(Σ6) «Σίγουρα με δυσκολεύει αν οι γονείς δεν αντιλαμβάνονται την αναγκαιότητα της σταδιακής προσαρμογής και δείχνουν να ενοχλούνται με το ότι κάθονται τα παιδιά λίγο στο σχολείο [...]

(Σ9) «Εεεε μας δυσκολεύει πάρα πολύ η επικοινωνία με τους γονείς οι οποίοι δεν έχουν την ψυχραιμία νακατανοήσουν κάποια πράγματα».

Δεν παρεμβαίνουν μόνο στην λειτουργία του σχολικού πλαισίου, πιέζουν και το ίδιο το παιδί τους, αλλά παρακάμπτουν και το έργο του παιδαγωγού και το ίδιο το άτομο. Είναι διαδικασία που έχει συζητηθεί και έχει συμφωνηθεί μεταξύ των δύο πλευρών με επιδίωξη την ομαλή είσοδο του παιδιού στον Π.Σ.

«[...] Παρατηρώ, δε, ότι χρόνο με το χρόνο η επικοινωνία με τους γονείς γίνεται όλο και πιο δύσκολη. Παρατηρώ μία εξορισμού καχυποψία εκ μέρους τους, διάθεση επέμβασης στη λειτουργία και τους κανονισμούς του σχολείου και μια αναίτια αμυντική στάση συλλήβδην στο παιδαγωγικό προσωπικό του σχολείου. [...] Οι γονείς με δυσκολεύουν περισσότερο από οτιδήποτε άλλο. Όχι όλοι, αλλά κάποιοι εξ αυτών».

Πολλοί από τους ερωτώμενους που έχουν τέτοιου είδους θέματα με τους γονείς υποστηρίζαν προηγουμένως ότι θα τους διευκόλυne η προσαρμογή να γίνεται παρουσία γονέων. Είναι, βεβαίως και άλλοι που υποστηρίζουν το αντίθετο.

(Σ7) «Κάποιοι υποστηρίζουν ότι είναι καλύτερο να έρχεται και ο γονιός μέσα στην τάξη. [...] Εγώ νομίζω και σαν παιδαγωγός και σαν ας πούμε του τμήματος, θεωρώ ότι δεν βοηθάει τόσο, γιατί το παιδί μαθαίνει ότι θα είναι η μαμά μέσα στην τάξη κι όταν πλέον δεν θα είναι θα αρχίσει να γκρινιάζει. Επίσης αν είναι η μαμά, θα πηγαίνει στη μαμά οπότε δεν βοηθάει να εξοικειωθεί με τις δασκάλες ή με τα παιδιά ή με το χώρο. Εντάξει, σαν μαμά εγώ θα ήθελα να δω, όλοι το θέλουν αυτό, είναι ανάλογα από ποια πλευρά. Σαν μαμά θα ήθελα να δω το χώρο ή τις δασκάλες ή τα παιδιά ή δεν ξέρω κι εγώ τι. Αλλά σαν παιδαγωγός, νομίζω ότι το κάθε παιδάκι όσο έχει το δικό του άνθρωπο εκεί πέρα, μπορεί να μην κλαίει κτλ., αλλά βασίζεται στο ότι είναι εκεί πέρα η μαμά ή ο μπαμπάς κτλ. κι όταν θα φύγει, για μένα νομίζω ότι είναι πιο δύσκολο. Δηλαδή καταλαβαίνει.... Έχει έρθει μέχρι

μέσα και ξαφνικά λείπει και καταλαβαίνει πιο έντονα την απώλεια. Γιατί είχε την εντύπωση ότι θα είναι και η μαμά κι ο μπαμπάς μέσα. Για μένα δεν βοηθάει.»

Είναι απαραίτητο να τηρείται ότι έχει ειπωθεί ακόμα και η τήρηση του ωραρίου.

(Σ6) « Με δυσκολεύει και με εκνευρίζει κιόλας όταν ένας γονέας αργεί να έρθει να πάρει το παιδί του ή αργεί να έρθει-αυτό είναι με τα ωράρια. Δημιουργεί μεγάλο πρόβλημα δηλαδή στην περίοδο της προσαρμογής είτε αργήσει να το φέρει είτε αργήσει να το πάρει, μας φέρνει σε πολύ δύσκολή θέση, γιατί γινόμαστε στα μάτια τους αρνητικές. Ότι μπορεί να μην το θέλουμε το παιδί. Και την ώρα που είναι να τρέξουμε να πάμε μέσα στην ομάδα να ασχοληθούμε, πρέπει να καθόμαστε να εξηγούμε σε κάθε γονέα γιατί το λέμε αυτό».

Όλα παίζουν το ρόλο τους και γίνονται για συγκεκριμένο λόγο. Σχετικά με τους γονείς αναφέρθηκε ότι φαίνεται μια χαλαρότητα ορίων στα παιδιά τους, ίσως δεν υπάρχει ποιοτικός χρόνος μεταξύ τους.

(Σ9) Επίσης, στα παιδιά παρατηρούνται εεεε δεν υπάρχουν όρια. Δυσκολεύονται πάρα πολύ. Χρησιμοποιούνε απ' ότι φαίνεται πολλές ώρες-έτσι-τα κινητά, τάμπλετ, τηλεόραση. Λείπει δηλαδή το παιχνίδι, οι δραστηριότητες οι εξωτερικές, οι βόλτες ακόμη και σ' αυτή την ηλικία».

Ένα ακόμα σημείο που αναφέρεται συχνά είναι η συνεργασία μεταξύ συναδέλφων. Ο τρόπος συμπεριφοράς και νοοτροπίας. Είτε δεν υπάρχει κοινή γραμμή κατά την προσαρμογή, είτε δεν υπάρχει βοήθεια κατά τη διάρκεια του ημερήσιου προγράμματος, είτε εργάζονται διεκπεραιωτικά.

(Σ6) «[...] με δυσκολεύει όταν δεν μπορώ να επικοινωνήσω με τις συναδέλφους και δεν συμβάλλουν ουσιαστικά στο να προσαρμοστεί ένα παιδί και απλά μπορεί να κάθονται και να μην βοηθάνε την κατάσταση [...]».

(Σ9) «Θα ήθελα να επισημάνω επίσης, τελικά ίσως αυτό που μας δυσκολεύει είναι η μεταξύ μας συνεργασία, των παιδαγωγών. Πρέπει δηλαδή να γίνουμε ίσως πιο συνειδητοποιημένοι στο ποια είναι η δουλειά μας. Να γνωρίζουμε τα στάδια ανάπτυξης του παιδιού πολύ καλά και οι απαιτήσεις μας να μην είναι παραπάνω από αυτές που πρέπει να είναι, ώστε να μην αποδίδουμε ευθύνες ούτε στους γονείς ούτε κάπου αλλού. Δηλαδή πρώτα πρέπει να κοιτάξουμε τη δική μας την πλευρά (γέλιο) και μετά να δούμε τι μπορούμε να βελτιώσουμε και να κάνουμε και με τους υπόλοιπους».

(Σ10) «Γενικά με δυσκολεύει να μην υπάρχει συνεννόηση με τις συναδέλφους. Δηλαδή να πρέπει να οργανώσω εγώ όλο το πρόγραμμα και τις ρουτίνες και το πώς θα βγει η μέρα και να μην προτείνονται ιδέες και από τις συναδέλφους. Ή να περιμένουμε να ...δοθεί ας πούμε εντολή μόνο από εμένα ή να το πει μόνο ένας τέλος πάντων τί πρέπει να γίνει και να....είμαστε συγκεντρωμένες κυρίως στα ατυχήματα, αυτό που είπα, και μετά την περίοδο της προσαρμογής που θα σταματήσουν και τα κλάματα θα κάνουμε και περισσότερα πράγματα. Αυτό».

(Σ11) «[...]. Θέσπιση ορίων με τους γονιούς, κάτι το οποίο είναι πάρα πολύ σημαντικό, θα πρέπει να διεκδικήσουν ότι θα πρέπει να τους σέβονται τους παιδαγωγούς, ότι όταν λέμε κάτι αυτό είναι, γιατί αυτό που εντοπίζεται ως μεγαλύτερο πρόβλημα είναι η έλλειψη σεβασμού, την οποία οι γονείς πάνε να την αποκτήσουν, αλλά το σύστημα τους δίνει όλο το δικαίωμα, π.χ. διευθύντρια-λέω εγώ τώρα-να μην κάνουν τίποτα. [...] Δεν με διευκολύνει η πλειοψηφία των συναδέλφων που έρχονται εκεί μέσα απλά για να διεκπεραιώνουν [...]».

Όλο αυτό μπορεί να δημιουργεί αρνητική εικόνα και προς τους γονείς και προς τα παιδιά με αποτέλεσμα να απομακρύνεται ο στόχος, δηλαδή η ομαλή ένταξη του παιδιού.

Η απουσία ενός παιδιού μετά από δύσκολη προσαρμογή και η επιστροφή είναι κάτι που σκέφτονται οι παιδαγωγοί, με την έννοια ότι ήταν δύσκολη και μπορεί να συμβεί ξανά.

(Σ4) «Αυτό που με έχει δυσκολέψει είναι ο παρατεταμένος χρόνος απουσίας του βρέφους από τον Β.Σ. αμέσως μετά την περίοδο μιας δύσκολης προσαρμογής η οποία μπορεί να οφείλεται σε μια σειρά από λόγους. Αυτό συνεπάγεται μια όχι εύκολη προσαρμογή εκ νέου του βρέφους στον Β.Σ. με ακόμα μεγαλύτερο άγχος αποχωρισμού από την μητέρα ή το οικείο πρόσωπο που το φροντίζει».

(Σ11) « Με δυσκολεύει παρά πού και με τσαντίζει η απουσία των παιδιών από ιωσούλες, γιατί μου χαλάνε το πλάνο και με πάει λίγο πίσω. Γι' αυτό προσπαθώ να οικοδομή μετάβαση και όχι προσαρμογή, για να μην πηγαينوέρχομαι συνέχεια [...]».

Είναι όμως και η κόπωση από τα κλάματα και τις εντάσεις των πρώτων ημερών.

(Σ6) «Σίγουρα η ακραία κατάσταση ενός παιδιού δυσκολεύει και εμένα και όλη την ομάδα. Σε ακραίο βαθμό ταραίζει όλη την ομάδα όχι μόνο εμένα βασικά».

(Σ7) [...]«Σίγουρα το πρώτο δύσκολο είναι τα κλάματα κι αυτό το πράγμα που κάθε Σεπτέμβριο που ζεις, που λες πω-πω δεν θα τελειώσει ποτέ. Δηλαδή ο πρώτος καιρός που είναι μονίμως κλάματα και φεύγεις μ' έναν πονοκέφαλο, ας πούμε, λες πω-πω τί τραθήξαμε και σήμερα πάλι και πότε θα τελειώσει αυτό. Αλλά αυτό πάντα, θα 'πρεπε να το 'χεις συνηθίσει και θα 'πρεπε να ξέρεις ότι κάποια στιγμή ηρεμεί κλπ. [...]».

Γραφειοκρατικά εμπόδια όταν δεν βγαίνουν έγκαιρα τα αποτελέσματα με τις λίστες ονομάτων στην αρχή του κάθε σχολικού έτους.

(Σ6) « [...] δεν ξέρουμε τα αποτελέσματα μέχρι τελευταία στιγμή».

Όταν οι παιδαγωγοί επωμίζονται εργασίες που δεν αφορούν καθήκοντα και υποχρεώσεις τους. Όταν η διοίκηση παρεμβαίνει είτε στο παιδαγωγικό έργο είτε στο πώς θα γίνουν οι μεταβάσεις.

(Σ5) «[...] Με δυσκολεύει επίσης η απαίτηση καμιά φορά της διοίκησης. Πάρτε τα- πάρτε τα- πάρτε τα! Βάλτε τα για ύπνο, προχωρήστε....κάντε...Αυτό. Δηλαδή το πως η διοίκηση καμιά φορά παρεμβαίνει στο παιδαγωγικό έργο, ακόμα και στον τρόπο που θα κάνεις την προσαρμογή, με δυσκολεύει πολύ».

(Σ7) « Έχει τύχει να πούνε διάφορα από τα γραφεία, δηλαδή άλλες φορές που μπορεί για κάποιο λόγο να γινότανε πιο αργά οι διαδικασίες, άργησαν να πάρουν τα παιδιά κτλ. και θέλουν να το τρέξουνε και σου λέει ότι πέρασε ο καιρός θέλω να κάνεις γρήγορα την προσαρμογή, μπαμ-μπαμ. Έχει τύχει, κι ακριβώς επειδή ζητάνε έτσι από τα γραφεία, πρέπει να γίνει εδώ και τώρα και δεν μας νοιάζει αν τα 'χεις βάλει όλα μέσα κτλ. κτλ. κι ας κλαίνε».

(Σ11) «Δεν με διευκολύνει...όλα τα γραφειοκρατικά που δεν είναι των καθηκόντων μου αλλά πρέπει να τα κάνω, το να χάνω πολύτιμο χρόνο σε περιττές δραστηριότητες ή στην οργάνωση του γραφείου της διευθύντριας [...] Κυρίως αυτό που με δυσκολεύει είναι η κατεύθυνση της εκάστοτε δημοτικής αρχής και είναι πάρτε όλα τα παιδιά και (...) τί θα γίνει».

Τέλος, στα εμπόδια είναι και η απουσία ενιαίας λειτουργίας των Π.Σ. που να προσδιορίζει επακριβώς τι εξυπηρετούν.

(Σ7) «Εντελώς γενικά να το πάρουμε, το δύσκολο του πράγματος είναι το ότι δεν υπάρχει μία κοινή πολιτική, κοινή γραμμή, για το πώς ας πούμε θα λειτουργήσουν οι Π.Σ. και με πιο κριτήριο και με ποιο στόχο. Είναι αυτό ακριβώς που είπα, ότι αν ας πούμε υπήρχε σαφής στόχος για το τί εξυπηρετούνε οι Π.Σ., αν υπήρχε συγκεκριμένος στόχος, θα

ήταν πιο εύκολα τα πράγματα. Δηλαδή, αν ο στόχος του Π.Σ. είναι παιδαγωγικός αυστηρά, δεν θα υπήρχε ποτέ η γραμμή ας πούμε ή παρ' το γρήγορα ή αυτός είναι γνωστός γνωστού παρ' τον ή ξέρω γω έλα μωρέ. αυτός έχει να πάει στη δουλειά κράτα τον παραπάνω κτλ. θα γινόντουσαν όλα αυστηρά παιδαγωγικά». [...] «...αν ζήταγαν ας πούμε το σωστό εεεε....θα κοιτούσαν από την χαμηλότερη βαθμίδα μέχρι την υψηλότερη να γίνονται όλα σωστά [...]. Να κοιτάνε μόνο το καλό του παιδιού, να υπάρχουν οι δομές, οι υποδομές [...]».

Η καταγραφή των δεδομένων αποκαλύπτει ότι και στου παράγοντες που ενισχύουν το έργο του παιδαγωγού υψηλή θέση έχει η επικοινωνία και η συνεργασία με τους γονείς.

(Σ1) «Η διαρκής επικοινωνία και η συνεργασία με την οικογένεια θεωρώ ότι είναι σημαντική για τη δημιουργία θετικού κλίματος που θα διευκολύνει το εκπαιδευτικό μας έργο».

(Σ2) «Παρόλο που κάθε χρόνο δεν λείπουν οι γονείς που δεν είναι ιδιαίτερα συνεργάσιμοι, θα αναφέρω ότι με την πάροδο του χρόνου οι γονείς γίνονται όλο και πιο συνεργάσιμοι. Είναι νέοι άνθρωποι που αν τους εξηγήσεις τους λόγους και τον τρόπο που πρέπει να γίνει η προσαρμογή, είναι θετικοί σε αυτό. Ας περάσουμε το μήνυμα ότι η σωστή συνεργασία είναι προς όφελος των παιδιών».

(Σ4) «Σε κάθε περίπτωση αυτό που διευκολύνει σε μεγάλο βαθμό τη διαδικασία της μετάβασης είναι η προσοδοφόρα και ωφέλιμη συνεργασία και επικοινωνία με τους γονείς για το πώς θα γίνει η προσαρμογή και για τις ενέργειες στις οποίες πρέπει να προβούν οι γονείς πριν ακόμα έρθουν τα παιδιά στο σχολείο, αλλά και κατά τη διάρκεια της προσαρμογής τους».

(Σ5) «Σίγουρα όταν βρίσκεται ο γονέας παρών στην προσαρμογή του παιδιού για μας είναι το καλύτερο».

Ακολουθεί η καλή επικοινωνία και η συνεργασία με τους συναδέλφους.

(Σ3) «Αυτό που με βοηθάει, με στηρίζει και με παρηγορεί είναι η αγαστή συνεργασία με τη συνάδελφο με την οποία συνεργάζομαι τα δύο τελευταία χρόνια. Τα δύο τελευταία χρόνια ελέω της τραγικής κατάστασης που βιώνουμε, θα μου ήταν πραγματικά δυσβάσταχτο να είχα άλλον συνάδελφο και να έπρεπε υπό αυτές τις συνθήκες να διαχειριστώ και έναν τοξικό άνθρωπο στην καθημερινότητά μου. Οπότε όσους τοξικούς γονείς κι αν έχω να διαχειριστώ, γίνονται όλα πιο εύκολα γιατί έχω έναν εξαιρετικό

συνάδελφο που από κοινού αντιμετωπίζουμε τις όποιες δυσκολίες, με αλληλεγγύη, συναδελφικότητα και αμοιβαία αγάπη και ενσυναίσθηση».

(Σ6) «Ένα κομμάτι είναι αυτό, το να μπορούμε να έχουμε κοινή πορεία κατά τη διάρκεια της μέρας σε δραστηριότητες, στο πώς θα αντιμετωπίσουμε καταστάσεις, να επικοινωνούμε καλύτερα με τα μάτια-σιωπηρά, πώς να το πω-και να μην κάνουμε κοιλιά που λέμε όταν τα παιδιά είναι καινούρια και σχετικά δεν κλαίνε-υπάρχει ηρεμία-να μην χάνουμε το στόχο πιάνοντας κουβέντες και ουσιαστικά ξεχνάμε ότι έχουμε παιδιά σε προσαρμογή».

(Σ11) «Αυτό που με διευκολύνει είναι η συνεργασία με τους συναδέλφους πάρα πολύ και η χάραξη κοινής γραμμής.[...] Με διευκολύνει πάρα πολύ η συνεργασία με το βοηθητικό προσωπικό.[...] Ο αμοιβαίος σεβασμός σε όλα τα επίπεδα από τον μάγειρα μέχρι την καθαρίστρια [...]».

Μία απάντηση αφορά καλό σχεδιασμό και οργάνωση της προσαρμογής.

(Σ6) «Με διευκολύνει μια καλή οργάνωση της προσαρμογής. Όταν σημειώνουμε κιόλας πράγματα-και το πρόγραμμα και το σχεδιασμό. [...] Όταν σημειώνουμε ωράρια και τα άτομα που θα έρθουν να πάρουν το παιδί ας πούμε. Αυτό βοηθάει γιατί το μυαλό σου είναι αλλού και δεν μπορείς να τα θυμάσαι όλα απ' έξω. Θα με βοηθούσε πολύ-ναι κάνω κι εγώ κάποιες προσπάθειες αλλά θα ήταν βοηθητικό να το κάναμε ως ομάδα, το να υπάρχουν οργανωμένες δραστηριότητες από πριν για την προσαρμογή. Δηλαδή να ξέρουμε ότι θα ασχοληθούμε με αυτά τα δύο πράγματα και να μην χρειάζεται εκείνη την ώρα να μιλάμε, να λύνουμε -α! θα κάνουμε το ένα ή να κάνουμε το άλλο- να έχει καταληχθεί από πριν.[...] Και βέβαια είναι πολύ σημαντικό και βοηθητικό και ο χώρος πώς είναι διαμορφωμένος, εντάξει, πέρα από την αυλή που έχει μια σταθερότητα σχετικά, έχει σημασία και τί παιχνίδια θα δώσεις αρχικά στην προσαρμογή και πώς θα διαρρυθμίσεις το χώρο σου. Χρειάζεται να γίνουν κάποιες αλλαγές, να είναι πιο απλά τα πράγματα στην αρχή και πιο χουχουλιάρικα και πιο έτσι ζεστά και στην πορεία αναλόγως πώς θα εξελιχθεί η χρονιά κάνεις οτιδήποτε άλλο σε βολεύει. Εμείς φέτος κρίναμε ότι ένας λόγος είναι και ο χώρος, ας πούμε και ξεκινήσαμε και κάναμε αλλαγές μα γίνει πιο ζεστός, πιο παραμυθένιος».

Τέλος, αναφέρεται η μέριμνα για άδεια των γονέων κατά την περίοδο της προσαρμογής ως παράγοντας που μπορεί να βοηθήσει τους παιδαγωγούς.

(Σ7) «Σαφώς και βοηθάει πολύ να έχουν άδεια οι γονείς και να έχουν το χρόνο δηλαδή.[...] Και θα έπρεπε λοιπόν, να υπάρχει ένα εύλογο χρονικό διάστημα που ο γονιός θα έχει και άδεια κτλ.-κτλ. και θα έρθει το παιδί να κάνει ομαλή μετάβαση κι όχι παρ' το και θα το πάρω στις τέσσερις γιατί τότε σχολάω. Εντάξει είναι ανάλογα πάντα». [...].

6. Πώς οι παιδαγωγοί μπορούν να υποστηρίξουν τα μικρά παιδιά σε αυτή τη δύσκολη φάση.

Κύριο μέλημα των παιδαγωγών είναι να ηρεμήσουν τα μικρά παιδιά και να τους δημιουργήσουν συναισθηματική ασφάλεια. Ο τρόπος καθώς φαίνεται από τη συγκέντρωση των δεδομένων είναι οι αγκαλιές, η ήρεμη ομιλία, η απόσπαση της προσοχής με ένα παιχνίδι ίσως, τραγούδια και παραμύθια.

(Σ1) [...] «...να δοθεί στο παιδί ο απαραίτητος χρόνος να κάνει την προσαρμογή του σωστά για εκείνο. [...] Αγκαλιάζω, το παιδί, του μιλώ ήρεμα, του τραβώ την προσοχή με ένα παιχνίδι...».

(Σ2) «Αρχικά με ήρεμη φωνή και αγκαλιά προσπαθώ να το καθησυχάσω, να νιώσει ασφάλεια, και κατόπιν να στρέψω την προσοχή του αλλού, ώστε να πάρει την πρωτοβουλία, να νιώσει την ανάγκη σιγά-σιγά να ασχοληθεί με ότι του κέντρισε το ενδιαφέρον... Αυτό απαιτεί χρόνο και γι' αυτό στην αρχή ασχολούμαστε μαζί του με διάφορα παιχνίδια, διαβάζουμε παραμύθια έχοντάς το αγκαλιά, τραγουδάμε κλπ. Κατά τον αποχωρισμό του μιλάμε, του εξηγούμε, χαιρετάμε το γονέα και πηγαίνουμε στο χώρο απασχόλησης».

(Σ3) «Το παίρνω αγκαλιά, του μιλάω, του συστήνομαι, του συστήνω τη συνάδελφο, τα άλλα παιδάκια της τάξης και του λέω συχνά ότι ο φροντιστής του-μαμά; μπαμπάς; παππούς-γιαγιά;-θα έλθει να το πάρει. Τις πρώτες μέρες, τις πιο δύσκολες, κυρίως αγκαλιά. Εν συνεχεία τραγουδάκια και παιχνίδια κατάλληλα για την ηλικία. Το φροντίζω πολύπλευρα. Σίτιση, καθαριότητα, αλλαγή πάντας κλπ. και δίνω χρόνο μέχρι να με θεωρήσει οικείο πρόσωπο και να με εμπιστευτεί».

(Σ6) «Το παίρνουμε αγκαλιά, ουσιαστικά αναλαμβάνει μία παιδαγωγός και ασχολείται αποκλειστικά μαζί του. Αν δεν τα καταφέρνει με τίποτα μπορεί να αλλάξει η δασκάλα, να προσπαθήσει κάποιος άλλος, κατά κύριο λόγο το έχουμε αγκαλιά για να ηρεμήσει. Προσπαθούμε να το ηρεμήσουμε και μόλις ηρεμήσει προσπαθούμε σταδιακά

να το αφήσουμε κάτω, να το πάρουμε από το χέρι να πάμε να παίξουμε πρώτα μαζί, να το ενθαρρύνουμε δηλαδή να αρχίσει να περνάει ωραία στο χώρο. Αυτό».

(Σ7) «Η αλήθεια είναι ότι εγώ συγκεκριμένα δεν κάνω πολλές ενέργειες. Το μόνο που προσπαθώ να χρησιμοποιήσω είναι τα γλυκόλογα, αγκαλίτσες, τρυφερόλογα. Μπορεί, ας πούμε, να προσπαθήσω, αν έχω μάθει ή να ρωτήσω να μάθω πιο παιχνίδι μπορεί να του αρέσει αρκετά και να του το 'χω φέρει. Ξέρω 'γω, αν του αρέσουν τα αυτοκινητάκια, ένα αυτοκινητάκι να προσπαθήσω να το δελεάσω, με κάποιο παιχνίδι. Αλλά αυτό το τύπου να έχω μία γαντόκουκλα που μιλάει ή δεν ξέρω κι εγώ τι, όχι αυτά δεν τα 'χω, δεν μου βγαίνουν».

(Σ8) « Το κάθε παιδί υποστηρίζεται εξατομικευμένα, ανάλογα με τις ανάγκες του και πώς βλέπουμε ότι θέλει να υποστηριχθεί το παιδί. Αυτό που αρχικά επιδιώκουμε σε αυτή τη φάση είναι να είναι, να νιώθει το παιδί συναισθηματικά ασφαλές στο νέο περιβάλλον που έρχεται. Αυτό που δίνουμε αρχικά στο παιδί είναι αγάπη και στοργή.[...] Το καθησυχάζουμε το βρέφος, το παίρνουμε μαζί μας και παραμένουμε αρκετή ώρα μαζί με το βρέφος εωσότου το βρέφος καθησυχαστεί, γιατί το βρέφος θα πρέπει να νιώσει πρώτα ασφάλεια».

(Σ9) «Προσπαθούμε να τους δημιουργήσουμε ένα κλίμα ασφάλειας ώστε να μπορέσουν να αισθανθούν άνετα και να εκφράσουν τα συναισθήματά τους». [...] «Οι παιδαγωγοί πρέπει να ακούν τα παιδιά, όπως είπα, είναι βασικό να υπάρχει αποδοχή, δηλαδή τα παιδιά έτσι όπως ενεργούν όταν κλαίνε γιατί αποχωρίζονται τη μαμά τους ή στο οτιδήποτε τους συμβαίνει, δεν είναι γιατί το κάνουν επειδή θέλουν να μας χειραγωγήσουν. Έχουν ανάγκη να τα πλησιάσουμε, να τα ακούσουμε, να τα χαιδέψουμε, να αισθανθούν ασφάλεια». [...] «Το πρώτο διάστημα είναι λογικό όταν κλαίει το παιδί κι αν βλέπουμε ότι υποφέρει πολύ και δεν μπορεί να σταματήσει, εννοείται ότι υπάρχει άμεση συνεργασία με τους γονείς, το επιδιώκουμε, ώστε να μην κάθεται πολλές ώρες. Δηλαδή προσπαθούμε να κάθεται λίγο και σταδιακά αυξάνουμε την ώρα παραμονής του παιδιού στο σταθμό».

(Σ10) «Πάντα με το να τους μιλάμε, τους λέμε πολλά τραγούδια, τους δείχνουμε το χώρο, τα παιχνίδια. Προσπαθούμε, εντάξει σε αυτή την ηλικία δεν μπορούνε να παίξουνε πολλά παιδιά μαζί, αλλά παίζουνε το ένα δίπλα στο άλλο, έτσι να βλέπουν ότι και τα άλλα παιδάκια δίπλα τους ασχολούνται με τα ίδια παιχνίδια, εεε...και πάρα πολύ τραγούδι βασικά». [...] «Το παίρνουμε ύστερα εμείς αγκαλιά, προσπαθούμε να το

απασχολήσουμε με κάποιο παιχνίδι, να του δείξουμε κάτι μέσα στο χώρο που θα το προσέξει, ας πούμε, που θα του τραβήξει την προσοχή».

(Σ11) «Προσπαθώ καταρχάς να οικειοποιηθεί την αγκαλιά μου, προσπαθώ να χτίσω τοίχος προστασίας και ασφάλεια με τη δικιά μου αγκαλιά, γιατί στα βρεφικά τμήματα αυτό που χρειάζονται είναι η αγκαλιά πάνω απ' όλα, το οποίο δεν πρέπει να διαρκεί πάρα πολύ. Πρέπει να ξέρεις και να 'χεις αντανακλαστικά ώστε να περνάς λίγο τα επίπεδα και τα στάδια, για να δεις και να ζυγίσεις το παιδί, να δεις κατά πόσο μπορεί να προσαρμοστεί, κατά πόσο είναι ευάλωτο. Μαθαίνοντας το παιδί εγώ αφήνω λίγο-λίγο το σχοινί. Δηλαδή, συνήθως, κρατάω λίγο αγκαλιά, προσπαθώ να απασχολήσω το παιδί, προσπαθώ να το βάλω άμεσα στην ομάδα μαζί με άλλα παιδιά για να δω την αντίδρασή του, γιατί πάντοτε η ομάδα βοηθάει και λειτουργούν διαφορετικά. Ποτέ δεν υποχωρώ εκτός αν ένα παιδί κλαίει ασταμάτητα χωρίς κανένα λόγο. Δηλαδή αν είναι το χειριστικό εκεί θα υποχωρήσω μέχρι να ομαλοποιήσω την τάξη και να μπορέσω να το λύσω κατά μονάς. Αλλιώς δεν υποχωρώ εύκολα, δηλαδή προσαρμόζω.[...] Προσπαθώ να τα απασχολώ, δεν αναφέρω το μπαμπά και τη μαμά. Το λέω μία φορά και ξεκάθαρα, δεν λέω πολλά λόγια, σαφής η τοποθέτησή μου ότι θα έρθει η μαμά, είσαι σε ασφαλές σημείο, είσαι στο σχολείο, σε αγαπάμε όλοι. Επιμένω στην ομιλία γιατί τα παιδιά αντιλαμβάνονται, πέρα από την αγκαλιά και την ασφάλεια, το ένστικτό τους το καταλαβαίνει. Τους το δείχνεις με την αγκαλιά, όλα τα υπόλοιπα έχουνε να κάνουνε με τον τόνο της φωνής».

7. Δημιουργία σχέσεων ανάμεσα σε παιδαγωγούς και γονείς

Η δημιουργία σχέσεων εμπιστοσύνης είναι σημαντική όπως φαίνεται από τις απαντήσεις των ερωτώμενων, με στόχο να γίνει το καλύτερο για το παιδί.

(Σ1) «Η διαρκής επικοινωνία και η συνεργασία θεωρώ ότι είναι σημαντική για τη δημιουργία θετικού κλίματος που θα διευκολύνει το εκπαιδευτικό έργο μας.[...] η σωστή συνεργασία είναι προς όφελος των παιδιών».

(Σ2) «[...] υπάρχει συνεχής αλληλεπίδραση και επικοινωνία με τους γονείς, στοχεύοντας στην ομαλή προσαρμογή του κάθε παιδιού».

(Σ4) «Η καλλιέργεια καλού κλίματος βοηθά στο να γίνει αντιληπτό από τους γονείς ότι ο παιδαγωγός είναι συνεργάτης και υποστηρίζει το έργο τους. [...] Με τις συναντήσεις με τους γονείς οικοδομείται και ένα πλαίσιο στήριξης σε περιπτώσεις που εντοπίζονται

προβλήματα σχετικά με την ανάπτυξη ή την συμπεριφορά του παιδιού και αναζητούνται τρόποι χειρισμού των δυσκολιών από κοινού».

(Σ6) «Το πρώτο είναι η δημιουργία καλής επικοινωνίας και σχέσης με το γονέα. Σ' αυτό στοχεύει κιόλας η πρώτη μέρα γνωριμίας που εξελίσσεται υποτίθεται. Πολύ καλή επικοινωνία με το γονέα, έτσι ώστε να σε εμπιστευτεί ο ίδιος και να μπορεί να σου ανοίγεται στα άγχη του, στις ανασφάλειές του, σε οποιαδήποτε ερώτηση έχει...[...]».

Η σχέση αυτή βασίζεται στην ειλικρίνεια και την κατανόηση για τη δημιουργία θετικού κλίματος.

(Σ1) «Τους μιλάμε ειλικρινά για την εξέλιξη του παιδιού τους. Τους εμψυχώνουμε και τους βοηθάμε στο πως θα εντάξουν το παιδί τους στη νέα πραγματικότητα».

(Σ5) «Ουσιαστικά, πρώτα απ' όλα, η καλή διάθεση και η καλή πρόθεση είναι το βασικό που θεωρώ εγώ ότι θα πρέπει ένας παιδαγωγός να ξεκινά και να έχει όταν έρχεται σε επαφή με ένα παιδάκι. Κατανόηση κατά δεύτερον, για οτιδήποτε συμβαίνει είτε στο παιδί είτε στους γονείς, στο οικογενειακό περιβάλλον, και από κει και πέρα η μεγάλη ενσυναίσθηση σε όποιον συναναστρέφεται με οποιονδήποτε έρχεται σε επαφή και με το παιδί και με το γονέα-γιατί τα συναισθήματα είναι έντονα σε όλους, οπότε...μία ισχυρή δύναμη και θέληση στο να κατανοήσεις το πρόβλημα που αντιμετωπίζει η κάθε πλευρά νομίζω ότι πρέπει να είναι το δυνατό φορτίο που πρέπει να έχεις στην προσαρμογή».

(Σ9) «Καταρχήν υπάρχει ειλικρίνεια, δεν κρύβουμε περιστατικά ή ό,τι μας απασχολεί το συζητάμε, το αναφέρουμε και αν κάποιος γονέας είναι δύσπιστος ή κάπως επιθετικός προσπαθούμε να τον πείσουμε και με τις πράξεις μας και με τα λόγια μας, ότι είναι για το καλό του παιδιού».

(Σ11) «Προφανώς οικοδομώ τη σχέση της αμοιβαιότητας, θεσπισμένης στα όρια της ειλικρινούς σχέσης. Δεν έχω καμία διάθεση να οικοδομήσω σχέση με κανένα γονιό, έχω όμως απόλυτη διάθεση και καθήκον να οικοδομώ σχέσεις ειλικρίνειας και ανταλλαγής απόψεων γιατί ο κοινός μας γνώμονας είναι το παιδί. Οπότε ναι, οικοδομώ σχέσεις, τόσο όσο πρέπει, που αφορούν αποκλειστικά το παιδί, την οικογενειακή του γαλήνη, την προσπάθεια μετάβασης στον Π.Σ. και προσαρμογής του. Με απόλυτη ευθύτητα, με ευθυκρισία, με απόλυτα ξεκάθαρο τρόπο [...] τους ενημερώνω ότι εσείς έχετε καθοριστικό-κορυφαίο ρόλο, εμείς συμπληρωματικό. Αν δεν δουλέψουμε μαζί...αυτός είναι ο σύγχρονος τρόπος, οφείλουμε να τον αποδεχτούμε. Να συνεργαστούμε...[...] στο

ένα παιδί να μπει ομαλότερα στο σχολικό περιβάλλον και να κάνει ομαλότερα κάποια στιγμή τη μετάβαση[...]

Η οικοδόμηση αυτής της σχέσης ξεκινάει να γίνεται από τη στιγμή της πρώτης επαφής που μπορεί να είναι η συνέντευξη-δια ζώσης ή τηλεφωνική- και συνεχίζεται καθημερινά κατά την ώρα της προσέλευσης και της αποχώρησης των παιδιών ή τηλεφωνικά, είτε με την παραμονή τους στο χώρο του Π.Σ., με συγκεντρώσεις γονέων ατομικές ή ομαδικές.

(Σ2) «Ο βασικός τρόπος επικοινωνίας είναι διά ζώσης, κατά την προσέλευση και την αποχώρηση. Αν κάποιος άλλος ενήλικας φέρνει και παίρνει το παιδί, τότε η επικοινωνία είναι τηλεφωνική. Επίσης, ορίζονται κάποιες συναντήσεις κατόπιν συνεννόησης για συζήτηση και ενημέρωση του γονέα, σε χρόνο εντός ωραρίου λειτουργίας του Π.Σ. Επίσης ορίζεται κάθε χρόνο μία συγκέντρωση γονέων στο χώρο του Π.Σ., συνήθως στην αρχή της σχολικής χρονιάς».

(Σ3) «Με σύντομη διά ζώσης επικοινωνία στην εξώπορτα του σχολείου, λόγω των υγειονομικών περιορισμών), σε καθημερινή βάση, αν καταστεί ανάγκη και τηλεφωνική».

(Σ4) «Κατά τη διάρκεια παραμονής τους (των γονέων) στο χώρο οικοδομείται σχέση εμπιστοσύνης του παιδαγωγού προς το παιδί και γίνεται προσπάθεια άμβλυσης των όποιων επιφυλάξεων των γονέων». [...] «Οι γονείς ενημερώνονται καθημερινά και εξατομικευμένα για την πορεία της προσαρμογής».

(Σ5) «Προσπαθούμε να κερδίσουμε έστω μέσα από αυτή τη συζήτηση-συνέντευξη-ενημέρωση, να κερδίσουμε την εμπιστοσύνη των γονέων ή ευελπιστούμε ότι αυτά που θα τους πούμε ότι θα τους ελαφρύνουν λίγο τη σκέψη και αυτή τη δυσκολία και θα μας εμπιστευτούν. Εεεε....επισημαίνουμε ότι είναι καθαρά θέμα εμπιστοσύνης η κίνηση που κάνουν και νιώθουμε την ανάγκη τους να νιώσουν ότι το παιδί είναι ασφαλές εκεί που το αφήνουν. Είτε είναι για τη μισή πρώτη ώρα, είτε είναι για τις δύο πρώτες ώρες, είτε είναι για όλη την ημέρα.[...] Αν μπορούμε να κάνουμε μια διά ζώσης επικοινωνία για να υπάρχει αυτή η επίδραση η βλεμματική, η χροιά της φωνής, η έκφραση...Οτιδήποτε μπορεί αυθόρμητα να βγει μες στη συζήτηση-και τώρα τηλεφωνικά, δε μπορούμε να κάνουμε κάτι άλλο. Σίγουρα όταν βρίσκεται ο γονέας παρών στην προσαρμογή του παιδιού για μας είναι το καλύτερο».

(Σ6) «Η πρώτη στενή επαφή είναι την πρώτη μέρα με αυτή την πρώτη ώρα, αρχικά. Με την καθημερινή επικοινωνία που είναι πιο λεπτομερείς την περίοδο της

προσαρμογής, άρα εκεί ίσως χτίζετε λίγο-λίγο η εμπιστοσύνη. Τα πρώτα δηλαδή στοιχεία εμπιστοσύνης έρχονται από κει, όταν βλέπει και γονιός πώς χειριζόμαστε αυτή την κατάσταση. Εεεε και στη συνέχεια αυτό που κάνουμε είναι ατομικές συναντήσεις με τους γονείς οι οποίες βοηθάνε πάρα πολύ. Βέβαια εντός κορωναιϊού έχουμε κάνει έξω. Είχαμε στοχεύσει να γίνουν αυτές τηλεφωνικά. Η πιο σημαντική στιγμή είναι η ατομική συνάντηση, η οποία όμως δεν πρέπει να μείνει εκεί-στην ατομική συνάντηση που έγινε. Όταν εντοπιστούν κάποια θέματα με το παιδί, όταν αποφασίσουμε με το γονέα ότι έχουμε ένα, δύο τρία θέματα που βλέπουμε, μετά χρειάζεται συστηματική συζήτηση και αλληλοενημέρωση για τους στόχους που έχουμε βάλει για το παιδί. Έτσι έρχεται μεγαλύτερη εξοικείωση και εμπιστοσύνη και βοηθάει και το ίδιο το παιδί βασικά. Αυτά κάνουμε δηλαδή».

(Σ10) «Αυτό ξεκινάει και από τη συνέντευξη που σας είπα, που γίνεται στην αρχή με την προισταμένη. Από εκεί είναι μια αρχή οπότε δημιουργείται ένα κλίμα εμπιστοσύνης με εκείνη καταρχήν και έπειτα με εμάς με την καθημερινή επαφή κατά τις ώρες της αποχώρησης βέβαια, γιατί στην προσέλευση είπαμε ότι αν κλαίει δεν μπορούμε να μιλήσουμε το πρωί. Θα τους εξηγήσουμε τί έγινε, θα τους πούμε κάποια πράγματα μάλλον για το τί έγινε, πώς περάσαμε μέσα στην ημέρα, πώς τα πήγε το παιδί....».

Τέλος. μία διαφορετική οπτική για τις σχέσεις παιδαγωγών και γονέων αναφέρεται στο χαρακτήρα και την προσωπικότητα των ατόμων.

(Σ7) «Εγώ προσωπικά καταλαβαίνω ότι καταρχήν είναι ανάλογα στο χαρακτήρα και στην προσωπικότητα του κάθε γονιού. Κι εγώ ως πούμε έχω έναν άλφα χαρακτήρα και κανένας ποτέ δεν αρέσει σε όλους. Μπορεί εγώ να χρησιμοποιώ πάντα το πιο ευγενικό μου, αλλά αν ο άλλος γονιός έχει διαφορετικό χαρακτήρα, διαφορετική προσωπικότητα από μένα, οτιδήποτε μπορεί να πάει στραβά κι ως έχω το πιο ευγενικό. Καταρχήν είναι αυτό, το τί χαρακτήρα έχει ο καθένας [...]. Η δικιά μου πολιτική και σε αυτό είμαι πάρα πολύ σταθερή και το βλέπω πολύ συχνά ότι δεν γίνεται και εκνευρίζομαι, είναι ότι πρέπει να υπάρχει τυπικότητα. Ευγένεια, απόσταση-όχι όμως να είσαι ψυχρός με το γονιό. Αλλά είναι γονιός και είσαι παιδαγωγός στο παιδί του, δεν είμαστε φίλοι, δεν είμαστε φιλαράκια, δεν είμαστε τίποτα. Προσέχουμε πως μιλάμε, δεν είναι το φιλαράκι μας, που δυστυχώς το βλέπω πάρα πολύ αυτό και εκνευρίζομαι. Από κει και πέρα, έχω δει ότι οι σχέσεις είναι πάρα πολύ εύθραυστες και ειδικά όταν είναι πρόσφατες, όταν είναι για μία χρονιά, όταν ο γονιός δεν σε έχει ζήσει, δεν έχει φέρει και το δεύτερο και το τρίτο παιδί

κτλ. Καταλαβαίνω ότι επειδή, εντάξει είναι και ευαίσθητο το θέμα, αφήνει το παιδί του σε έναν ξένο, δεν ξέρει τι και πως, οπότε έχει τις άμυνές του, κρατάει τις πισινές του και καταλαβαίνω κι ανάλογα με το χαρακτήρα που έχει κι ανάλογα ή με τις προσδοκίες που έχει ή ανάλογα με την πρώτη στραβή κι ανάλογα το χαρακτήρα που έχεις, εεε.....μπορεί πολύ εύκολα να υπάρξει αντιπάθεια ή κλίμα αντιπαράθεσης ή δεν ξέρω 'γω τι. Έχει να κάνει δηλαδή με τον χαρακτήρα του γονιού και....το πόσο, ας πούμε, θα δώσεις σημασία στο πρώτο στραβό που θα γίνει».

8. Συναισθήματα παιδαγωγών κατά τη διάρκεια των μεταβάσεων

Τα συναισθήματα είναι ανάμεικτα και έντονα. Για άλλους μόνο αρνητικά ή μόνο θετικά για άλλους εναλλασσόμενα. Από τη μια αγκαλιές, χαρά, ικανοποίηση παιχνίδια, αισιοδοξία, αγάπη, νέες γνωριμίες κι από την άλλη άγχος και για τους γονείς και για τα παιδιά, σωματική και ψυχολογική κόπωση, εργασιακό burn out είτε κάποιος, κλάματα και γκρίνια, ενώ κάποιος άλλος χαρακτήρισε αυτή την περίοδο εφιάλητη, απειλή.

Θετικές αναμνήσεις:

(Σ1) «Σκέφτομαι το χρόνο, αγκαλιές, ηρεμία, χαρά...».

(Σ4) «Όταν η αρχική μου εκτίμηση για την πορεία της προσαρμογής ενός παιδιού επαληθεύεται, αποκτάται μια θετική εικόνα σε ότι αφορά την αυτοεκτίμησή μου. Αισθάνομαι χαρά και ικανοποίηση όταν παρατηρώ βελτίωση και μια τάση του παιδιού να στρέφει το ενδιαφέρον του προς το σχολικό περιβάλλον- παιδαγωγούς, τα υπόλοιπα παιδιά, παιχνίδια, δραστηριότητες. Τα αρχικά πιθανά συναισθήματα απογοήτευσης σε κάποιες περιπτώσεις τα διαδέχονται σταδιακά θετικά συναισθήματα».

(Σ8) «Λοιπόν, πέρα από το στάδιο της προσαρμογής, είναι και μία νέα γνωριμία. Αυτή τη στιγμή νιώθω ότι έχω πετύχει τον αρχικό σκοπό μου. Δηλαδή το παιδί είναι συναισθηματικά ασφαλές μέσα στο χώρο της τάξης. Εεεε λόγω της εμπειρίας μου δεν μπορώ να πω τώρα, μετά από τόσα έτη ότι κάτι με προβληματίζει. Γιατί πλέον έχω την ικανότητα να διαχειριστώ αυτές τις καταστάσεις. Και γνωρίζω πολύ καλά ότι ο Σεπτέμβριος μήνας είναι μήνας προσαρμογής, οπότε το 'χω δουλέψει καλά με τον εαυτό μου και λόγω εμπειρίας δεν με προβληματίζει κάτι. Αυτό πάλι που σας αναφέρω ξανά είναι ότι νιώθω

μια ικανοποίηση ότι το παιδί ναι όντως έχει προσαρμοστεί κι ότι έρχεται ευχάριστα στο νέο σχολικό περιβάλλον».

Αρνητικές αναμνήσεις:

(Σ2) «Η περίοδος προσαρμογής είναι μια ιδιαίτερα αγχωτική περίοδος. Αγωνία να ανταποκριθώ στο ρόλο μου, προσπάθεια να βρίσκω λύσεις σε κάθε δύσκολη αντίδραση του παιδιού και φυσικά άγχος αν θα συνεργαστούν οι γονείς μαζί μας στο βαθμό που επιθυμούμε».

(Σ3) «Άγχος, προσμονή, αγωνία, ψυχική κόπωση, εργασιακό burn out».

(Σ7) «Εντελώς ατομικά, έχω να θυμηθώ ότι εντάξει ο πρώτος μήνας ήταν αρκετά δύσκολος, είχαμε...εντάξει όταν είναι και πολύ μωρά και έχουνε και τον ύπνο και το νανούρισμα κι αυτά τα κλάματα και τις αγκαλιές, είχε έτσι μία δυσκολία κι ένα παραπάνω αυτό... Αυτό που θέλω λοιπόν να πω είναι ότι σε αυτούς τους πρώτους μήνες μέχρι τα Χριστούγεννα, είχαμε στην αρχή εντάξει το κλασικό-πολλά κλάματα μέχρι να μπούνε σε ένα ρυθμό, μετά είχαμε και πολλές απουσίες με αρρώστιες και τα σχετικά, οπότε είχαμε μείνει λίγοι και αυτά τα λίγα που μείνανε προσαρμόστηκαν και υπήρχε μια ηρεμία λοιπόν μέσα στην τάξη. Ήταν όμως λίγα, ήταν ήρεμα, ήταν γελαστά, είχαμε μπει σε μία ρουτίνα και σε μία σειρά που δυστυχώς θα αλλάξει μετά τα Χριστούγεννα (γέλια). Εντάξει είχαμε με λίγα λόγια, όσο ερχόντουσαν, αν όχι όλα τα περισσότερα, είχαμε κάνα-δυο δύσκολες περιπτώσεις που όταν σταμάτησαν, τα υπόλοιπα που έρχονταν μπήκαν σε έναν ρυθμό, είχαν συνηθίσει....Το θετικό για μας ήτανε ότι είχαμε ολιγομελή παρουσία, οπότε ήταν και πιο ανθρώπινες οι συνθήκες. Και τώρα θα δούμε μετά τα Χριστούγεννα τί μας περιμένει!»

(Σ10) «Ναι...σίγουρα υπάρχει πάρα πολύ κούραση-σωματική και ψυχολογική. Εεε δεν μπορώ να πω ότι υπάρχει άγχος. Μία ανησυχία στο αν θα τα καταφέρεις εσύ ο ίδιος να ανταπεξέλθεις και να βοηθήσεις τα παιδιά να απασχοληθούν και να σταματήσουν το κλάμα, να μην τραυματιστούν, να μην φύγουν (γέλιο) εεεε να μην τα χάσεις δηλαδή από τα μάτια σου, και όλα τα άλλα φτιάχνουν, δηλαδή το κλάμα δεν με ενοχλεί τόσο γιατί κάποια στιγμή σταματάει. Όλα τα άλλα είναι αυτά έτσι που...που σκέφτομαι και με προβληματίζουν. Κι ότι όλοι οι συνάδελφοι πρέπει να είμαστε συγκεντρωμένοι και οργανωμένοι στον ίδιο σκοπό-κυρίως στα ατυχήματα κα...σε άλλα πράγματα που μπορεί να γίνουν άσχημα. Αυτό».

Τα αρνητικά εναλλάσσονται με θετικά συναισθήματα:

(Σ5) «Επειδή έχουν περάσει πάρα πολλά χρόνια, δεν ξεχνιούνται αυτά τα συναισθήματα. Γιατί υπάρχει αγωνία. Υπάρχει αγωνία κάθε χρόνο, κάθε καινούριο χρόνο, σε κάθε προσαρμογή υπάρχει αγωνία. Υπάρχει μία έντονη επιθυμία και μία...θετικότητα απέναντι στην προσαρμογή των παιδιών, δηλαδή πάντα σκέφτομαι ότι θα τα καταφέρουμε. Εεεε...θα δεθούμε, θα γνωριστούμε, θα δώσουμε χρόνο. Για μένα ο χρόνος είναι πάρα πολύ σημαντικός στη σχέση αυτή που δημιουργείται, οπότε μέσα στην αγωνία υπάρχει πολλή αγάπη, πολλή κατανόηση και αισιοδοξία. Πάντοτε σκεφτόμαστε-σκέφτομαι-να μην αρρωστήσει ένα παιδί για να μην σταματήσει η προσαρμογή του. Δηλαδή όλα αυτά τα συζητάμε και με τους γονείς, να δημιουργήσουμε, κατά τη δική μου άποψη, τέλος πάντων, και των συναδέλφων που συνεργαζόμαστε τις ιδανικές συνθήκες. Αυτή είναι η αγωνία».

(Σ6) «Για πολλά χρόνια ήτανε ο εφιάλτης μου. Ήτανε η χειρότερη φάση της σχολικής χρονιάς. Η χειρότερη δηλαδή με το που χαλαρώναμε από τις διακοπές έπρεπε να γυρίσουμε σε μία πολύ τεταμένη κατάσταση. Αυτό το άγχος και η προκατάληψη μειώθηκε με τα χρόνια, όταν άρχιζα να χειρίζομαι κι εγώ την κατάσταση όπως καταλαβαίνω και πιστεύω καλύτερα, όταν άρχισα να την ελέγχω καλύτερα. Πλέον δεν είναι τόσο αγχωτική αυτή η περίοδος, μπορεί και καθόλου. Καθόλου θα έλεγα πλέον. Έχω μια αγωνία να ολοκληρωθεί, να τελειώσει αλλά όλο αυτό, δηλαδή την απειλή-ήτανε μια απειλητική περίοδος για μένα, θα έλεγα και μάλιστα και άβολη με τους γονείς, έτσι; Στην αρχή αισθανόμουν άβολα, τώρα δεν είναι έτσι».

9. Η ιδανική μετάβαση ενός βρέφους από την οικογένεια στον

Β.Σ.

Υπάρχει ποικιλία απόψεων. Σχεδόν οι μισοί απαντήσεις δείχνουν ότι οι ερωτώμενοι είναι ικανοποιημένοι με το υπάρχον πρόγραμμα και δεν θα έκαναν καμία αλλαγή ή θα έκαναν μία μικρή αλλαγή ή επέκταση σε αυτό.

(Σ1) «Είμαι ευχαριστημένη με τη μέθοδο που ακολουθούμε. Αν το επέτρεπε ο Covid ίσως με την παρουσία γονέων, τουλάχιστον στην αρχή, είχαμε καλύτερα αποτελέσματα».

(Σ4) «Θα ήταν πιο ομαλή η μετάβαση των βρεφών και θα διευκόλυνε την όλη διαδικασία, εάν υπήρχε η δυνατότητα να επεκταθεί η περίοδος προσαρμογής των βρεφών

πέραν των τριών εβδομάδων από πλευράς γονέων, όταν φυσικά αυτό κρίνεται αναγκαίο και επιβεβλημένο.[...] θα επεδίωκα περισσότερες συναντήσεις με τους γονείς, όχι μόνο εξατομικευμένα, αλλά και ομαδικά με το σύνολο των γονέων της τάξης, προκειμένου να υπάρξει αλληλεπίδραση και ανταλλαγή απόψεων».

(Σ7) «Θα ακολουθούσα αυτό που γίνεται μέχρι τώρα. Για μένα λειτουργεί αυτό που γίνεται. Δηλαδή έρχεσαι την πρώτη φορά, γνωρίζεσαι, λες κάποια πράγματα. Είτε από την πρώτη είτε από την δεύτερη φορά μπαίνει το παιδάκι μέσα στο τμήμα για λίγη ώρα. Όχι, για μένα νομίζω πως λειτουργεί αυτό. Δεν ξέρω αν θα άλλαζα κάτι».

(Σ8) «Νομίζω ότι ίσως σε μεμονωμένες περιπτώσεις, ΣΕ ΜΕΜΟΝΟΜΕΝΕΣ περιπτώσεις, θα μπορούσαμε να είχαμε κάνει κάποιες αλλαγές στο πρόγραμμα. Δηλαδή θα μπορούσε να παραμένει και λίγο ο γονέας μέσα στην τάξη, αλλά σε μεμονωμένες περιπτώσεις. Νομίζω ότι το πρόγραμμα που ακολουθείται, σε γενικές γραμμές είναι ικανοποιητικό. Σε μεμονωμένες περιπτώσεις θα μπορούσαν να γίνουν κάποιες αλλαγές, ναι».

(Σ10) «Εντάξει, επειδή εδώ είμαστε και λίγα άτομα συγκεκριμένα και συνεννοούμαστε, δεν είναι ότι θα ήθελα να αλλάξω και κάτι από το συγκεκριμένο πρόγραμμα. Εεε ίσως να μείωνα λίγο τους χρόνους παραμονής στο σταθμό τις πρώτες μέρες. Όπως ας πούμε αν τύχαινε, να σε άλλο φορέα που εργαζόμουν που ξεκινούσαν με ένα τέταρτο αποκλειστικά την πρώτη μέρα σαν πρώτη γνωριμία. Τέταρτο, μισή ώρα και ανάλογα η κάθε δασκάλα έβλεπε το παιδί και συνεννοούνταν με τους γονείς. Το τέταρτο και η μισή ώρα νομίζω ότι βοηθάει, γιατί ίσα που προλαβαίνει το παιδί ας πούμε να δει το χώρο και δεν προλαβαίνει να συνειδητοποιήσει πολύ που είναι, οπότε βοηθάει νομίζω. Όχι ότι εδώ παραμένουνε πάρα πολύ, εντάξει είπαμε ότι είναι μισή ώρα με μία και σίγουρα ότι άμα κλαίει πάρα πολύ θα τηλεφωνήσουμε στους γονείς του να έρθουνε, δεν θα το αφήσουμε έτσι. Οπότε δεν έχω πολλά να αλλάξω».

Η παρουσία γονέων κατά την περίοδο προσαρμογής θα ήταν επιλογή κάποιων συναδέλφων.

(Σ2) «Ιδανικά θα έλεγα πως θα επέλεγα να υπάρχει και ο γονέας στο χώρο του Π.Σ. κατά τις πρώτες μέρες προσαρμογής του παιδιού, σε εξωτερικό χώρο και με λίγα παιδιά κάθε φορά σε κυλιόμενες συναντήσεις. Σιγά-σιγά και όσο μπορεί να παραμένει στο χώρο, χωρίς να δυσανασχετεί, ο χρόνος παραμονής αυξάνεται, χωρίς όμως να παραμένει για πρωινό ή μεσημεριανό. Έτσι το παιδί έχει την επαφή με τον γονέα στο χώρο που θα

παραμείνει μαζί μας και θα απασχοληθεί. Αυτό ίσως είναι αρκετό για την πρώτη εβδομάδα προσαρμογής».

(Σ5) «Νομίζω ότι το σχήμα που έχουμε επιλέξει, με την παρουσία των γονέων για μένα είναι το πιο ιδανικό, όπου δεν τραβάει πάρα πολύ, δηλαδή δεν συνεχίζεται για πάρα πολλές ημέρες, οπότε το παιδί κάνει τη συσχέτιση ότι εγώ-ο παιδαγωγός-επικοινωνεί με το γονέα λεκτικά, τέλος πάντων, βλεμματικά ότι έχει μια επαφή, βρίσκονται στον ίδιο χώρο στον οποίο μεταβαίνει το παιδί. Αυτός είναι ο στόχος μας, να εισπράξει το παιδί μία σχέση μεταξύ της οικογένειας και του παιδαγωγού. Επομένως, μέσα στα πλαίσια του δυνατού, τέλος πάντων, να αντιληφθεί ότι υπάρχει εμπιστοσύνη κι ότι υπάρχει το αίσθημα της ασφάλειας στον γονέα. Γι' αυτό είπα και προηγουμένως, επιθυμούμε ο γονέας να είναι σταθερός και αυτός που θα έχει το λιγότερο λυγμό και όχι ο διστακτικός γονέας που η πρώτη του σκέψη θα είναι να το πάρει το παιδί με το που θα κλάψει και να μην το ξαναφέρει. Θα πρέπει να είναι ο πιο αποφασισμένος».

(Σ9) «Σίγουρα θα έπρεπε να εμπλακούν και οι γονείς σ' αυτό το κομμάτι, γιατί τα μηνύματα που στέλνουν οι γονείς είναι πολύ σημαντικά. Και βέβαια θα έπρεπε να ακολουθήσουμε και τους ρυθμούς και την ιδιοσυγκρασία των παιδιών. Δεν μπορούμε να τα πιέσουμε για κάτι που δεν είναι ακόμα έτοιμα, πρέπει να τους δίνουμε χρόνο».

Πρόγραμμα με τη στήριξη της πολιτείας σε όλα τα επίπεδα είναι μια άλλη πρόταση.

(Σ3) «Ανά δύο παιδάκια την εβδομάδα, ώστε το καθένα να έχει την αποκλειστική αγκαλιά μιας δασκάλας. Σε κατάλληλες αίθουσες εξοπλισμένες με το ανάλογο παιδαγωγικό και υλικοτεχνικό υλικό. Το πρώτο διάστημα της μετάβασης να λαμβάνει χώρα στην αυλή του σχολείου, που και αυτή όμως να πληροί τις παραπάνω προδιαγραφές. Οι γονείς να δείχνουν a priori εμπιστοσύνη στο πρόσωπό μας και να μπορούμε απερίσπαστα να φέρουμε εις πέρας την παραδοσιακά δυσκολότερη χρονική περίοδο της σχολικής χρονιάς, αυτής της μετάβασης. Και με την στήριξη από την Πολιτεία σε οικονομικό, ακαδημαϊκό και θεσμικό επίπεδο προς αυτό το σκοπό. [...] Καλό θα ήταν βέβαια να υπήρχε ένα κοινό πρόγραμμα μετάβασης, σε πανελλαδικό επίπεδο, το οποίο θα ήταν αποτέλεσμα σχεδιασμού παιδαγωγών και μόνο, το οποίο όμως σε ένα θεσμικό πλαίσιο δεν θα μπορούσε να τεθεί υπό αμφισβήτηση και κρίση από τους γονείς».

Ακολουθούν δύο προτάσεις πολύ διαφορετικές από τις προηγούμενες. Η μεν μία εμπεριέχει ιδέες-δραστηριότητες που προωθούν την επαφή, τη συνεργασία και την

επικοινωνία Π.Σ.-οικογένειας-παιδιού, εντός και εκτός σχολικού πλαισίου. Η ιδέα (Σ6) περιλαμβάνει αρχικά συναντήσεις με τους γονείς, για ενημέρωση του σχεδίου, πριν έρθει σε επαφή με το παιδί.

«Πρώτα απ' όλα βέβαια, πριν μία παιδαγωγός πάει να επισκεφθεί ένα παιδί να το γνωρίσει, θα ήταν σημαντικές σίγουρα δύο συναντήσεις με τους γονείς, ίσως μία ομαδική σε όλους τους γονείς της καινούριας ομάδας και μετά ατομικές. Δηλαδή αν πούμε ότι γινότανε αυτό το πράγμα-το να πάμε στο σπίτι ενός παιδιού-σίγουρα θα έπρεπε να προηγηθούν τουλάχιστον δύο συναντήσεις, μία ομαδική και ατομική με κάθε γονέα οπωσδήποτε».

Όλο αυτό χρειάζεται αρκετή δουλειά από την πλευρά της παιδαγωγού, υποδομή και υποστήριξη, όπως αναφέρει.

«Εντάξει, χρειάζεται υποδομή, χρειάζεται βαθιά γνώση γιατί μετά είναι και η υποστήριξη».

Η συνάντηση με το παιδί μπορεί να προγραμματιστεί να γίνει είτε στο σπίτι του, είτε σε μία παιδική χαρά, για γνωριμία, για παιχνίδι. Έτσι δεν θα έχει το παιδί την εικόνα ότι η παιδαγωγός είναι μόνο στο σχολείο και το απομακρύνει από τους γονείς του.

«[...] Οπότε, εάν γινότανε για μένα μία επίσκεψη στο σπίτι του ή έκλεινες ένα ραντεβού σε μία παιδική χαρά με το γονέα, δηλαδή να έχει προγραμματιστεί φυσικά για ποιο λόγο θα γίνει, τι θα κάνουμε, Μπορεί να κάτσεις στο δωμάτιο του μισή ώρα να παίξεις. Μπορεί μισή ώρα να κάτσεις τη μια μέρα σπίτι του, μισή ώρα στην παιδική χαρά. Έτσι ώστε να μην είσαι το στατικό άτομο που είσαι εκεί πέρα στο σχολείο και παίρνεις το παιδί από τη μαμά. Και του κάνεις ας πούμε κακό».

Ο λόγος είναι-και παραθέτω ακριβώς τα λόγια:

«Για μένα κάτι πολύ υψηλού επιπέδου θα ήτανε να-μέσα από μία διαδικασία βέβαια τώρα, έτσι;-θα ήταν οι παιδαγωγοί, ακόμα να πηγαίνουμε μέχρι και στο σπίτι ενός παιδιού για να γνωριστούν. Το θεωρώ πάρα πολύ ιδανικό γιατί έτσι το παιδί βιώνει ένα τεράστιο σοκ κανονικά. Δηλαδή πρέπει να προσπαθήσεις πάρα πολύ για να είσαι κοντά σε αυτό που αισθάνεται το παιδί ψυχικά εκείνη την περίοδο».

Θα μπορούσε να γίνει εκδήλωση έναρξης σε μια αυλή με τους γονείς ή σε ένα πάρκο.

«[...] Και τώρα που το συζητάμε δηλαδή, δεν θα ήτανε κακό να γίνει και ένα πάρτι έναρξης της χρονιάς. Έστω σε μία αυλή, για να μαζευτεί όλη η ομάδα, χωρίς να φύγουν οι γονείς, να παίξουν, αν και αυτό είναι λίγο επικίνδυνο γιατί θα συνδέσουνε αυτό το γεγονός με τους γονείς τους. Θα μπορούσε όμως να γίνει πάλι σε ένα πάρκο ή σε έναν παιδότοπο, ας το πούμε. Αλλά λέμε πάρκο για να είναι δωρεάν και να μην υπάρχουν άλλα ζητήματα».

Με την έναρξη του προγράμματος προσαρμογής θα επέτρεπε την παρουσία γονέα στην τάξη παραπάνω από μία μέρα.

«[...] Από κει και πέρα, οπωσδήποτε το πρόγραμμα μόλις ξεκινήσει η κλασική σταδιακή προσαρμογή στο σταθμό, εεε...εγώ το 'χω κάνει κιόλας στην πράξη κάποια χρονιά, να μην αφήσω μία μέρα το γονέα μέσα αλλά δύο και τρεις, λιγότερη ώρα βέβαια τη δεύτερη και την τρίτη, -μα μην είναι αυτό απαγορευτικό και σοκαριστικό για εμάς να μείνει ο γονέας μέσα, γιατί τα πρώτα χρόνια δουλειάς φαινόταν πολύ πιο περίεργο. Τώρα αισθάνομαι κι εγώ πιο εξοικειωμένη να μιλήσω μαζί τους».

Επίσης, οι παιδαγωγοί μπορούν να φτιάξουν κατασκευή-δωράκι για τα παιδιά, μετά να φτιάξουν κάτι μαζί με τα παιδιά και να το πάρουν στο σπίτι ή ακόμα και να προμηθεύσουν με υλικά τους γονείς για να ετοιμάσουν με το παιδί μία απλή κατασκευή και να τη φέρουν στο σχολείο. Μπορεί να γίνει μία οικογενειακή φωτογράφιση την πρώτη μέρα στο σχολείο.

«Κάτι που είχα δει στο νηπιαγωγείο-εντάξει είναι στο νηπιαγωγείο αλλά αντίστοιχα πιστεύω μπορεί να γίνει σε Β.Σ. Έχουν φτιάξει μία πινακίδα οι δασκάλες που λέει πρώτη μέρα στο σχολείο και έχουν βγάλει οικογενειακή φωτογραφία και την έχουν μαζί τους. Αντίστοιχα θα ήταν ωραίο εμείς να τους έχουμε ετοιμάσει δωράκια στα παιδιά και να τους τα δώσουμε, να τα έχουμε φτιάξει εμείς. Αλλά στη συνέχεια να φτιάξουμε εμείς κάτι με τα παιδιά απλό για να υπάρχει αλληλεπίδραση του σχολείου με το σπίτι. Ίσως μπορούσε να γίνει και το αντίστροφο. Βέβαια να έχουμε συνηθιστεί με τους γονείς, να έχει οργανωθεί δηλαδή, ότι θα φτιάξετε κάτι και θα το φέρετε στο σχολείο. Αναμένει το παιδί. Για να καταλάβει ότι αυτό θα το πάμε στο σχολείο ή αυτό από το σχολείο θα το πάμε σπίτι. Αν αυτό ξεκινούσε να εφαρμοστεί σε έναν Π.Σ., ας πούμε, για αρχή θα έπρεπε να κάνουμε πάρα πολύ δουλειά εμείς. Δηλαδή σε μια περίπτωση που λέγαμε στους γονείς να φτιάξουν μία φάτσα. Αυτή η κίτρινη φάτσα είναι με ένα χαρτόνι, δύο μάτια, μία μύτη κλπ. Πιθανόν να έπρεπε να τους δίναμε ήδη το υλικό για να μην περιμένουμε να μπουν στη διαδικασία να πάνε να αγοράσουν και δεν είναι και σωστό δηλαδή αυτό».

Μια άλλη πρόταση είναι φωτογραφίες και βίντεο από τις πρώτες μέρες στον Π.Σ. να πηγαίνουν στο σπίτι και να τις βλέπουν τα παιδιά μαζί με του γονείς.

«[...] Από κει και πέρα, σαν καινούριο δεδομένο και που το σκεφτόμαστε και το λέμε, θα μπορούσε -βέβαια με όλα τα μέτρα δεοντολογίας, δηλαδή να τηρούμε τη δεοντολογία, θα μπορούσε ας πούμε να βγάζουμε φωτογραφίες τις πρώτες μέρες τις οποίες τις στέλνουμε απευθείας στο γονέα και τις χαζεύουνε στο σπίτι και μιλάνε γι' αυτό. Κι ας είναι μωρά, βλέπουνε την εικόνα. Έχει μεγάλη δύναμη η εικόνα.[...] Τώρα βέβαια θα μπορούσαν εκτός από τις φωτογραφίες να υπάρχουν και κάποια βίντεο. Στο παιχνίδι στην αυλή, στο ότι λέμε τραγούδια, βίντεο με μας που μιλάμε με τα παιδιά και τραγουδάμε ας πούμε ή χορεύουμε, και πάλι για να τα χαζεύουν τα παιδάκια. Να υπάρξει σύνδεση».

Η δε άλλη άποψη (Σ11) προτείνει μετάβαση εντός πλαισίου με τη συνεργασία με τους γονείς για τα παιδιά που αντιμετωπίζουν πρόβλημα στην προσαρμογή τους

«Ιδανικά λοιπόν μία μετάβαση για μένα, κατά την άποψή μου περιλαμβάνει, κυρίως στα παιδιά τα οποία θα έχουν πρόβλημα προσαρμογής, τακτικές κουβέντες και παραχάραξη πλάνου και κοινής γραμμής με τους γονείς τους. Πολύ συγκεκριμένα, μετάβαση σε μένα σημαίνει ότι μαθαίνω όλους τους χώρους του σχολείου. Σε κάθε χώρο ξεχωριστά επιλέγω και κάνω πολύ συγκεκριμένες δραστηριότητες για να δω τί τους αρέσει και σε τί είναι καλά και σε κάθε εκατοστό της τάξης και σε κάθε μέτρο της τάξης. [...]

Προτείνει τη συμμετοχή διαφόρων ειδικοτήτων, με την υποστήριξη της πολιτείας. Να υπάρχει ψυχολόγος, μουσικός, ειδικός παιδαγωγός, λογοθεραπευτής, να κάνουν τα παιδιά δραματοθεραπεία-μουσικοθεραπεία-χοροθεραπεία. Αυτά να γίνονται με συγκεκριμένο πρόγραμμα το οποίο υποστηρίζει και τα παιδιά αλλά και τους γονείς.

«Εγώ θα ήθελα ψυχολόγο να μπαίνει συνέχεια μες στην τάξη, θα ήθελα μουσικό να μπαίνει μες στην τάξη, θα ήθελα δραματοθεραπεία-χοροθεραπεία και μουσικοθεραπεία. Θα ήθελα όλους αυτούς τους θεραπευτές να μπαίνουνε μέσα στην τάξη, με rotation, γιατί έχουνε πάρα πολλά να δώσουνε. [...] τα παιδιά έχουν να πάρουν τόσα πράγματα από όλους αυτούς που θα μπορούσαμε να είμαστε μία μεγάλη τάξη, με την οποία θα έμπαινε μέσα κόσμος, με σωστά δομημένο πρόγραμμα χωρίς κανέναν να νιώθει ότι βιάζεται, ώστε κάποια στιγμή να γίνει σωστή σοβαρή μετάβαση. [...] Οπότε θεωρώ, αν είχα εγώ το ιδανικό θα ήτανε η ευνομούμενη και συντεταγμένη πολιτεία να θεσπίσει όλους εκείνους τους όρους και να βάλει όλες τις σύγχρονες ειδικότητες μέσα στη ζωή ενός Π.Σ., όχι απαραίτητα να το μετατρέψει σε ένα πολυκέντρο. Χρειάζονται όλοι. Χρειάζονται

λογοθεραπευτές....χρειάζονται όλοι. [...] Πόσο πιο εύκολο θα ήτανε για το γονιό, ο οποίος τρέχει, δεν ξέρει που να πρωτοπάει, να τα έχει όλα εκεί μέσα.[...] Με ανθρώπους οι οποίοι ξέρουν να αναγνωρίζουν τα σημάδια, τα πρώιμα σημάδια, γιατί υπάρχουνε, γιατί τα αναγνωρίζουμε εμείς που δεν ξέρουμε, δεν θα τα αναγνωρίσουν οι ειδικοί; [...] Παράλληλη στήριξη. Γιατί εγώ δεν είμαι εξειδικευμένος. Θα έπρεπε να υπάρχει ειδικός παιδαγωγός. Όταν έχεις παιδιά και βρέφη με ζητήματα, τα οποία τρώνε τους σοβάδες και κάνουν τυποποιημένες κινήσεις, προφανώς χρειάζεται ειδικός παιδαγωγός.[...] Η άποψή μου είναι ότι εκ βάθρων πρέπει να αναθεωρηθεί όλο το σύστημα και να μπούνε όλες οι ειδικότητες και οι σύγχρονες μέσα στη διαδικασία της ζωής του Π.Σ. ώστε να γίνεται ορθά η μετάβαση».

Κεφάλαιο 7. Συζήτηση αποτελεσμάτων

Μέσα από τη μελέτη των δεδομένων βγαίνουν τα εξής συμπεράσματα. Από τα γενικά χαρακτηριστικά φαίνεται ότι οι ερωτώμενοι επιθυμούν επιμόρφωση γενικά, και όχι μόνο σχετικά με τις μεταβάσεις. Για τους περισσότερους ερωτώμενους αντιλήφθηκα ότι δεν ήταν εύκολο να προσδιορίσουν την έννοια της μετάβασης, ακόμα κι εκείνη που είπαν ότι έχουν διδαχθεί αυτό το κεφάλαιο. Κάποιες απαντήσεις ήταν είτε αόριστες είτε επαναλάμβαναν την ερώτηση. (Πώς αντιλαμβάνεστε την έννοια της μετάβασης των βρεφών από την οικογένεια στον βρεφικό σταθμό.) Παρ' όλα αυτά τονίζουν μία σπουδαιότητα, μιλάνε για διαδικασία αλλαγής περιβάλλοντος, για φάση αποχωρισμού, για αποχωρισμό, απογαλακτισμό, προσκόλληση, ένταξη, λέξεις κλειδιά που έχουν άμεση σχέση με την έννοια της μετάβασης. Εκτιμώ όμως ότι δεν υπάρχει κατανόηση της έννοιας επακριβώς από τους όλους τους συναδέλφους.

Στο κομμάτι της προσαρμογής του βρέφους οι ερωτώμενοι απάντησαν πολύ εύκολα μέσα από την εμπειρία τους. Η προσαρμογή βιώνεται διαφορετικά από κάθε παιδί, καθώς το καθένα έχει τους δικούς του ρυθμούς και μεταφέρει τις δικές του εμπειρίες από το οικογενειακό περιβάλλον του στον Π.Σ. Παρ' όλ' αυτά, οι παιδαγωγοί κάνουν ότι είναι δυνατόν, ώστε αργά ή γρήγορα να κατακτήσουν τον πρώτο στόχο της νέας σχολικής χρονιάς, που είναι να έρχονται και να περνάνε τα παιδιά ευχάριστα στον Π.Σ.

Σχετικά με το πρόγραμμα μετάβασης στον Π.Σ. η ερώτηση αφορούσε την μετάβαση και όχι την προσαρμογή. Η πλειοψηφία των ερωτώμενων ανέπτυξε ξεκάθαρα πρόγραμμα προσαρμογής, γεγονός που επιβεβαιώνει την αρχική μου εκτίμηση ότι θεωρούν τις δύο λέξεις συνώνυμες. Παρ' όλ' αυτά έγινε αντιληπτό ότι σε πολλά σχολεία δεν υπάρχει πρόγραμμα προσαρμογής και κατ' επέκταση μετάβασης, και ότι ο τρόπος προσαρμογών ενώ πραγματοποιείται μετά από συνεννόηση των συναδέλφων εντός των Π.Σ., εντούτοις έχουν πολλά κοινά σημεία. Η σταδιακή είσοδος των παιδιών, ο σταδιακά αυξανόμενος χρόνος παραμονής στο σχολείο, σε μικρές ομάδες, με παρουσία ή όχι γονέων. Δύο από τους συναδέλφους γνωρίζουν τον όρο, ο ένας έχει διδαχθεί και επιμορφωθεί σχετικά και αναφέρει ότι στον Π.Σ. που εργάζεται, πριν το παιδί παραμείνει στο σχολείο, έχει πρωτίτερα επισκεφθεί το χώρο δύο φορές με τους γονείς. Αυτό ίσως παραπέμπει σε μετάβαση. Ο δεύτερος συνάδελφος τονίζει ότι είναι άλλο η μετάβαση και άλλο η προσαρμογή, ενώ στο χώρο που εργάζεται δεν υφίσταται κάποιο πρόγραμμα.

Επίσης, δύο από τους συναδέλφους με ρώτησαν κατά τη διάρκεια της συνέντευξης αν είναι το ίδιο ή διαφορετικό επειδή στις ερωτήσεις χρησιμοποιούσα τη λέξη μετάβαση, εκτός από την ερώτηση για την προσαρμογή των παιδιών. Ο ένας μάλιστα υποπτευόταν ότι η μετάβαση είναι κάτι διαφορετικό, με μεγαλύτερη βαρύτητα και πρότεινε δράσεις μετάβασης.

Όσον αφορά τους ανασταλτικούς ή ενισχυτικούς παράγοντες του έργου των παιδαγωγών κατά τη μεταβατική περίοδο, κατά γενική ομολογία, είναι οι γονείς και ακολουθούν οι συνάδελφοι. Η καλή συνεργασία και επικοινωνία με τους γονείς και με τους συναδέλφους δημιουργεί θετικό κλίμα γενικότερα και επηρεάζει θετικά και το παιδί (BROOKER, 2016). Αντίθετα, παρεμβατικοί γονείς, όσοι ακολουθούν το δικό τους πρόγραμμα για τους προσωπικούς τους λόγους δημιουργούν προβλήματα στον εργασιακό χώρο και δυσκολεύουν και το προσωπικό και την ομαλή ένταξη του παιδιού. Όπως και όταν δεν υπάρχει καλή συνεννόηση με τους συναδέλφους είναι δύσκολο και σίγουρα όχι ευχάριστο να βρίσκεσαι στο χώρο εργασίας. Θέματα που άπτονται της διοίκησης και του γραφείου συνήθως δεν διευκολύνουν τις παιδαγωγικές διαδικασίες, κάπως θα πρέπει να βρεθεί μία χρυσή τομή.

Για να μπορέσουν οι παιδαγωγοί να συνδεθούν με τα παιδιά, είναι απαραίτητο να τους δημιουργήσουν συναισθηματική ασφάλεια. Τα πρώτα εργαλεία που έχουν στα χέρια τους είναι η αγκαλιά, το άγγιγμα και η φωνή. Με αυτά και σε συνδυασμό με απασχόληση και φροντίδα γενικότερα, προσπαθούν να κερδίσουν την εμπιστοσύνη τους (Twardosz, 2005; Ostrosky & Jung). Το θετικό κλίμα με τους γονείς, η ειλικρινής επαφή μαζί τους, η ανταλλαγή πληροφοριών για το παιδί και την καθημερινότητα του, όλα αυτά μπορούν να βοηθήσουν να δυναμώσει η συνεργασία.

Βέβαια, οι πρώτες μέρες ή εβδομάδες έχουν αποδειχτεί πολύ δύσκολες για όλους τους εμπλεκόμενους, ο καθένας για δικούς του λόγους, όλοι κατανοητοί και σεβαστοί (Datler W. , Stevens, Reisner, & Malmberg, 2012). Από όλα όσα ειπώθηκαν αν μπορούσα να βάλω έναν τίτλο, θα ήταν άγχος. Άγχος και αγωνία, για να πάνε όλα καλά, να μην τραυματιστεί κανείς, αν θα ανταπεξέλθουν οι συνάδελφοι, πώς θα είναι με τους γονείς. Κλάματα, σωματικοί και ψυχολογική κόπωση. Σκέψεις και συναισθήματα γνωστά σε όλους.

Τέλος, με το να βάλω αυτή την ερώτηση στη συνέντευξη, κατέληξα στο συμπέρασμα ότι δεν γίνεται ουσιαστικά μετάβαση, αλλά προσαρμογή στους Π.Σ. και ότι

αν οι ερωτώμενοι είχαν τη δυνατότητα να κάνουν μια αλλαγή αυτή δεν σημαντική, πέρα από δύο συναδέλφους.

Κεφάλαιο 8. Συμπεράσματα

Σύμφωνα με το θεωρητικό πλαίσιο η έννοια της μετάβασης είναι ουσιαστικά το πέρασμα, η είσοδος σε μία νέα κατάσταση, σε ένα νέο χώρο, με καινούρια, διαφορετικά δεδομένα, από τα προηγούμενα, στα οποία πρέπει να προσαρμοστεί το εκάστοτε άτομο (Bronfenbrenner, 1979; Butter & Ostrosky, 2018; Anna Kieng στο (Γουργιώτου, 2014)). Στη συγκεκριμένη εργασία έγινε μία προσπάθεια να διερευνηθεί πώς οι παιδαγωγοί διαχειρίζονται τη μετάβαση του βρέφους από την οικογένεια στο Β.Σ. Λίγοι ήταν οι συνάδελφοι που χρησιμοποίησαν λέξεις οι οποίες σχετίζονται με την έννοια της μετάβασης, όμως το γενικό συμπέρασμα είναι ότι οι ερωτώμενοι σύμφωνα πάντα με τις απαντήσεις τους δεν κάνουν μετάβαση του βρέφους από το σπίτι, κάνουν προσαρμογή του βρέφους στον Β.Σ. Επιπλέον έγινε σαφές ότι δεν γνωρίζουν επακριβώς τί είναι μετάβαση και τι μπορεί να σημαίνει όλο αυτό.

Επομένως είναι απαραίτητη η επιμόρφωση όλων των παιδαγωγών και μάλιστα η συνεχής επιμόρφωση για διάφορα θέματα. Διότι ειπώθηκε από συναδέλφους ότι έχουν διδαχθεί το αντικείμενο, αλλά πριν από κάποια χρόνια. Άρα, είτε για υπενθύμιση, είτε επειδή τα δεδομένα αλλάζουν, είτε επειδή δεν γνωρίζουμε θα ήταν καλό για όλους να ενημερωθούμε. Σε αυτό μία πρόταση είναι να φροντίσει ο κάθε δήμος να επιμορφώνει κατά καιρούς το προσωπικό του, να του παρέχει τα εφόδια για να εφαρμόζει καινούρια δεδομένα προς όφελος όλων. Ίσως, αν γινόταν μετάβαση, όλα αυτά τα αρνητικά συναισθήματα που νιώθουν οι παιδαγωγοί τον πρώτο καιρό των προσαρμογών να ήταν λιγότερο έντονα.

Θεωρητικά, η μετάβαση δεν μπορεί να γίνει μία χρονιά, μία φορά, σε ένα βρεφικό τμήμα, ενός Π.Σ. Η μετάβαση πρέπει να καλλιεργηθεί. Πρέπει να είναι συνεχής, πρέπει να γίνει βίωμα από τη βρεφική ακόμα ηλικία. Χρόνο με το χρόνο, οι εκπαιδευμένοι παιδαγωγοί ενισχύουν την κοινωνική και ψυχική ανθεκτικότητα του παιδιού, ώστε να μπορεί κάποια στιγμή να διαχειρίζεται μόνο του τις μεταβάσεις του με επιτυχία, δηλαδή με λιγότερο ψυχικό κόστος. Αποτελέσματα ερευνών δείχνουν ότι τα παιδιά που έχουν κατακτήσει κοινωνικές και συναισθηματικές δεξιότητες από πολύ μικρή ηλικία, έχουν θετικές συνέπειες μεγαλώνοντας, ακόμη και ως ενήλικες (National Scientific Council on the Developing Child, 2004b; Shonkoff & Phillips, 2000) στο (McLaughlin, Aspden, & Clarke, 2017).

Όσον αφορά το νέο ξεκίνημα των βρεφών, λαμβάνοντας υπόψιν την ηλικία που θα ξεκινήσουν τον Π.Σ. και τον ισχυρό δεσμό μεταξύ βρέφους/γονέα, είναι λογικό να γίνει ομαλή διακοπή της σχέσης, αρχικά, κι έπειτα ομαλή είσοδος στον Π.Σ. Με αργά και σταθερά βήματα και ενέργειες. Για να συμβεί όμως όλο αυτό χρειάζεται χρόνος και οι εργαζόμενοι γονείς δεν διαθέτουν απεριόριστο. Επομένως, η Πολιτεία θα πρέπει να φροντίσει να διευκολύνει τους εργαζόμενους γονείς για όσο διαρκεί η μεταβατική περίοδος. Θα πρέπει προηγουμένως, όμως, να έχει συμπεριληφθεί στον Πρότυπο Κανονισμό, ίσως, πάντως να έχει γνωστοποιηθεί και επισημοποιηθεί.

Όσοι ασχολούνται με το σχεδιασμό παιδαγωγικών προγραμμάτων θα πρέπει να αναγνωρίσουν την σπουδαιότητα της μετάβασης και να δώσουν βαρύτητα στη βρεφική ηλικία. Έρευνες έχουν διαπιστώσει ότι, οι δομές του εγκεφάλου που επηρεάζουν τον τρόπο που μαθαίνουν τα παιδιά, έχουν σχηματιστεί μέχρι τα δύο πρώτα χρόνια ζωής (Lally, 2010). Μέσα από τις μεταβάσεις τα παιδιά μαθαίνουν να ενισχύουν την ψυχική τους ανθεκτικότητα και προετοιμάζονται για τις επόμενες μεταβάσεις, και είναι πολλές. Κατά τους Corsaro & Molinari (2008) οι εμπειρίες της προσχολικής ηλικίας αποτελούν τη βάση για την μάθηση που έπεται και κάθε εμπειρία είναι μία προετοιμασία το επόμενη αλλαγή (Dunlop, 2015). Συνεπώς, δεν πρέπει να χάνεται χρόνος και να δημιουργηθούν προγράμματα μετάβασης από τη βρεφική ηλικία.

Κεφάλαιο 9. Επέκταση της έρευνας

Αρχικά, θα μπορούσε να πραγματοποιηθεί η έρευνα και σε άλλα σχολεία εντός και εκτός Νομού Αττικής, καθώς το δείγμα είναι περιορισμένο. Επιπλέον, θα μπορούσε να διερευνηθεί η άποψη της διοίκησης για τις μεταβάσεις ή για τις προσαρμογές. Επίσης, αν οι παιδαγωγοί είναι διατεθειμένοι να εμπλακούν σε σχολείο που δουλεύει τις μεταβάσεις, καθώς απαιτεί πολύ προσωπική εργασία, ίσως και εκτός ωραρίου, π.χ. δανείζομαι την ιδέα να επισκέπτεται ο παιδαγωγός το παιδί εκτός σχολείου.

Αναφορές

- Bronfenbrenner, U. (1979). *The Ecology of Human Development*. HARVARD UNIVERSITY PRESS.
- BROOKER, L. (2016). *Ομαλή μετάβαση στην προσχολική ηλικία*. (Μ. Σακελλαρίου, Ed., & Γ. Σκαρβέλη, Trans.) ΑΘΗΝΑ: Πεδίο.
- Butler, A., & Ostrosky, M. (n.d.). *Reducing Challenging Behaviors during Transitions: Strategies for Early Childhood Educators to Share with Parents* .
- Butter, A., & Ostrosky, M. (2018, September). Retrieved from <https://www.naeyc.org/resources/pubs/yc/sep2018/reducing-challenging-behaviors-during-transitions>
- Caspe, M., Lopez, M., & Chattrabhuti, C. (2015). *Four Important Things to Know About the Transition to School*. Harvard Family Research Proje. Retrieved from <http://www.polkdecat.com/NaturalResources0315.pdf>
- Cathy, O. (2017). *Weapons of Math Destruction: How Big Data Increases Inequality and Threatens Democracy*. Chicago: Crown Random House.
- Cherrington, S., & McLaughlin, T. (2018, September 7). [New Zealand] Intentional Teaching and Social-Emotional Skills in New Zealand. New Zealand. Retrieved from https://www.childresearch.net/projects/ecec/2018_03.html
- COHEN, L., MANION, L., & MORRISON, K. (2008). *Μεθοδολογία εκπαιδευτικής έρευνας* (5η Έκδοση ed.). ΜΕΤΑΙΧΜΙΟ.
- Datler, W., Stevens, K., Reisner, N. H., & Malberg, L.-E. (2012, Jun). Toddlers' transition to out-of-home day care: Settling into a new care environment. *35*(3), 439-451. doi:10.1016/j.infbeh.2012.02.007
- Dockett, S., & Perry, B. (n.d.). Starting School: Effective Transitions. *Early Childhood Research and Practice*, *3*(2), p. 19. Retrieved from https://www.researchgate.net/publication/26390891_Starting_School_Effective_Transitions

- Dunlop, A.-W. (2015). The developing child in society: making transition. In M. Reed, & R. Walker, *A Critical Companion to Early Childho* (pp. 142-153). London: SagePublications Ltd. Retrieved from https://strathprints.strath.ac.uk/43850/1/Dunlop_SAGE_2015_The_developing_child_in_society.pdf
- Early, D., Pianta, R., Taylor, L., & Cox, M. (2001, September). Transition Practices: Findings from a National Survey of Kindergarten Teachers. *Early Childhood Education Journal*, 28(3), pp. 199-207. doi:10.1023/A:1026503520593
- Epstein, J. L. (2002). *SCHOOL, FAMILY, AND COMMUNITY PARTNERSHIPS*. Retrieved from https://www.sagepub.com/sites/default/files/upm-binaries/6799_epstein_ch_1.pdf
- Eurydice*. (n.d.). Retrieved from Early childhood education and care : https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/early-childhood-education-and-care-33_en
- Eurydice*. (n.d.). Retrieved from Glossary: https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/glossary-26_en#INFCE
- Fabian, H. (n.d.). *A Seamless Transition?* Institute of Education (Crewe), The Manchester Metropolitan University, Crewe Cheshire. Retrieved from https://education.unimelb.edu.au/__data/assets/pdf_file/0003/3551151/fabian1.pdf
- Fabian, H. (n.d.). *A seemles transition?* The Manchester Metropolitan UniversityInstitute of Education (Crewe). Retrieved from <https://extranet.education.unimelb.edu.au/LED/tec/pdf/fabian1.pdf>
- Fein, G., Gariboldi, A., & Boni, R. (1993). The adjustment of infants and toddlers to group care: The first 6 months. *Early Childhood Research Quarterly*, pp. 1-14. Retrieved from https://www.academia.edu/36601915/The_adjustment_of_infants_and_toddlers_to_group_care_The_first_6_months

- Fernandez, M. (2004). *A SURVEY STUDY OF ENTRY TRANSITION PRACTICES USED BY TEACHERS OF INFANTS AND TODDLERS*. UNIVERSITY OF NORTH TEXAS. Retrieved from <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.1011.4931&rep=rep1&type=pdf>
- Guanglun, M. M., Yang, H., & Yan, W. (2017, October). Building resilience of students with disabilities in China: The role of inclusive education teachers. *Teacher and Teaching Education*, pp. 125-134.
- Harper, L. (2016, November). Supporting Young Children's Transitions to School: Recommendations for Families. *Early Childhood Journal*. doi:10.1007/s10643-015-0752-z
- Ho, J., & Funk, S. (2018, March). Promoting Young Children's Social and Emotional Health. *Vol. 73*(No. 1). Retrieved from <https://www.naeyc.org/resources/pubs/yc/mar2018/promoting-social-and-emotional-health>
- Huntington, D., Provence, S., & Parker, R. (1992). *ΗΜΕΡΗΣΙΑ ΑΓΩΓΗ ΚΑΙ ΦΡΟΝΤΙΔΑ ΜΙΚΡΩΝ ΠΑΙΔΙΩΝ (Από τη γέννηση μέχρι τριών ετών)*. (Ε. Κ. Καλατζή, & Ε. Τ. Τζίμα, Trans.) ΑΘΗΝΑ.
- Joseph, G., & Strain, P. (n.d.). *Building Positive Relationships with Young Children*. Vanderbilt University . Retrieved from <http://csefel.vanderbilt.edu/modules/module1/handout5.pdf>
- Laevers, F., Daems, M., De Bruyckere, G., Declercq, B., Moons, J., Silkens, K., . . . Van Kessel, M. (2005). *Well-being and Involvement in Care Settings. A Process-oriented Self-evaluation Instrument For Care Settings. Manual SICS*. (Kind & Gezin [Child & Family], & Research Centre for Experiential Education Leuven Un, Eds.) Belgium. Retrieved from <https://www.kindengezin.be/img/sics-ziko-manual.pdf>
- Lally, R. (2010, November). School Readiness Beginw in Infancy. *kappanmagazine.org*, p. 5. Retrieved from <https://www.calfund.org/wp-content/uploads/School-Readiness-Begins-in-Infancy-.pdf>

- Leavers, F. (2010). The Experiential Education Project. In *Improving the Quality of Childhood in European Union - Current Perspectives*. East Sussex, UK: ECSWE (European Council for Steiner Waldorf Education). Retrieved from https://www.researchgate.net/publication/344072515_The_Experiential_Education_Project
- Lombardi, J. (1992). *Beyond Transition: Ensuring Continuity in Early Childhood Services*. ERIC DIGEST. Retrieved from <https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED345867.pdf>
- McClellan, D., & Lilian G., K. (2001). *Assessing Young Children's Social Competence*. ERIC Digest. University of Illinois, Children's Research Center. Champaign IL.: ERIC Clearinghouse on Elementary and Early Childhood Education. Retrieved from <https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED450953.pdf>
- McLaughlin, T., Aspden, K., & Clarke, L. (2017). How do teachers support children's social-emotional competence? Strategies for teachers. *EARLY CHILDHOOD FOLIO*, 21(No 2). Retrieved from <https://doi.org/10.18296/ecf.0041>
- Morkel, V., & McLaughlin, T. (2015). Promoting Social and Emotional Competencies in Early Childhood: Strategies for Teachers. *16*(1). Retrieved from <https://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ1240550.pdf>
- Morrissey, J. (2018, August 2). *The New York Times*. Retrieved from How to Write a Good College Application Essay: <https://www.nytimes.com/2018/08/02/education/learning/writing-college-application-essay.html?rref=collection%2Fsectioncollection%2Feducation&action=click&contentCollection=education®ion=rank&module=package&version=highlights&contentPlacement=2&pgtype=s>
- Moving On: Supporting Children's Transitions in the Early Years*. (n.d.). Retrieved from https://www.towerhamlets.gov.uk/Documents/Children-and-families-services/Early-Years/Moving_On_Supporting_Childrens_Transitions_in_the_Early_Years.pdf

- Niesel, R., & Griebel, W. (2005, January). Transition competence and resiliency in educational institutions. Retrieved from https://www.researchgate.net/publication/229004637_Transition_competence_and_resiliency_in_educational_institutions
- Nolan, A., Hamm, C., NcCartin, J., Hunt, J., Scott, C., & Barty, K. (2009). *Outcomew & Indicators of a Positive Start to School*. VICTORIA UNIVERSITY.
- Ostrosky, M. M., & Jung, E. Y. (n.d.). *Building Positive Teacher-child Relationships*. Child Care and Head Start Bureaus, Departmenr of Health and Human Services. Retrieved from <http://csefel.vanderbilt.edu/briefs/wwb12.pdf>
- Recchia, S. L. (2012, July). Caregiver-child relationships as a context for continuity in childcare. *Early Years*(32), pp. 143-157.
- Sakellariou, M., Anagnostopoulou, R., & Strati, P. (2015). Οι παράγοντες που επηρεάζουν την ομαλή μετάβαση των παιδιών από την οικογένεια στο Βρεφονηπιακό και Παιδικό Σταθμό. *Πρακτικά 2ου Διεθνούς Συμποσίου Προσχολικής Παιδαγωγικής «Μετασχηματιστική Παιδαγωγική και Μάθηση στην Παιδική Ηλικία»Ατ: Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων*. Ιωάννινα. Retrieved from https://www.researchgate.net/publication/327720170_Oi_paragontes_pou_epereazoun_ten_omale_metabase_ton_paidion_apo_ten_oikogeneia_sto_Brephonepiako_kai_Paidiko_Stathmo
- (2016). *Te Whāriki – Early childhood curriculum*. Ministry of Education, Thorndon Wellington, New Zealand. Retrieved from <https://www.education.govt.nz/assets/Uploads/Te-Whariki-Early-Childhood-Curriculum-04-11-low-res.pdf>
- THE PYRAMID MODEL FOR SUPPORTING SOCIAL EMOTIONAL COMPETENCE IN INFANTS AND YOUNG CHILDREN FACT SHEET. (2009). South Florida. Retrieved from https://challengingbehavior.cbcs.usf.edu/docs/pyramid_model_fact_sheet.pdf
- (2008). *Transition: a positive start to school*. The University of Melbourne. Retrieved from <https://www.education.vic.gov.au/Documents/about/research/transitionliterature/ereview.pdf>

- Trifan, I. M. (2015). Promoting The Emotional Wellbeing of Preschoolers. *Education, Reflection, Development*. Cluj-Napoca, Romania: Elsevier Ltd. doi:doi: 10.1016/j.sbspro.2015.11.280
- Twardosz, S. (2005). *Expressing Warmth and Affection to Children*. USA: The Child Care and Head Start Bureaus.
- Winnicott, D. W. (1953). Transitional Objects and Transitional Phenomena—A Study of the First Not-Me Possession¹. *International Journal of Psycho-Analysis*, 89-97. Retrieved from <https://icpla.edu/wp-content/uploads/2013/02/Winnicott-D.-Transitional-Objects-and-Transitional-Phenomena.pdf>
- ΑΛΕΞΙΑΔΟΥ, Α.-Σ. (2012). Οσυναισθηματικός δεσμός βρέφους με το πρόσωπο φροντίδας και οι συνέπειες αυτού στη μετέπειτα εξέλιξη των παιδιών. *ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟΣ ΛΟΓΟΣ*, pp. 131-140. Retrieved from http://www.plogos.gr/ΤΕΥΧΗ/2012_1/5ALEXIADOU.pdf
- Βλάχου, Μ. (2019). *Η ομαλή μετάβαση στα πλαίσια της προσχολικής εκπαίδευσης*. Θεσσαλονίκη: Ρώμη.
- Βρυγιώτη, Κ. Π., Κυρίδης, Α. Γ., Σιβροπούλου-Θεοδοσιάδου, Ε., & Χρυσάφιδης, Κ. (n.d.). *Οδηγός Γονέα*. ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΑΤΑΚΗ. Retrieved from http://www.pischools.gr/preschool_education/γρ_γλικο/odig_gonea.pdf
- Γουργιώτου, Έ. (Ed.). (2014). *Μετάβαση & συνέχεια στην εκπαίδευση Θεωρητικές και ερευνητικές προσεγγίσεις* (2η ed.). Εκδόσεις Δισίγμα.
- ΚΑΛΠΙΝΗ-ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ, Χ., & ΘΕΟΔΩΡΑΤΟΥ-ΜΠΕΚΟΥ, Μ. (2013). Εξέλιξη και προσαρμογή του παιδιού στο σχολικό περιβάλλον. *ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟΣ ΛΟΓΟΣ*, pp. 117-126. Retrieved from http://www.plogos.gr/ΤΕΥΧΗ/2013_2/5papadopolou.pdf
- Παππά, Β. (2016). *Γονείς σε κρίση. Η διαχείριση της απώλειας και της αλλαγής*. ΟΚΤΩ.
- (2009). *Πρόγραμμα για την καλλιέργεια, την αγωγή και τη φροντίδα παιδιών προσχολικής ηλικίας*. Retrieved from <http://www.ppps.ecd.uoa.gr/programma.pdf>

Πρότυπος Κανονισμός Λειτουργίας Δημοτικών Παιδικών και Βρεφονηπιακών Σταθμών
Κ.Υ.Α. 41087/2017. (n.d.). *ΦΕΚ Β' 4249/5-12-2017*.

ΣΙΔΗΡΟΠΟΥΛΟΥ, Τ., ΔΗΜΗΤΡΙΑΔΗ, Σ., & ΡΑΛΛΗ, Α. (2011). Η μετάβαση του μικρού παιδιού σε διαφορετικά εκπαιδευτικά περιβάλλοντα περιβάλλοντα. *ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟΣ ΛΟΓΟΣ*, pp. 63-83. Retrieved from http://www.plogos.gr/ΤΕΥΧΗ/2011_1web/4sidiropoulou.pdf

Παράρτημα

A) Ενδεικτική απομαγνητοφωνημένη συνέντευξη

Ερώτηση: Πόσο ετών είστε, ποιες οι σπουδές σας και πόσα χρόνια εργάζεστε σε Π.Σ.

Απάντηση: *Είμαι 49 ετών. Είμαι Τ.Ε. παιδαγωγός προσχολικής ηλικίας και εργάζομαι 23 χρόνια.*

Ερώτηση: Πόσα παιδιά είναι στο τμήμα και ποια η ηλικία τους;

Απάντηση: *Είναι 12 παιδιά από 18-30 μηνών.*

Ερώτηση: Πόσοι παιδαγωγοί;

Απάντηση: *Είναι μία παιδαγωγός Τ.Ε. και μία Δ.Ε.*

Ερώτηση: Πώς αντιλαμβάνεστε την έννοια της μετάβασης;

Απάντηση: *Τα βρέφη ζουν στο οικογενειακό τους περιβάλλον, καθώς και στο κοινωνικό και καλούνται να μεταβούν στο σχολικό περιβάλλον του Π.Σ., εεεε...να ανταποκριθούν στις συνθήκες του νέου περιβάλλοντος.*

Ερώτηση: Με ποιον τρόπο γίνεται η μετάβαση των παιδιών που έρχονται για πρώτη φορά στο σχολείο σας;

Απάντηση: *Η μετάβαση γίνεται συνοδεία των γονέων ή των κηδεμόνων τους, εεεε...με στενή επικοινωνία και συνεργασία, εεεε..... και..... λαμβάνοντας τις απαραίτητες πληροφορίες για το κάθε βρέφος από αυτούς.*

Ερώτηση: Τι μπορούν να κάνουν οι παιδαγωγοί για να υποστηρίξουν τις μεταβάσεις και τις προσαρμογές των μικρών παιδιών;

Απάντηση: *Αρχικά, λαμβάνοντας τις απαραίτητες πληροφορίες για το κάθε παιδί ξεχωριστά και... κατόπιν.....εφαρμόζοντας τις παιδαγωγικές τους γνώσεις καθόλη τη διάρκεια παραμονής του παιδιού στον Π.Σ. εεεε.....υπάρχει συνεχής αλληλεπίδραση και επικοινωνία με τους γονείς, στοχεύοντας στην ομαλή προσαρμογή του κάθε παιδιού.*

Ερώτηση: Τι κάνετε με ένα παιδί που κλαίει, όταν το αφήνει ο γονέας του για να φύγει;

Απάντηση: *Αρχικά, με ήρεμη φωνή και αγκαλιά, προσπαθώ να το καθησυχάσω, να....νιώσει ασφάλεια. Και κατόπιν, να στρέψω την προσοχή του αλλού, ώστε να πάρει την πρωτοβουλία, να....νιώσει την ανάγκη σιγά-σιγά να.....ασχοληθεί με ό,τι του κέντρισε το ενδιαφέρον.....Αυτό απαιτεί χρόνο και γι' αυτό στην αρχή ασχολούμαστε μαζί του με*

διάφορα παιχνίδια, διαβάζουμε παραμύθια εεεε.....έχοντάς το αγκαλιά, τραγουδάμε κλπ. Εμμμ...κατά τον αποχωρισμό του μιλάμε, του εξηγούμε, χαιρετάμε το γονέα και πηγαίνουμε στο χώρο απασχόλησης.

Ερώτησης: Πότε θεωρείτε ότι ένα παιδί έχει προσαρμοστεί;

Απάντηση: Ένα παιδί όταν έρχεται χαρούμενο, όταν επιζητά τον Π.Σ. και τα άλλα παιδιά.....όταν εκδηλώνει τα συναισθήματά του και....ανταποκρίνεται εεεε.....επαρκώς στις ανάγκες και τους κανόνες τις τάξεις, τότε θεωρώ πως έχει προσαρμοστεί στο νέο περιβάλλον του Π.Σ. Επίσης, όταν μπορεί να συνεργαστεί με τις παιδαγωγούς και δεν εκδηλώνει αρνητικά συναισθήματα ή δεν έχει αρνητική συμπεριφορά.

Ερώτηση: Υπάρχει κάποιο συγκεκριμένο πρόγραμμα μετάβασης που ακολουθεί το σχολείο; Γίνονται κάποιες εκδηλώσεις;

Απάντηση: Υπάρχει συγκεκριμένο πρόγραμμα προσαρμογής. Υπάρχει η γενική κατεύθυνση από τη διεύθυνση. Αλλά για κάθε παιδί η διαδικασία προσαρμογής ορίζεται από την υπεύθυνη του σταθμού και την παιδαγωγό σε συνεργασία με τους γονείς. Για το κάθε παιδί ορίζεται ο χρόνος παραμονής του στον Π.Σ. σύμφωνα με την ικανότητά του να το δεχτεί. Στην αρχή ορίζεται σε 30 λεπτά περίπου και σταδιακά αυξάνεται ο χρόνος. Ένα καλό πλάνο είναι αν στο τέλος της πρώτης εβδομάδας μπορεί να μείνει μιάμιση με δύο ώρες το μέγιστο. Αυτό όμως ορίζεται κάθε φορά από τη συμπεριφορά που θα έχει το παιδί.

Ερώτηση: Συμφωνείτε με αυτή τη στρατηγική;

Απάντηση: Δεν θα άλλαζα κάτι.

Ερώτηση: Κατά τη φοίτησή σας, διδαχθήκατε σχετικά με αυτό το μεταβατικό στάδιο της ζωής των μικρών παιδιών και πώς να το υποστηρίξετε;

Απάντηση: Ναι, έχω διδαχθεί κατά τη φοίτησή μου πώς να υποστηρίξω το κάθε παιδί κατά την προσαρμογή του, όμως στην πράξη είναι πολύ διαφορετικά και η εμπειρία παίζει πολύ σημαντικό ρόλο σε αυτό.

Ερώτηση: Θα θέλατε επιπλέον επιμόρφωση σχετικά με τη μετάβαση;

Απάντηση: Επιμόρφωση χρειάζεται πάντα, σε όλα τα θέματα. Θα..... έλεγα πως επιβάλλεται γιατί η επιστήμη εξελίσσεται και πρέπει να ενημερωνόμαστε διαρκώς.

Ερώτηση: Πώς δημιουργείτε σχέσεις εμπιστοσύνης με τους γονείς;

Απάντηση: Ο βασικός τρόπος επικοινωνίας είναι διά ζώσης κατά την προσέλευση και την αποχώρηση. Αν κάποιος άλλος ενήλικας φέρνει και παίρνει το παιδί, τότε η επικοινωνία είναι τηλεφωνική. Επίσης, ορίζονται κάποιες συναντήσεις κατόπιν συνεννόησης για

συζήτηση και ενημέρωση του γονέα, σε χρόνο εντός ωραρίου λειτουργίας του Π.Σ. Επίσης, ορίζεται κάθε χρόνο μία συγκέντρωση γονέων στο χώρο του Π.Σ., συνήθως στην αρχή της χρονιάς.

Ερώτηση: Ιδανικά, πώς θα σχεδιάζατε εσείς να γίνονται οι πρώτες μεταβάσεις των βρεφών από το οικογενειακό περιβάλλον στο σχολικό;

Απάντηση: *Ιδανικά θα έλεγα πως θα επέλεγα να υπάρχει και ο γονέας στο χώρο του Π.Σ. κατά τις πρώτες μέρες προσαρμογής του παιδιού, σε εξωτερικό χώρο και με λίγα παιδιά κάθε φορά, σε κυλιόμενες συναντήσεις. Σιγά-σιγά και όσο μπορεί να παραμείνει στον χώρο, χωρίς να δυσανασχετεί, ο χρόνος παραμονής αυξάνεται, χωρίς όμως να παραμένει για πρωινό ή μεσημεριανό. Έτσι το παιδί έχει την επαφή με τον γονέα στο χώρο που θα παραμείνει μαζί μας και θα απασχοληθεί. Αυτό ίσως είναι αρκετό για την πρώτη εβδομάδα προσαρμογής.*

Ερώτηση: Ποια είναι τα συναισθήματά σας, οι σκέψεις σας κατά την περίοδο των μεταβάσεων και των προσαρμογών;

Απάντηση: *Η περίοδος προσαρμογής είναι μια ιδιαίτερα αγχωτική περίοδος. Αγωνία να ανταποκριθώ στο ρόλο μου, προσπάθεια να βρίσκω λύσεις σε κάθε δύσκολη αντίδραση του παιδιού και φυσικά άγχος αν θα συνεργαστούν οι γονείς μαζί μας στο βαθμό που το επιθυμούμε.*

Ερώτηση: τι είναι αυτό που σας δυσκολεύει ή σας διευκολύνει κατά την περίοδο των μεταβάσεων και των προσαρμογών;

Απάντηση: *Με δυσκολεύει όταν έχω γονείς που δεν συνεργάζονται με τον τρόπο που θέλουμε να κάνουμε την προσαρμογή. Όταν πιέζουν να παραμείνει το παιδί περισσότερο χρόνο από αυτόν που εμείς κρίνουμε ότι μπορεί να αντέξει το παιδί. Το αντίθετο κάνει πιο εύκολη τη ζωή μας και φυσικά έχει θετικό αντίκτυπο και στο παιδί.*

Ερώτηση: Οι ερωτήσεις μου τελείωσαν. Υπάρχει κάτι που θα θέλατε να συμπληρώσετε;

Απάντηση: *Θα κλείσω με μια θετική παρατήρηση. Παρόλο που κάθε χρόνο δεν λείπουν οι γονείς που δεν είναι ιδιαίτερα συνεργάσιμοι, θα αναφέρω ότι με την πάροδο του χρόνου οι γονείς γίνονται όλο και πιο συνεργάσιμοι. Είναι νέοι άνθρωποι που αν τους εξηγήσεις τους λόγους και τον τρόπο που πρέπει να γίνει η προσαρμογή, είναι θετικοί σ' αυτό. Ας περάσουμε το μήνυμα ότι η σωστή συνεργασία είναι προς όφελος των παιδιών.*

Σας ευχαριστώ πολύ για το χρόνο σας!

B) Έντυπο συναίνεσης

Στα πλαίσια της διπλωματικής μου εργασίας στον τομέα της «Παιδαγωγικής» του Πανεπιστημίου Δυτικής Αττικής, διεξάγω επιστημονική έρευνα. Ο σκοπός της έρευνας είναι να διερευνήσει το ζήτημα της μετάβασης των βρεφών από την οικογένεια στον βρεφικό σταθμό, εξετάζοντας τις απόψεις των παιδαγωγών πρώιμης παιδικής ηλικίας.

Η εν λόγω επιστημονική έρευνα απευθύνεται αποκλειστικά σε εν ενεργεία παιδαγωγούς πρώιμης παιδικής ηλικίας που εργάζονται σε βρεφονηπιακούς σταθμούς του Ν. Αττικής.

Η συμβολή σας στην έρευνα είναι προαιρετική. Έχετε το δικαίωμα να αρνηθείτε να απαντήσετε σε οποιαδήποτε ερώτηση δεν επιθυμείτε, καθώς ακόμη και να αποσύρετε τη συμμετοχή σας ανά πάσα στιγμή.

Η συνέντευξη θα πραγματοποιηθεί ανώνυμα και θα έχει καθαρά εμπιστευτικό χαρακτήρα, ενώ δεν θα γνωστοποιηθεί κανένα προσωπικό στοιχείο της ταυτότητας σας. Με το εν λόγω έντυπο συναινείτε στο να ηχογραφηθεί η συνέντευξη από το προσωπικό κινητό τηλέφωνο του ερευνητή ή άλλο μέσο, η οποία θα διαγραφεί από την ηλεκτρονική συσκευή εφόσον ολοκληρωθεί η γραπτή αποτύπωσή της.

Η συνέντευξη θα έχει διάρκεια από είκοσι έως τριάντα λεπτά και θα πραγματοποιηθεί κατόπιν έγκυρης συνεννόησης με τον ερευνητή.

Όλες οι απαντήσεις τις συνέντευξης έχουν αποκλειστικά ερευνητικό σκοπό και θα αξιοποιηθούν αποκλειστικά στην προκείμενη έρευνα. Η συμμετοχή σας είναι καθοριστική και απολύτως απαραίτητη για την επιτυχημένη διεξαγωγή της προκείμενης έρευνας.

Για οποιαδήποτε άλλη διευκρίνιση σχετικά με τη διαδικασία της συμμετοχής, παρακαλώ επικοινωνήστε μαζί μου μέσω της ηλεκτρονικής μου διεύθυνσης koutentakimarry@gmail.com.

Ευχαριστώ εκ των προτέρων.

Με εκτίμηση,
Μαρία Κουτεντάκη

ΔΗΛΩΣΗ ΣΥΝΑΙΝΕΣΗΣ

Προσωπικά στοιχεία ενδιαφερόμενου/ης Παιδαγωγού

Όνοματεπώνυμο:

Στοιχεία επικοινωνίας:

Τηλέφωνο ή email:

Έχω διαβάσει το παραπάνω «έντυπο συναίνεσης» και δέχομαι να πάρω μέρος στην
προκείμενη έρευνα.

.....

ΥΠΟΓΡΑΦΗ

Ο Δηλών/ούσα

...../...../2021